

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

2001'DAN 2009'A PAKİSTAN'DA TERÖR ÖRGÜTLERİ VE DİNİ AKTÖRLER
ARASINDA MEDYADA YER ALAN BAĞ

Doktora Tezi

Muhammad Sheharyar KHAN

Ankara – 2012

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

2001'DAN 2009'A PAKİSTAN'DA TERÖR ÖRGÜTLERİ VE DİNİ AKTÖRLER
ARASINDA MEDYADA YER ALAN BAĞ

Doktora Tezi

Muhammad Sheharyar KHAN

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Sertaç Hami BAŞEREN

Ankara - 2012

İçindekiler

İçindekiler.....	iii
Kısaltmalar Cetveli.....	v
GİRİŞ.....	1
Hipotezler	5
Araştırma Yöntemi.....	5
Kavramlar	6
Tez Planı.....	9
Kuramsal Çerçeve.....	10
Gündem Belirleme Teorisi.....	11
Çerçeveleme(Framing).....	19
Öne Çıkarma (Priming)	23
Güçlü ve Zayıf Yönler	25
Uygulama.....	26
1. Bölüm: Devletin ve Toplumun Radikalleşmesi	28
1.1 Bağımsızlık Öncesi Dönem.....	28
1.2 Pakistan'ın Oluşumu	40
1.3 Ziya'nın İslamlaştırması	57
1.4 Demokratik Dönem (1988-99).....	65
1.5 Askeri Darbe ve 9/11	71
2. Bölüm: Medyanın Radikalleşmesi.....	78
2.1 İslami Medya.....	78
2.1.1 Evrim	78
2.1.2 Afganistan'daki Savaş	79
2.1.3 Keşmir Direnişi	83
2.1.4 9/11 Sonrası	87
2.1.5 El-Kaide'nin Etkisi	94
2.1.6 Okur Sayısı	95
2.1.7 Topluma Etkisi	98
2.2 Ana Akım Medya.....	100
2.2.1 Devlet Medyası	100

2.2.2 Özel Medya	103
2.3 Sonuç & Analiz	117
3. Bölüm: MEDYA İÇERİĞİ & KAMUOYU.....	120
3.2 İçerik Analizi Yöntemi	121
3.1.1 Gazetelerin Seçimi	126
3.1.2 Kodlama.....	128
3.1.3 Bulgular	129
3.1.4 Tartışma ve Analiz.....	137
3.2 Kamuoyu üzerindeki Etki.....	144
3.2.1 Anket	147
3.2.2 Bulgular	149
3.2.3 Tartışma & Analiz	158
SONUÇ	162
KAYNAKÇA	171
İnternet Kaynakları	182
Röportajlar	185
ÖZET	187
ABSTRACT	189

Kısaltmalar Cetveli

ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
ABM	:Al-Badar Mucahideen
ART	:Al- Raşit Trust
AUP	:Avami Ulusal Partisi
Cİ	:Cemaat-i İslami
CM	:Ceş-i Muhammed
CMA	:Camiatul Mucahideen Al-Alami
CuD	:Camat-ud Dawa
CUH	:Cemiyet-i Ulema Hint
CUI	:Cemiyet-i Ulema İslam
CUP	:Cemiyet-i Ulema-i Pakistan
FYAAB	:Federal Yönetim Altındaki Aşiret Bölgeleri
HCI	Harkatul Cihadi Al-İslami
Hİ	:Hizb-i İslami
HN	:Haqqani Network
HP	:Hayber Paktunva
KAI	:Kuvvetler Arası İstihbaratı
KBSV	:Kuzey Batı Sınır Vilayeti
KH	: Kontrol Hattı
LC	:Leşker-i Cengvi
MİT	:Merkez İstihbarat Teşkilatı
MMA	:Muttahida Meclis-i Amal
ÖHKT	:Özel Harekat Komando Timleri
PEMDO	:Pakistan'ın Elektronik Medya Düzenleyici Otoritesi

PHA	:Pakistan Haber Ajansı
PHP	:Pakistan Halk Partisi
PMB	:Pakistan Müslüman Birliği
PMB-K	:Pakistan Müslüman Birliği-Kaid-i Azam
PTV	:Pakistan Televizyonu
PYK	:Pakistan Yayın Kuruluğu
SM	:Sipah-i Muhammed
SSP	:Sipah-i Sahaba Pakistan
SSY	:Sınır Suçları Yönetmeliği
THMB	:Tüm Hindistan Müslüman Birliği
TM	:Tehreekul Mucahideen
TNFC	:Tehrik-i Nifaz-i Fıkh-ı Caferiyye
TTP	:Tahrik-i Taliban Pakistan

GİRİŞ

Küresel terörizm özellikle Amerika Birleşik Devletleri (ABD) topraklarındaki 11 Eylül 2011 terör saldırısından sonra dünya politikasında esas ve önde gelen güvenlik gündemi olmuştur. Saldırılarına karşılık ABD, Afganistan'ı işgal etti ve el-Kaide'ye sığınak sağlayan Taliban rejimini ve lideri Usama bin Ladin'i hedef aldı. Taliban Usama'yı ABD'ye teslim etmeyi ve onun terör şebekesini parçalamayı reddedince, ABD terörizme karşı dünya çapında bir savaş başlattı. O tarihten bu yana on yıl geçti ve 2 Mayıs 2011'de el-Kaide'nin lideri, ABD Özel Harekat Komando Timlerinin (ÖHKT) Abbottabad şehrinin Pakistan garnizonuna yaptığı gizli operasyonla baskında öldürüldü. Ancak devrik Taliban'ın öncülük ettiği yeniden oluşum dalgası daha da artmakta. Afganistan'daki Taliban sonrası hükümet Taliban direnişinin yeniden oluşum dalgasını kontrol altına almada yeterli görünmüyor. ABD'nin 2014'te Afganistan'dan birliklerini geri çekeceğini açıklamasıyla Afgan hükümetinde Taliban'a karşı koyulabileceğine dair küçük bir umut bile kalmadı. Diğer taraftan, Taliban liderliği, el-Kaide ve Pakistan'a yeniden yerleştirilmiş diğer terörist gruplar Pakistan'nın daha önce tanık olmadığı benzersiz terör hareketleri ile ülkeye çok zarar vermekte.

Pakistan, Afganistan ile 2600 km sınıra ve derin tarihi, dini ve kültürel bağlara sahip bir ülke olarak bu savaşta terörizme karşı cephe ülke oldu. Pakistan zaten, SSCB birliklerini Afganistan'dan tahliye etmek ve ülkenin komünist hükümetini devirmek için ABD Anaconda operasyonunu desteklediği soğuk savaş süresince Afganistan olaylarında önemli bir rol oynamıştı. Pakistan ve Amerika birlikte dünyanın farklı kesimlerinden getirilen Mücahit isimli militanları ortaya çıkarmıştı. Afgan savaşı

sonucunda toplu olarak, kamuoyunda bilinen adıyla Afgan 'cihat'ı sonucunda üç milyondan fazla Afgan mülteci geldi. Bu mülteciler 'Cihat' için bulunan adamlardı. Pakistan Afgan direnişini için militanlara eğitim sahası ve füze rampası oldu.

Ancak SSCB birliklerinin geri çekilmesi ve ardından gelen çözülme ile Berlin duvarının yıkılması akabinde, ABD bölgeyi boşalttı ve Afganistan'daki tek büyük dış oyuncu olarak Pakistan kaldı. Farklı milis kuvvetleri birbirlerine düştüler ve kanlı bir iç savaş ülkeyi tahrip etti. Bu kaosta Kandahar'dan Taliban yeni bir güç ortaya çıktı. Taliban hızlıca Afganistan'ın her tarafına yayıldı ve 1996 yılında Kabil'de kendi hükümetlerini kurdular. Diğer savaşçı gruplar Kuzey İttifakı oluşturdu ve Taliban'a karşı koymaya çok gayret gösterdiler. Taliban'ın büyük Pakistan desteği vardı ve sadece üç ülke; Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Pakistan tarafından tanınıyorlardı. Taliban'ın sert ve ortodoks görüşleri, kadınlara ve azınlıklara karşı tutumları popüler olmalarını engelledi.

Afganistan aynı zamanda el-Kaide'nin eviydi. Usama'nın ve Arap savaşçılarının Taliban ile yakın ilişkisi vardı. Usama, Yemen'deki USS Cole terörist saldırısı ve Tanzanya ile Kenya'daki ABD elçiliklerinin bombalanması sebebiyle ABD'de aranan adamdı. El Kaide Afganistan'daki kampları 1998'de ABD tarafından tomahawk cruise füzesi ile hedef alındı fakat Amerika daha önceden Pakistan ile bu bilgiyi paylaşmıştı ve ABD iddialarına göre Pakistan bu bilgiyi kendisine aktardığı için Usama orada değildi. Taliban hükümeti ile Pakistan arasında sıkı bir ilişki vardı ve bu ilişki sayesinde, Pakistan ordusu ile Kuvvetler Arası İstihbaratı (KAİ) başarılarında büyük rol oynadı.

Ancak sonra 9/11 meydana geldi. Taliban güçten düştü fakat bu sefer gerilla savaşını başlattı. ABD baskısına karşı duramayan Pakistan terörizme karşı olan savaş ittifakına katıldı. Lakin bu ittifak, Pakistan içinde dini terörizm dalgasını başlattı. O zamanki Cumhurbaşkanı Pervez Müşerref, Pakistan'ın yarı özerk aşiret bölgesinde (FYAAB: Federal Yönetim Altındaki Aşiret Bölgelerine) artan militanlık ve terörizmi zaptetmek için kontra-direnış başlattı. Fakat el-Kaide, Taliban vb terörist örgütler ülkenin diğer kesimlerine terör faaliyetlerini yaydı. Böylelikle Pakistan küresel terörizmin bir sahnesi haline geldi. Afganistan'ı Pakistan'dan ayıran aşiret sınırı, küresel terörist hareketlerini birleştiren sınır oldu. Söz konusu sınır bölgesi için bu gruplar dünyaya karşı korkunç terör saldırıları yürüttü.

Terörist şiddet Pakistan'da çarpıcı bir şekilde yükselişe geçti. Örneğin, 2001'de 54 kişinin öldüğü ve 296 kişinin yaralandığı 110 terör saldırısı olmuşken sonra grafik her yıl artış gösterdi ve 2010'da 1955 kişinin öldüğü ve 5348 kişinin de yaralandığı 2061 terörist saldırısı gerçekleşti. 2011'e kadar gerçekleşen 9426 terörist saldırısında toplam ölü sayısı 10474 iken 24340 tane de yaralı bulunuyordu¹. Bu rakamsal veriler teröristler hariç sadece sivilleri ve emniyet teşkilatını içermektedir.

Bu sırada Müşerref rejimi özel medyanın bağımsız elektronik televizyon ve radyo kannalları kurmasına izin verdi. Bu durum, terör olayları ve faaliyetleri kapsamında bir devrimdi. Terörizm ve medya arasında 'simbiyotik' ilişki olduğuna dair yeterli kanıt bulunmakta fakat Pakistan açısından söz konusu ilişki bunun daha da ötesine gidiyor. Medya içinde bir sebepten ötürü terörist grupların ideolojisini paylaşan aktörler bulunuyor. Bu aktörler, teröristlerin gündemini medya gündemi yaparak

¹ Noor-ul Haq, **Pakistan: A Victim of Terrorism**, Islamabad, IPRI Yayınları, 2011,s. 1.

tanıtıyor. Bu medya gündemi insanların fikirlerini etkiliyor ve böylece kısır döngü yaratılmış oluyor.

Terör grupları ve haber yayın organları arasındaki bu pozitif bağ araştırmacıların dikkatini çok çekmiyor. Bunun üzerine yapılmış ciddi bir araştırma yok. Bu yüzden bu tez, konunun bilimde yer alması ve ayrıntılı bir şekilde araştırılması için bir girişim. Tez Pakistan'da terörizmin yayılmasında medyadaki köklü dini aktörlerin rolünü saptamayı amaçlıyor. Tez dolayısıyla hükümet kararlarını da etkileyen bu dini aktörlerin kitleler üzerindeki etkisine bakacak. Bu nedenle terörist gruplar ve medya ya da medya sektörü arasındaki bu pozitif ilişki bu tezin odağı haline geliyor.

Araştırma Soruları

Bu tez medyadaki benzer eğilimler kapsamında aşağıdaki soruların cevaplarını araştırıyor:

1. Pakistan devleti ve toplumu içinde İslam'ın siyasallaşması var mı? Eğer evet ise, neden?
2. Küresel teröristler Pakistan'a nasıl geldi ve Pakistan toplumu ile devletini nasıl etkiledi?
3. Devlet ve toplumda İslam'ın siyasallaşması, medyadaki bu eğilimi etkiler mi?
4. Teröristlerin gündemi ile haber gündemi arasında herhangi bir pozitif ilişki var mı?
5. Teröristlerin ideolojisiyle bu pozitif bağına sahip aktörler medya içinde neden ve nasıl bulunuyor?
6. Haber gündemi radikalleşme ve terörizm konuları hakkında halkın algısını nasıl etkiliyor?

7. Medyadaki bu ön yargının bir sonucu olarak teröristlerin gündemi ve kamunun algısı arasında pozitif bir korelasyon var mı?

Bu sorular tezin temel dayanağını oluşturuyor ve böylece durumun ilk çalışması bu araştırma sorularına cevap olarak aşağıdaki hipotezleri ortaya çıkarıyor.

Hipotezler

Yukarıda söz edilen araştırma sorularına cevap olarak tezin araştırma tasarısını oluşturmada üç hipoteze yer verilmiştir. Bu hipotezler tezde sınanacaktır.

1. Siyasal İslam'ın ortaya çıkışı ve devlet patronajındaki radikalleşme medyayı etkilediği kadar toplumu da etkiledi;
2. Pakistan medyasında teröristlerin halk üzerinde kendi gündemlerini belirlemelerine yardım eden, onlarla yakın veya pozitif ilişkiler içeren belirli unsurlar var.
3. Terörist gündeminden etkilenen medya teröristlerin gündemine fayda sağlar şekilde halkın görüşünü etkiliyor ve böylece onları daha çok radikalleştiriyor.

Araştırma Yöntemi

Bu tez iki temel araştırma yöntemi uyguluyor: Korelasyon ve Açıklama. Korelasyon yöntemi nedenler veya değişkenler arasındaki ilişkiyi kurmak için kullanılıyor. Teröristlerin gündemi, bağımlı bir değişken olan kamu gündemini etkileyen bağımsız bir değişkendir. Bu gibi bir gündeme geçiş için aracı olan medya müdahaleci değişkendir. Aynı zamanda, devletin ve toplumun radikalleşmesi ve dış müdahalelerin etkisi vb. gibi tanımlanması gereken harici değişkenler vardır. Dolayısıyla, değişkenlerin öncelikle söz konusu ilişkisi kurulmalıdır. Açıklama araştırma tekniği bu farklı değişkenler arasındaki sebep sonuç ilişkisini araştırmada

kullanıldı. Nedensellik bir kere oluşturulduğu zaman, teröristlerin gündeminin halkın algısı üzerinde etkisi olup olmadığını belirlemek için bu noktanın daha çok çalışılması gerekir. Aynı şekilde harici değişkenlerin rolünün de araştırılması gerekir. Fakat bu tezin inceleme alanında, harici değişkenler unsuruna uygun bağımsız ve bağımlı değişkenler arasında kontrollü neden sonuç mekanizması kurmak imkânsız. Bunu kurmak, tezin başarısının ötesinde sadece denetimli deney ortamı ile mümkün olabilir. Buna rağmen söz konusu durum, en sonunda tanımlanacak eğilimin gerçeklikten çok farklı olacağı anlamına gelmiyor. Ancak, yüzde yüz doğruluk da kabul edilemez.

Bu araştırma aynı zamanda verinin derleme ve analizine ilişkin olarak niteliksel ve niceliksel teknikler içeriyor. Her iki tekniğin kombinasyonu da yararlı. Niteliksel yöntem problemi bütünlük içinde görüyor ve zaten konu üzerinde bitirilmiş araştırmayı kontrol ediyor, aynı zamanda da muhtelif sorulara cevap veriyor. Bununla birlikte teze kılavuzluk eden röportaj ve anketlerden faydalanmayı sağlıyor. Fakat farklı değişkenlerin birbirlerine etkilerini görmek için niceliksel tekniğe ihtiyaç duyuluyor. İçerik analizinin kullanımı ve bunun analizi, akabinde anket sonuçlarının belirlenmesi tezin neticesini tasdik edecektir. Böylece bize belirgin bir resim vermek için ölçülebilir bir sonuç ortaya koyacaktır. Bu nedenle kesin sonuçlar almak için her iki yöntem ve bunların ayrı ayrı faydaları birbirini tamamlayacaktır.

Kavramlar

Bu tezde kullanılan belirli terimler hakkında farklı araştırmacıların değişik ve tartışmalı açıklamaları olabilir ama tezin amacı için söz konusu terimler aşağıdaki gibi açıklanmıştır:

İslamlaştırma: İslami duyarlılığı tamamen yansıtmak için ülkenin veya bölgenin geleneklerinin, normlarının ve kanunlarının canlandırılma süreci anlamına gelir. Bu, Şeriat kanununun uygulanması nihai hedefiyle siyasal baskı veya şiddet içeren Cihat aracılığıyla yapılabilir.

İslamçılık: İslamın sadece dini değil aynı zamanda siyasi bir ideoloji olduğunu içeren ideolojiler bütünü anlamında kullanılan terimlerdir.

İslamiyet: İslamiyet terimi, Şeriat veya İslami hukukun; Pan-İslami siyasal birliğe ve Müslüman *ümmetine* uygulanmasını veya Müslüman toplumları Batı'nın askeri, ekonomik, siyasal, sosyal veya kültürel etkilerinden arındırmayı kapsayabilir.

Köktencilik: Tanım, Amerikan tarihçi Ira Lapidus'tan alınmıştır. Lapidus, İslami köktencilüğün Kurana ve İslam peygamberinin tekniklerine geri dönmeyi amaçladığını ancak "bazen hoşgörüsüz ve dışlayıcı, bazen çoğulcu; bazen bilime faydalı, bazen bilim dışı; bazen öncelikle dindar ve bazen öncelikle siyasal; bazen demokratik, bazen otoriter; bazen barışçı, bazen şiddetli gibi çok çeşitli hareketleri gösteren bir şemsiye"² olduğunu söyler.

Radikalleşme: veya radikalizm, bir bireye veya bir gruba, statükoyu reddeden veya zayıflatan, gittikçe artış gösteren aşırı siyasal, sosyal, ya da dini idealler ve istekleri benimseten bir süreç anlamında radikal İslam olarak anlaşılmaktadır.³ Radikalleşme hem şiddet içeren hem de şiddet içermeyen şekilde olabilmesine rağmen çoğu akademik kaynak radikalleşmeye aşırı

² Ira Lapidus, **A History of Islamic Societies**, Cambridge, Cambridge Üniversitesi Yayını, 2002, s. 823.

³ Alexandre Wilner ve Claire-Jehanne Dubouloz, "Homegrown terrorism and transformative learning: an interdisciplinary approach to understanding radicalization," **Global Change, Peace, and Security**, 22:1 (2010), s 38.

şiddet içinde odaklanır.⁴Biz radikalleşmenin şiddet içerebileceğini veya şiddet içermeyebileceğini kabul ediyoruz.

Aşırıılık: aşırıılık bu tezde İslamist aşırıılık anlamına geliyor. Aşırıılık, Cihat⁵ üzerine vurgu yapsa da İslam'ın illa şiddet gerektirmeyen aşırı geleneksel bir bakış açısidir ve algılanan İslami hedefleri temin etmek için aşırı taktiklerin kullanımınıdır.

Cihat: Cihat veya Cihatçı veya Cihatçılık bu tezde, şiddet yöntemin yabancıları Afganistan ve Pakistan'dan tahliye etmek ve Şeriat kanununu ülkeye dayatmak için benimseyen ideolojiyi, dini meşruiyet talebini açıklayan terim olarak kullanılmıştır. Buna ek olarak, Afgan Cihat terimi Afganistan'daki komünist rejime karşı olan isyancıların direnişini anlamına gelir. Dini değil siyasi terim olarak kullanılır.

Mücahit: 1980'lerde Afgan hükümetine ve onların SSCB destekçilerine karşı savaşan militanlara ve isyancılara atfedilen terim olarak kullanılır. Genelde Mücahit olarak anılırlar fakat bu tezde terim dini değil siyasidir. Dini terim olarak İslam hukukuna meşruluk verir.

Küresel terörizm: Küreselleşen güçlere özellikle ABD'ye karşı ve İslam devleti kurmak için başvurulan terörizm.

⁴ Randy Borum, "Radicalization into Violent Extremism I: A Review of Social Science Theories," **Journal of Strategic Security**, C. IV, No. 4 (2011), s. 7-36.

⁵ Jason F. Isaacson ve Colin Lewis Rubenstein, **Islam in Asia: Changing Political Realities**, New Jersey, Transaction Yayımevleri, 2002, s. 191.

Tez Planı

Birinci bölüm içerik ve bakış açısıyla tez çalışmasına şekil veriyor. Tez; Pakistan'da toplumu, devleti ve nihayetinde medya sektörünü şekillendiren tarihi ve uluslararası olayları detaylandıran niteliksel bir çalışmadır. 'Neden' radikal eğilimlerin genelde medya ve toplumda bulunduğunu anlamak için önemlidir. Pakistan, İslam adına ortaya çıktığından beri kimlik bunalımları ile karşılaşmaktadır. Laik bir devlet mi yoksa Şeriat yasalarıyla İslami bir devlet mi olmalıdır? Bu ikilik Pakistan politikalarını etkilemekte ve aynı zamanda medya sektörüne hizmet etmektedir.

Farklı rejimler özellikle Ziya-ül Haq'ın askeri diktatörlüğü tüm yönleriyle toplumun İslamlaşma sürecini başlattı ve medya da bu değişime duyarsız kalmadı. Pakistan'ın 2002'ye kadar, hükümet görüşünü destekleyen sadece devlet televizyonu vardı. Radyo kanalları da aynı şekilde devlete aitti. Fakat yazılı basın bazı düzenleyici usuller altında serbestti. En etkili günlük gazeteler toplumun muhafazakar kesimine hitap eden, Pakistan'ın ulusal dili, Urduca yayımlanıyordu. Daha küçük baskı sayısı olan bazı İngilizce gazeteler ise elit ve eğitilmiş sınıflara hitap etmekteydi. Bu özellikle politika yapma düzeyinde onları etkili kılıyor.

Tezin ikinci bölümü Pakistan'ın medya sektörünü saptıyor ve neden belirli İslamcı unsurların medya endüstrisinin bir parçası haline geldiğine dair kanıtlar buluyor. Medya iki ana kategoriye sınıflandırılıyor: 1) İslamcı Medya; 2) Ana Akım Medya. İslamcı medya militanlığı, aşırıcılığı veya benzeri hareketleri destekleyen ya da desteklemeyen farklı dini grupların yayımlarını içeriyor. Pakistan'ın bu tür çok fazla yayımı var ve yüksek tiraja sahip. Bazı durumlarda, bu yayımların çalışanları ana akım medyanın içine girerek kendi amaçları için çalışıyorlar. Söz konusu medya iyi organize edilmiş ve fazlasıyla finanse edilmiş bir medyadır.

Ana akım medya ayrıca devlet medyası ve özel sektör bağımsız medyası olarak ayrılır. Özel medya da yazılı basın ve elektronik iletişim araçları olarak ayrılır. Pakistan şu anda düzinelerce bağımsız haber ve FM radyo kanallarıyla övünmekte. Bu kanallar 2002'de kuruldu. Diğer bir taraftan öncesinde oldukça bağımsız olan yazılı basın da 2002'den sonra bazı dönüşümler geçirdi. Bu bölüm farklı günlük, haftalık, iki aylık, aylık yayımların bütün verilerini ve terörizm olaylarının gazetelerdeki kaydını gösteriyor. Bu iki bölüm tezin ilk hipotezini analiz ediyor.

Üçüncü ve son bölüm ise medya içeriği ve bunun halkın algısı veya görüşü üzerindeki etkilerinin niceliksel çalışmasıdır. Bölümün ilk kısmı medya içeriğini içerik analizi metoduyla analiz edecektir. Böylece, ilk iki bölümün niteliksel kısmına ek olarak, bulguların doğruluğunu kanıtlıyor ve ana akım medya içindeki radikal eğilimlerin deneysel kanıtı sağlıyor. Bölümün ilk kısmı ikinci hipotezi analiz ediyor.

Bölümün ikinci kısmı halk algısı üzerindeki medya gündeminin etkisine bakıyor. Bu, mevcut kaynaklardan alıntı yapılarak ve ayrıca halk anketleri aracılığıyla sağlanmıştır. Sonra kitle iletişim araçlarının, halkın terörizm konusundaki görüşleri üzerindeki etkisini görmeyi sağlayan kapalı uçlu anket analiz edilmiştir. Bu kısım üçüncü hipotezi analiz etmektedir.

Kuramsal Çerçeve

Tez görüşünü gündem belirleme teorisinin (Agenda-setting Theory) kuramsal yapısında oluşturuyor. Bu teori; medya ve halk üzerinde ortaya çıkan etkisi dahilinde gündem belirlemenin bütün sürecini açıklıyor. Tezin esas argümanı bazı medyada; haber yazılarının kapsamını saptayan veya etkileyen ya da diğer bir deyişle medya gündemini terörist grupların propagandalarını duyurmaya faydalı olacak şekilde

belirleyen ve böylece izleyicilerin bakış açısını veya kamu gündemini etkileyen belirli unsurların bulunduğudır. Gündem oluşturma geleneği ve ilgili 'çerçeveleme' ve 'öne çıkarma' modelleri hem makro seviyede(medyaya) hem de mikro seviyede(seyirciler) bu etkiyi anlamak için en iyi gereçlerdir. Bu çalışmada söz konusu üç kuramsal gereç dini ve aşırı aktörlerin medya gündemini belirlemede ve insanların görüşlerindeki etkisini değerlendirmede uygulanacaktır. Bu bölümde söz konusu üç kavramın; tezle nasıl bir ilgisi olduğu ve hipotezi nasıl analiz edeceği ayrıntılı bir şekilde müzakere edilerek açıklanacaktır.

Gündem Belirleme Teorisi

Gündem belirleme teorisi, medyanın seyirciler üzerindeki etkisinin çok büyük olduğunu gösteriyor. Hangi haber yazılarının haber değeri taşıyacağını ve onlara ne kadar önem ve yer verilmesi gerektiğini tespit ediyor.⁶ Gündem belirleme teorisi 1972'de Maxwell McCombs ve Donald Shaw tarafından Chapel Hill'de, Kuzey Carolina'daki 1968 başkanlık kampanyasında medyanın rolüne dair yaptıkları çalışmalarında ilk kez kullanıldı.⁷ Çalışmalarında, medyanın mesele veya haberlere yer verdiği oran ve insanların belirli bir haberin önemli olduğunu düşünme boyutu arasındaki korelasyonu açıkladılar. İkisi arasında tekrar tekrar vuku bulan bir korelasyon olduğunu buldular.

Çalışmalarında McCombs ve Shaw 100 kararsız seçmeni 1968 başkanlık seçimi süresince inceledi. Onlara seçim süresince temel mesele olarak ne düşündüklerini sordular ve güncel medya içeriği karşısında bunları değerlendirdiler. Medya gündeminin belirli meselelere vurgu yaparak halkın görüşünde etki sahibi olduğunu

⁶ Brian S. Brooks *et al.*, **News Reporting and Writing**, 7. B., Bedford/Missouri Group, 2008, s. 27.

⁷ Maxwell E. McCombs ve Donald L. Shaw, "The Agenda-Setting Function of Mass Media," **Public Opinion Quarterly**, C. 36 (1972), s. 176-187.

buldular. Çalışmalarından, siyasi dünyanın eksik bir şekilde bireysel medya tarafından yeniden üretildiği sonucunu çıkardılar. Bu çalışmadaki seçmenlerin; medyanın neyin önemli olduğuna dair çeşitli belirlemelerini paylaşma eğilimi olduğunu savunan bulgu, güçlü bir şekilde kitle iletişim araçlarının gündem belirleme işlevini ileri sürüyor.⁸ Gündem belirleme etkisi çalışmaları, etkinin neden sonuç zinciri için kanıt sağlamıştır.

Pek çok araştırma girişimi medya ve kamu gündemi arasında neden sonuç ilişkisi hakkında kanıt sağlamak için araştırmacılar tarafından belirli bir yere kadar gerçekleştirildi. Benzer bir araştırma Shanto Iyengar, Mark Peters ve Donald Kinder tarafından yapılmıştır. Kendi ilgi ve meseleleri hakkında anketi dolduracak üç insan grubu oluşturdular. Sonra her bir gruba dört gün boyunca farklı konulara vurgu yapan farklı haber programı izlettiler. Akabinde anket yeniden doldurtuldu. En önemli saydıkları meselenin haber programında izledikleriyle eşleştiğini gördüler.⁹ Bu çalışma medya gündemi ve kamu gündemi arasındaki neden sonuç ilişkisini ispatladı. Carroll ve McCombs'a göre gündem belirleme teorisi; halkın, siyasi adaylara ve kurumsal saygınlığa karşı göze çarpan meselelerdeki algısı üzerindeki medya etkisinin ötesinde gelişiyor.¹⁰

Yakın zamanda yapılmış bir araştırma çalışmasında, McCombs "kitle iletişim araçlarının geleneksel gündem belirleme rolü, iletişimin hem gözetim hem de

⁸ *Ibid.*

⁹ Shanto Iyengar, Mark D. Peters ve Donald R. Kinder, "Experimental demonstrations of the "not-so-minimal" consequences of television news programs," **American Political Science Review**, 76 (1982), s. 848-858.

¹⁰ Craig Carroll & Maxwell E. McCombs, "Agenda-setting effects of business news on the public's image and opinions about major corporations," **Corporate Reputation Review**, 6 (2003), s. 36-46.

mutabakat işlevlerini içerir ve günün yeni ve temel meselelerine dikkat çeker. Bu meselelerin önceliklerinin neler olduğu hakkındaki uzlaşmayı etkiler" demektedir.¹¹

Gündem belirleme teorisinin en önemli noktası *dikkati başka yöne çekmedir(salience transfer)*. *Dikkati başka yöne çekme(salience transfer)* medya örgütlerinin önemli meseleleri (onlara göre) kendi medya gündeminden kamu gündemine çekme yeteneği ve aracıdır. McCombs şunu ileri sürüyor, " gün be gün seçimleri ve haberleri sergileme yoluyla, editör ve haber yönetmenleri dikkatimize odaklanıyor ve günün en önemli meselelerinin neler olduğuna dair algılarımızı etkiliyor. Kamu gündemindeki başlıkları dikkat çekici hale getirme yeteneği medyanın gündem belirleme rolü olarak adlandırılmaktadır."¹² Bir kaç sorun ve konu üzerindeki medya odağı kamunun bu sorun ve konuların diğerlerinden daha önemli olduğunu algılamasına öncülük ediyor. Kamu gündemi halkın önemli kabul ettiği sorunlarken, medya gündeminin medya kaynakları tarafından gönderilen sorunlar takımı olduğunun açıklanması gerekir.

Spiro Kioussis,¹³ ilgili kaynakları araştırdıktan sonra, medyanın dikkat çekmesinin(salience) üç boyutunu ayırt etti: dikkat, öne çıkma ve değerlik. Kioussis, bu yüzden, medyanın dikkat çekmesinin (salience) multi-kurgu modelini geliştirdi. Dikkat medyanın bir mevzuyu verdiği kapsam/ ortaya çıkarma miktarıdır. Öne çıkma, bir niteliği/mevzuyu önemini bildiren bir bağlamda vurgulamak veya yerleştirmek için kullanılan çerçeveleme tekniğidir. Değerlik, medya içeriğinin

¹¹ Maxwell E. McCombs, "A Look at Agenda-setting: past, present and future," **Journalism Studies**, C. 6, No. 4 (2005), s. 543-557.

¹² Maxwell McCombs, **Setting the Agenda**, Cambridge, Polity Press, 2004, s.1.

¹³ Spiro Kioussis, "Explicating Media Salience: a factor analysis of New York Times issue coverage during the 2000 U.S. presidential election," **Journal of Communication**, 54 (2004), s. 71-87.

duygusal unsurlarına atıfta bulunur. Başka bir çalışmada Kioussis "nitelik kapsamı aynı zamanda konuların, adayların ve diğer mevzuların tüm duygusal dikkatini çekmeye (saliency) (ör, nasıl ilginç ve cazip olduklarına) şekil veren işaretleri iletir. Bu sebeple, haberlerdeki duygusal unsurlar aynı zamanda mevzuların tüm dikkatini artırabilir veya azaltabilir." demiştir.¹⁴

Gündem belirleme iki düzeyli yaklaşım olarak çalışılmıştır. İkinci düzey McCombs'un açıkladığı gibi mesele niteliklerinin nispi dikkat çekmesini(saliency) incelerken ilk düzey meselelerin (amaçların) nispi *dikkatin çekmesine* "saliency" (önem veya algılanan önem) odaklıdır.¹⁵ İkinci düzey hakkında McCombs, Shaw ve Weaver " ikinci boyut, niteleyici dikkat çekmenin(saliency) kamunun zihnine iletimini ifade eder. Daha belirgin olarak, her bir amacın o belirli amacın resmini dolduracak çok sayıda nitelik ve özellikleri vardır. Belirli perspektif ve çerçeveler haber kapsamında kullanılırken, diğerlerinden uzak tutarak kamunun ilgisini belli özelliklere çekebilirler" demiştir.¹⁶

İkinci düzeyde medya insanların meseleler hakkında nasıl düşünmesi gerektiğini öne sürüyor. İki tür nitelik bulunuyor: bilişsel (esas veya konular) ve duygusal (değerlendiren veya pozitif, negatif, nötr). İki düzeydeki dikkat çekmenin (saliency) bu farkı, medyanın etkisi çalışması için önemlidir. McCombs'a göre, "hem geleneksel gündem belirleme etkileri hem de nitelik gündem belirleme etkileri dikkatin başka tarafa çekilmesini içeriyor. Bu iki aşama için esas öneri medya gündemindeki önemli unsurların zamanla kamu gündeminde önemli hale geldiğidir. Medya sadece bize *ne*

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ McCombs, **Journalism Studies**, C. 6, No. 4 (2005), s. 543-557.

¹⁶ Maxwell McCombs, Donald L. Shaw, David Weaver, **Communication and Democracy: Exploring the Intellectual Frontiers in Agenda-setting Theory**, New Jersey, Lawrence Erlbaum Associates Inc., 1997, s. 29.

hakkında düşünceğimizi anlatarak başarılı olamaz bununla birlikte bize *nasıl düşünceğimizi* anlatarak başarılı olabilir."¹⁷

Gündem belirleme geleneğindeki bir başka çalışma *erişilebilirlik önyargısının* rolünü gösterdi. Makalesinin birinde Iyengar "genelde 'ulaşılabilir önyargı' argümanı, hafızadan daha kolay elde edilebilen bilginin yargılara, fikirlere ve kararlara hükmetmeye eğilimli olduğunu ve kamu işleri alanında daha erişilebilir bilgilerin medya tarafından daha sıklıkla ve daha yakın zamanlarda nakledilen bilgi olduğunu öngörür" der.¹⁸ Bu erişilebilirlik kavramı bilgi sürecinin hafıza temelli modelidir ve insanların meseleler hakkında medyadan elde ettikleri taze bilgiyi koruduğunu kabul eder ve böylece bilgi insanların belirli meseleler hakkındaki fikirlerini etkiler. Çalışma insanların genelde her şey hakkında bilgiye sahip olmadıklarını ve bu yüzden medyadan faydalandıklarını iddia ediyor.

Bu bilişsel temelli model veya kavram aynı zamanda *oryantasyon* meselesini içerir. Matthes bir araştırmasında oryantasyonu bireyin bir mesele hakkındaki bilgiyi medyada arama eğilimini ifade eden fenomen olarak açıklıyor.¹⁹ Aynı zamanda McCombs da bunun hakkında düşünmüş ve "oryantasyon ihtiyacı; yönelme belirtisi(orienting cue) isteğindeki ve geçmiş bilgilerdeki bireysel farklılıkları anlatan psikolojik bir kavram anlamına gelir " der.²⁰

McCombs'a göre bireyin oryantasyon ihtiyacını tanımlayan *bağıntılı*(relavency) ve *belirsiz*(uncertianity) iki kavram vardır. İzleyiciler için meseleyle alakalı bağıntılı

¹⁷ McCombs, **Journalism Studies**, C. 6, No. 4 (2005), s. 543-557.

¹⁸ Shanto Iyengar, "The accessibility bias in politics: Television news and public opinion," **International Journal of Public Opinion and Research**, C. II, 2. No. 1,2 (1990), s. 1-15.

¹⁹ Jörg Matthes, "The need for orientation towards news media: Revising and validating a classic concept," **International Journal of Public Opinion Research**, 18 (2006), s. 422-444.

²⁰ McCombs, **Setting the Agenda**, s. 54.

olan ilk ve en önemli kavramdır. Eğer bir durum veya mesele kişisel olarak onlarla alakalı değilse daha az uyumsuz hissedeceklerdir. Yani eğer ilişki azsa insanlar daha az oryantasyon ihtiyacı hissedeceklerdir. Haber, meseleleri izleyicileriyle alakalı yapmak için böyle bir yolla çerçevelemeye çalışır. İkinci kademe, oryantasyon ihtiyacını tanımlayan belirsizliktir. Belirsizliğin izleyicilerin zaten konuya veya meseleye dair yeterli bilgisi varsa düşük olabileceğini söyler.²¹ Bu yüzden, eğer kamu arasında konu hakkında fazla bağıntı ve belirsizlik varsa yüksek *oryantasyon* ihtiyacında olabilirler veya bunun tam tersi (vice versa).

Weaver²² bunu açıklıyor ve yüksek oryantasyon ihtiyacının sebep olduğu bilgi arayışının gündem belirleme etkilerine karşı duyarlılığı artırdığını savunuyor. Bireylerin *oryantasyon* ihtiyacının birbirinden değişik olduğunu söylüyor. Eğer daha yüksek bağıntı ve belirsizlik seviyesi varsa orada daha yüksek *oryantasyon* ihtiyacı olacaktır ve böylece bireyin daha çok medya gündeminden etkilenmesi olasıdır.

Gündem belirleme geleneğinde çoğu kez gözden kaçırılmış *gündem kurma* kavramı da bulunur.²³ Gündem kurma bir meselenin nasıl karar alıcıların ve medyanın²⁴ dikkatine girdiğini araştırır. Gündem kurma kavramı, bir kamu meselesini karar alıcıların harekete geçtiği seviyeye taşıyan süreçleri araştıran Cobb ve Elder²⁵ tarafından ortaya çıkarıldı. Gündem belirleme teorisinin temel farkı medya gündemleri, politika söylemini medya anlatımından daha önce kısıtlayan ve meşrulaştıran siyasi elitlerin işbirliği ile kurulur.

²¹ *Ibid.*, s. 55.

²² David Weaver, "Political issues and voter need for orientation," **The Emergence of American Public Issues**, der., Donald Shaw ve Maxwell McCombs, St. Paul, MN: West, 1977, s. 107–120.

²³ Dietram A. Scheufele, "Agenda-setting, priming, and framing revisited: Another look at cognitive effects of political communication," **Mass Communication & Society**, 3 (2&3) (2000), s. 297–316.

²⁴ *Ibid.*

²⁵ Roger W. Cobb, ve Charles D. Elder, "The politics of agenda-building: An alternative perspective for modern democratic theory," **Journal of Politics**, 33 (1971), s. 892–915.

1971 yılında her iki araştırmacı²⁶ da çalışmalarında, demokratik süreçte kamu ilgi ve katılımının düşük düzeyde olduğu gerçeğini ortaya çıkarmaya çalıştılar. Yalnız bir kısım insanın dikkatini vermediğini daha ziyade uzlaşmaya ulaşmak için bir müzakerede birleştiklerini, siyasi farkındalığı olanların bile birbirleriyle uyumsuz bilgileri ve kendi önyargılarınca algıladıkları meseleleri kontrol ettiklerini ve sadece benzer görüşleri tutanlar ile müzakere etme eğiliminde olduklarını ortaya çıkardılar. Araştırmacılar, kurumsal gündemin yapısındaki önyargı kaynaklarının, ne duyulacağını ve söylev için hangi sorulara izin verileceğini sınırlandırdığını öne sürüyor. Vietnam Savaşına karşı yapılan, önce öğrenci protestosu diye düşünülerek göz ardı edilmiş fakat sonra önemli isimler harekete katılınca başarı kazanmış savaş karşıtı hareketler örneğini vermişlerdir.²⁷

Gündem belirlemenin kuramsal çerçevesinde bulunan bu kavramların yanında detaylandırılması gereken başka kavramlar da bulunuyor, örneğin; statü verme, basmakalıplık, eşik bekçiliği, çerçeveleme ve öne çıkarma 'priming'. Bu kavramlar tezde detaylı bir şekilde açıklanacaktır fakat tezin odaklandığı çerçeveleme ve öne çıkarma 'priming' kavramları daha ayrıntılı tartışılacaktır.

Statü Verme, medyada dikkatin çoğunu belirli bireylere verme anlamındadır. Lazarsfeld ve Merton'a göre "medya prestij sunar ve statüleri meşrulaştırarak bireylerin ve grupların otoritesini artırır. Yazılı basın veya radyo veya dergi veya haber filmleri tarafından tanınma, kişinin büyük kitleler arasından seçilmesi için yeteri kadar önemli olduğunu; kişinin davranış ve düşüncelerinin kamu farkındalığını

²⁶ *Ibid.*

²⁷ *Ibid.*

gerektirecek kadar dikkate değer olduğunu kanıtlar."²⁸ Bu şekilde medya kamu gündemine bazı kişileri taşıyor.

Taylor'un²⁹ tanımıyla *Basmakalıp*(stereotip) "diğer bir grubun özelliklerine ilişkin olarak bir grubun üyeleri arasındaki görüş birliği" dir. Basmakalıbın dikkatin başka tarafa çekilmesine (*salience transfer*) yardım ettiğini savunan Zanna ve Olson'a³⁰ göre "bilişsel oryantasyon görüşü, insanların artıracabilecekleri gelen bilgi miktarında sınırlandırıldığını öne sürer ve bu yüzden basmakalıp formu, karmaşık dünya ile ilgilenmenin bilişsel yükünü azaltma yoludur."

Eşik Bekçiliği medyanın kamu gündemini ve sonrasında da medya gündemini belirleyip belirlemediği sorusuna cevap veren kavramdır. McCombs'a göre "üç temel unsur: haber yazıları için bilgi sağlayan ana kaynaklar, diğer haber örgütleri, gazetecilik kuralları ile gelenekleri " bulunmaktadır.³¹ Ana kaynaklar seçilmiş liderleri, siyasi kampanyaları, kuruluşları, çıkar gruplarını, kamu bilgilendirme görevlilerini ve halkla ilişkiler profesyonellerini içeriyor. Diğer haber kuruluşları haber kuruluşlarının birbirlerini nasıl beslediklerini, bazen parasını ödeyerek bir diğerinden söylenti aldıklarını kastediyor. Bu şekilde de, medyalar arası gündem belirleyici olarak çalışıyorlar.

McCombs gazetecilerin gözlem yaparak haber algılarını ve meslektaşlarının çalışmalarını meşru kıldıklarını ileri sürer. Yerel gazeteler ve televizyon kanalları yerel dikkat için direkt rakipleri tarafından her gün sunulan haber gündeminden söz

²⁸ Paul F. Lazarsfeld ve Robert .K. Merton, "Mass communication, popular taste and organized social action," **The Communication of Ideas**, der., Lyman Bryson, New York, Harper & Bros., 1948, s. 235.

²⁹ Donald .M. Taylor, "Stereotypes and intergroup relations," **A Canadian Psychology of Ethnic Relations**, der., R.C. Gardner ve R. Kalin, Toronto, Methuen, 1991, s. 151-171.

³⁰ Mark P. Zanna ve James M. Olson, **The Psychology of Prejudice**, C. VII, New Jersey , Hillsdale, 1994, s. 36.

³¹ McCombs, **Setting the Agenda**, s. 117.

eder. Yerel haber toplayıcıları da (local outlets) daha yüksek statülü haber örgütleri tarafından geliştirilmiş gündemden söz eder.³² Genellikle medyadaki genel yayın yönetmenleri ve yapımcıları nelerin basılıp basılmaması veya izletilip izletilmemesi gerektiğine dair son kararı verirler.

Haberleri çözümlerken genelde etki, yakınlık, dakiklik, öne çıkma, önem, çatışma, çelişki, zıtlık, yenilik ve insan ilgisi gibi özelliklere bakarlar. Hikaye temin etmek için çevreyi gözlemlemek ve özellikler aramak haber değerindedir, bu da gazetecilikte izlenen kuralların ve geleneklerin temel kısmıdır. Fakat burada McCombs bu modelin gündem niteliği taşıyıp taşımadığını da soruyor. " Homojen bir gündem niteliğinin gelişimindeki çalışma süreçlerini daha ayrıntılı planlayabilir miyiz?"³³

Çerçeveleme(Framing)

Çerçeveleme, McCombs³⁴ tarafından "bir mevzu konuşulduğunda medya gündemi için belirli niteliklerin seçimi-ve üzerine vurgu- olarak (haberleri göndericinin isteği gibi elemek ve şekillendirmek için kesme ve düzeltme gerçeği) tanımlanmıştır. Dolayısıyla, gündem belirleme özelliğinden bildiğimiz üzere, konuları çerçeveleyen insanlar kişilerin, kamu meselelerinin veya diğer konuların nitelikleri üzerindeki çeşitli vurgu derecelerini, onlar hakkında düşünür ve konuşurken yerleştirir." Tankard ve diğerleri³⁵ medya çerçevesini " kaynak sağlayan; seçme, vurgulama, dışlama ve detaylandırma kullanımı ile konunun ne olduğunu öneren haber içeriği

³² *Ibid.*, s. 116.

³³ McCombs, **Journalism Studies**, C. 6, No. 4 (2005), s. 543-557.

³⁴ McCombs, **Setting the Agenda**, s. 87.

³⁵ James Tankard, *et al.*, "Media frames: Approaches to conceptualization and measurement," (Makale, Annual convention of the Association for Education in Journalism and Mass Communication, Boston, MA, 1991), s.3.

için merkezi örgütlenme fikri" olarak tanımlamıştır. Entman³⁶ "çerçevelemek algılanan gerçekliğin bazı açılarını seçmek ve tanımlanan öğe için belirli bir problem tanımı, nedensel yorum, ahlaki değerlendirme ve/veya işleyiş önerisi geliştirmek gibi bir yolla iletişim metninde daha dikkat çekici yapmaktır" der.

Entman bu dört işlevi ayrıntılandırıyor: "1) problemleri tanımlama- etmenin, genellikle ortak kültürel değerlere dayanarak ölçülen maliyetler ve faydalar ile ne yaptığını belirleme; 2) nedenleri teşhis etme- problemi oluşturan güçleri tanımlama; 3) ahlaki yargılarda bulunma- etmenleri ve etkilerini değerlendirme ve 4) çözümler önerme- problemler için çareler sunma ve gerçekleştirme ve olası etkilerini tahmin etme." ³⁷ Bu dört aracın yardımıyla medya; belli konuları, adayları, problemleri, nitelikleri vurgulayabilir veya betimleyebilir ve/veya diğerlerini göz ardı etmeyi seçebilir.

Çerçeveleme sıklıkla psikoloji ve sosyolojinin köklerinde kaynağını bulur. ³⁸ Çerçevelemenin psikolojik kaynağı Kahneman ve Tversky tarafından yapılan deneysel çalışmadır. ³⁹ Bu çalışmada, özünde aynı karar verme seneryolarına ait farklı sunumların, insanların seçimlerini ve onlara verilen çeşitli seçenekleri değerlendirmelerini nasıl etkilediği incelenmiştir. Çerçevelemenin sosyolojik temelleri, bireylerin dünyayı tamamen anlayamayacağını ve hayat deneyimlerini değerlendirmek ve çevrelerindeki dünyayı anlamlandırmak için sürekli mücadele

³⁶ Robert M. Entman, "Framing: Toward clarification of a fractured paradigm," **Journal of Communication**, 43(4) (1993), s. 51–58.

³⁷ *Ibid.*

³⁸ Zhongdang Pan ve Gerald M. Kosicki, "Framing analysis: An approach to news discourse," **Political Communication**, 10(1) (1993), s. 55–75.

³⁹ Daniel Kahneman ve Amos Tversky, "Choices, values, and frames," **American Psychologist**, 39 (1984), s. 341–350.

edemeyeceğini savunan Goffman⁴⁰'ın 1974 yılındaki araştırmasına dayanmaktadır. Etkili bir şekilde yeni bilgi sürecinde, bireyler bilgiyi sınıflandırmak ve anlamlı bir şekilde yorumlamak için açıklayıcı şemalara veya "ana taslaklara" başvurur.

Bu sebepten çerçeveleme hem makro hem de mikro-düzey yapısıdır.⁴¹ Makro-yapı olarak çerçeveleme, izleyicileri arasındaki belirli şemalar aracılığıyla yankı uyandıracak şekilde bilgiyi ileri sürmek için medyanın kullandığı sunum yöntemlerini ifade eder. Çerçeveler karmaşık haberlerin basitleştirilmiş versiyonunu sunmak için kullanılır. Maksat izleyiciyi kandırma değil, onları en kolay biçimde bilgilendirme olabilir. Çerçeveler, diğer bir deyişle, oldukça karışık konuları sunmak için çok değerli araçlar haline gelir. Mikro-yapı olarak; çerçeveleme, izlenimleri şekillendirme gibi insanların konuya dair bilgi ve sunum özelliklerini nasıl kullandıklarını ifade eder.⁴²

Buna ek olarak, Scheufele haber medyasından gelen bilgilerin yorumunu etkileyen yorumlayıcı şemalara başvurarak, çerçevelemenin izleyicilerin konu hakkında nasıl düşündüğünü etkilediğini öne sürüyor. "Çerçeveleme çalışmada ve sözdiziminde, büyük olasılıkla istenmeyen etkileri veya en azından gazeteciler tarafından tahmin edilmesi ve kontrol edilmesi zor etkileri olan, üstü kapalı nüanslara dayalıdır." gözleminde bulunuyor.⁴³

Fakat araştırmacılar çerçevelemenin tanımı konusunda birleşmiş değildir. Bu yüzden, Matthes " Çerçeveleme tanımının somutlaştırılmış şeklinde, işlevsel adımlar

⁴⁰ Erving Goffman, **Frame analysis: An Essay on the Organization of Experience**, New York, Harper & Row, 1974, s. 24.

⁴¹ Dietram A. Scheufele, "Framing as a theory of media effects," **Journal of Communication**, 49(1) (1999), s. 103–122.

⁴² Dietram A. Scheufele & David Tewksbury, "Framing, Agenda-setting, and Priming: The Evolution of Three Media Effects Models." **Journal of Communication**, 57(2007), s. 9–20.

⁴³ Scheufele, **Mass Communication & Society**, 3 (2&3) (2000), s. 297–316.

kaynakların büyük kısmında anlaşılır değildir. Bazı tanımlar çerçevelerin nasıl işlevsel kılınacağı hakkında biraz bilgi veren genel tanımlardır." diyor.⁴⁴

McCombs'a göre, çerçeveleme "belirli bir mevzu tartışılırken, medya gündemine dahil edilmesi için konusal anlamda ilgili niteliklerin sınırlı sayıda seçimi"⁴⁵ olduğundan gündem belirlemenin genişletilmesi olarak düşünülebilir. McCombs, Shaw ve Weaver⁴⁶ çerçeveleme ve gündem belirlemenin bağlantılı olduğunu ileri sürüyor. Gündem belirlemenin ikinci düzeyini, medya kapsamı özelliklerinin izleyiciler üzerinde dikkat çekme etkisini açıklamak için kullandılar. Gündem belirleme konuların dikkat çekmesi ile ilişkilidir. Çerçeve belirleme veya gündem belirlemenin ikinci düzeyi konu niteliklerinin dikkat çekmesi ile ilişkilidir.⁴⁷

Bununla birlikte, Weaver⁴⁸ daha sonraki bir çalışmasında, bütün araştırmacıların gündem belirlemenin ikinci düzeyinin çerçevelemeye denk veya daha soyut, makro düzeyde çerçeveleme olduğu konusuna katılmadıklarını belirtiyor. Örneğin, Gamson çerçevelemeyi çeşitli yoğun semboller (meşhur sözler, reklam sloganları, örnekler, metaforlar, tasvirler, görsel kareler) ve düşünsel aygıtlar (neden ve sonuçlar, ilkeler veya ahlaki taleplere başvurular) içeren "*işaret matrisi*" (signature matrix) açısından tasarlamıştır.⁴⁹

⁴⁴ Jörg Matthes, "What's in a frame? A content analysis of media framing studies in the world's leading communication journals, 1990-2005," **Journalism & Mass Communication**, 359, 2009, s. 349-367.

⁴⁵ Maxwell McCombs, "New frontiers in agenda-setting: Agendas of attributes and frames," (Makale, Annual convention of the Association for Education in Journalism and Mass Communication, Chicago, 1997), s. 6.

⁴⁶ McCombs, Shaw ve Weaver, **Communication and Democracy: Exploring the Intellectual Frontiers in Agenda-setting Theory**, s. 29..

⁴⁷ *Ibid.*

⁴⁸ David H. Weaver, "Thoughts on Agenda-setting, Framing, and Priming," **Journal of Communication**, 57 (2007) s. 142-147.

⁴⁹ *Ibid.*

Weaver makalesinin sonuç bölümünde, özdeş süreçler olmasalar bile, gündem belirlemenin ikinci düzeyi ve çerçeve arasında benzerlikler olduğunu söylüyor. İkisinin de sorun veya diğer mevzuların(insanlar, gruplar, kuruluşlar, ülkeler vs.), daha çok veya daha az önemle bildirilen sorun ve mevzulardan farklı olarak medyada nasıl gösterildiğiyle daha çok ilgili olduğunu dile getiriyor.

İkisi de ilgi konusunun en dikkat çekenine veya önemli hususlarına veya konularına veya tanımlarına odaklanıyor. İkisi de düşünme konularından ziyade düşünme yöntemleri ile alakalı. Ayrımak için, Weaver, "çerçeveleme bilişsel sürecin gündem belirlemenin ikinci düzeyinden (bir konunun niteliklerinin dikkat çekmesi) daha geniş bir kapsam-örneğin: ahlaki değerlendirmeler, nedensel akıl, ilkelere başvuru ve problemlerin çözümü için tavsiyeler- içerdiği görünür." der.⁵⁰

Öne Çıkarma (Priming)

Öne çıkarma hipotezi, kitle iletişim araçlarının bazı meseleleri diğerlerinden daha dikkat çekici yaptığını belirtiyor. Bu bağlamda, öne çıkarma etkilerini test eden çalışmalar gündem belirlemeyi bağımsız değişken olarak, öne çıkarma etkilerini de gündem belirlemenin sonucu veya bağımlı değişkeni olarak inceliyor.⁵¹ McCombs, Shaw ve Weaver'e göre öne çıkarmanın öncelikli görüşü; "medya, hafızada daha erişilebilir ve çaba harcamadan akla kendiliğinden gelebilir olduğu için alınması ve sonraki değerlendirmelerde kullanılması daha muhtemel olan ilgili bilginin aktivasyon nedenlerini ortaya koyar."⁵²

⁵⁰ *Ibid.*

⁵¹ Scheufele, **Mass Communication & Society**, 3 (2&3) (2000), s. 297–316.

⁵² McCombs, Shaw ve Weaver, **Communication and Democracy: Exploring the Intellectual Frontiers in Agenda-setting Theory**, s. 65.

Iyengar and Kinder⁵³ öne çıkarmayı "insanların siyasi değerlendirmeler yapmada kullandıkları standartlardaki değişimler" olarak tanımlar. İlaveten, Scheufele ve Tewksbury "öne çıkarma haber kapsamının haber dinleyicilerine liderlerin ve hükümetin performansını değerlendirmek için kıstas olarak belirli meseleleri kullanmaları fikrini verdiği zaman ortaya çıkar." der.⁵⁴ Bu tanım siyasal alana dayanır. Böylece öne çıkarma kendi karar verme süreç ve görüşlerinde öne çıkarmanın boyutunu değerlendirirken insanların görüşlerini etkileyebilir. Bu şekilde insanlar iki farklı unsuru birleştirir ve daha genel bir fikir formüle ederler. Öne çıkarmanın bu anlayışı erişilebilir önyargı tartışması desteğine de sahiptir. Bu aynı zamanda *yankılaşım (rezonans)* ilkesi tarafından da desteklenir çünkü haberlerdeki bazı nitelikler seyircilerde diğerlerinden daha uzun süre yankı yaratabilir.

Öne çıkarma etkileri Iyengar ve Simon tarafından Körfez Savaşı boyunca çalışıldı. Araştırma verilerinin kombinasyonu ve Körfez Savaşı süresince televizyon haber ağının içerik analizi, öne çıkarma kavramını destekler nitelikteydi. Kamu tüketimi için daha çok dikkat çeken dış politika meselelerinin diğer meseleleri, başkanlık performansının değerlendirilmesi üzerinde etkiler yaratarak gölgelediğini ortaya çıkardılar.⁵⁵

Farklı kavramları açıklamak için, Scheufele⁵⁶ gündem belirleme ve çerçevelemenin teorik öncüllerinin farklı olduğunu ileri sürüyor. Çerçeveleme durumun tanımındaki üstü kapalı değişimlerin, konunun belirli yönlerini daha belirgin yapmaktansa gelen

⁵³ Shanto Iyengar ve Donald R. Kinder, **News that matters: Television and American opinion**, University of Chicago, 1987, s. 63.

⁵⁴ Scheufele, & Tewksbury, s. 9–20.

⁵⁵ Shanto Iyengar ve Adam Simon, "News coverage of the Gulf crisis and public opinion: A study of agenda-setting, priming, and framing," **Communication Research**, 20 (1993), s. 365-383.

⁵⁶ Scheufele, **Mass Communication & Society**, 3 (2&3) (2000), s. 297–316.

bilginin yorumunu etkileyen yorumsal şemalara başvurduğunu söyleyen “*gözlem teorisine*” (prospect theory) dayanıyor. Fakat öne sürdüğü gibi, gündem belirleme ve öne çıkarma, meseleler üzerindeki dikkati artırarak tutum erişilebilirliği teorisine dayandıkları için benzerdir. Bu şekilde siyasi değerlendirmeler yaparken kolayca hafızadan alınabilirler. Bu iki kavramın tutum erişilebilirliği kavramına dayandığını öne sürüyor⁵⁷. Medya, seyircilerin kararlarını meseleleri diğerlerinden daha dikkat çekici yaparak etkileyebilir ve böylece siyasi kararlar aldıkları zaman veya bir görüş oluşturdukları zaman medyaya dönerler ve medya gündemindeki meseleye önem verirler.

Iyengar ve Kinder⁵⁸ "öne çıkarma gündem belirlemenin geçici olarak büyümesidir" düşüncesini öne sürerek tartışmayı bir adım ileriye taşır. Belirli meseleleri veya adayları dikkat çekici yaparak öne çıkarma, insanların seçim yaparken kararlarını ve hükümlerini etkileme gücüne sahiptir. Scheufele'nin çalışmasına istinaden, Weaver gündem belirlemenin ve öne çıkarmanın daha çok bilişsel süreçlere dayandığını çünkü ikisinin de dikkat çekme temelli olduğunu kabul ediyor fakat bununla birlikte gündem belirlemeyi yalnızca bir erişilebilirlik konusu olmaktan daha fazla görüyor.⁵⁹

Güçlü ve Zayıf Yönler

Gündem belirleme teorisi, insanların neden aynı meseleleri önemli düşünerek öncelik tanıdığını açıklayabildiği için oldukça faydalıdır. Bunun yanı sıra teori, aynı medyaya tabi olarak belirli meselelere önem verme açısından insanların davranışlarını tahmin edebiliyor. Varsayımları bilimsel yönde de dengeleniyor ve

⁵⁷ *Ibid.*

⁵⁸ Iyengar ve Kinder, **News that matters: Television and American opinion**, s. 63. .

⁵⁹ Weaver, **Journal of Communication**, 57 (2007) s. 142–147.

ileriki araştırmalara fırsat sunuyor. Ayrıca, medya etkilerinin bilgisini belgeleme ve düzenlemeye yardım ediyor.

Bununla birlikte, teorinin kendi kısıtlandırmaları da söz konusudur. Medya gündeminin ve kamu gündeminin neden sonuç etkili rolünü değerlendirmede medya takipçilerini ideallerle daraltıyor. Oysa Medya takipçileri iyi bilgilendirilmiş, konulara dair düşünceli veya şüpheci olmayabilir, kamu işleriyle meşgul olabilirler. İnsanların oluşturduğu görüşlerin medya gündeminden tamamen etkilendiğini kesin olarak kanıtlamanın yolu yoktur. Kamusal söyleme dikkat vermiyor veya kayıtsız kalıyor olabilirler. Meseleler hakkında düşüncelerini çoktan oluşturanlar için medyanın etkileri zayıf kalıyor olabilir. Teorinin diğer bir kısıtlaması ise, çok az araştırmanın yapıldığı sosyal medya ve bloglar gibi geleneksel olmayan medyadaki uygulanaşıdır.

Uygulama

Gündem belirlemenin, çerçevelemenin ve öne çıkarmanın teoriksel yapısı tezin temel argümanını en iyi şekilde açıklar. Bu tez kendini, medyada bulunan belirli unsurlar veya aktörlerin medya gündemini, terörist örgütlerin söylemini veya propagandasını onaylamak gibi bir şekilde oluşturduğu hipotezine dayandırır. Bunlar yalnızca gündemi belirlemezler aynı zamanda terörist gündemini onaylamak gibi haber yazılarını çerçevelerler. Teröristlerin hikayelerine dikkat çekerler ve böylece onları diğerlerinden daha önemli yaparlar. En nihayetinde bu, medyadan etkilenen ve medya tarafından belirlenen meselelere önem veren kamu gündemi üzerinde etkiye sahip olur. Medya, terörizm hakkındaki ve defalarca tekrarlanan haber yazılarından seçerek gündemi belirler. Bu benzer haberleri tekrarlama ve onlara önem verme sonrasında yeni haberler verilen çerçevelerle yer değiştirir.

Bu olgu, terörist gündemi ve medya gündeminin yakınlaşması sebebiyle, teröristlerin mesajlarını yaymalarına yardım ediyor. Bunlar bir aradadır ve medya ile terörist örgütleri arasında 'simbiyotik ilişki'⁶⁰ olmasından dolayı hipoteze güç verir. Fakat bu çalışma sözde "simbiyotik ilişki'ye odaklanmayacak ve medya gündemini terörist örgütlerin lehine hangi faktörlerin etkilediğini belirlemede bir adım ileriye gidecektir. Bu, medya uzman ve uygulayıcılarıyla birlikte mevcut kaynakların ve röportajların niteliksel çalışması ile oluşturulacaktır.

Bununla birlikte, söz konusu teoriyi test edip uygulamak için, çalışma temel olayların veya haber medya gündemini şekillendiren olayların içerik analizini üstlenecek ve gündem belirleme ve çerçeveleme meselelerini test edecektir. Sonra haber medya gündeminin veya diğer bir deyişle öne çıkarmanın etkilerini görmek için bu tez, katılımcılara haber medya gündeminde belirlenen meseleler hakkında soruların sorulduğu anketlerden faydalanacaktır. Böylece, kamu gündemindeki etkiler ortaya çıkarılacaktır. İçerik analizinin bu araçları ve anketler, bulguların ve çalışma hipotezinin doğruluğunu ispatlayacak ya da ispatlayamayacaktır.

⁶⁰ Paul Wilkinson, "The Media and Terrorism: A Reassessment," **Terrorism and Political Violence**, C. 9, No.2 (1997), s. 51-64.

1. Bölüm: Devletin ve Toplumun Radikalleşmesi

Pakistandaki medya kültürü anlayışı ve bu anlayıştaki İslami unsurların etkisi; ülkenin kurulduğu andan itibaren gerçekleşen siyasi ve tarihi gelişmelerle birlikte değerlendirilmelidir. Pakistan medyasının evrimi ve bugünkü aşamada amacına ulaşması bu gelişmelere dayanır. Bu bölüm kronolojik sırayla, İslamcıların ülkenin siyasi manzarasına etkisini inceleyecektir. Bu inceleme; İslamcı anlatımların, siyasi yelpazeden toplumun diğer sektörlerine nasıl yayıldığını anlamak için temel işlev görecektir. Sözü geçen önemli tarihi ve siyasi gelişmeleri dönem analizi yöntemi ile çalışma yaklaşımı, bu amaca en iyi şekilde hizmet edecektir.

1.1 Bağımsızlık Öncesi Dönem

Pakistan tarihindeki İslamcı eğilimlerin kökleri, İngiliz koloni döneminde bulunabilir. İslamın siyasallaşması; Pakistan'ın kurulmasından önce gerçekleşmeye başlamış ve bu yeni ülkenin İslam adına kurulmasını amaçlamıştır. Siyasi İslam'ın köklerini bulma konusunda; toplumun ve politikaların İslamlaşmasına dair önemli kaynaklar içeren dini grupların, hareketlerin ve dini siyasi partilerin rolü önemli bilgiler sağlayabilir. İngiliz hükümetine karşı aralıksız devam eden direniş ve mücadele hareketleri, o dönemdeki İslami uyanış hareketleriyle birleşerek karmaşık İslamcı düşünce ağını oluşturmuştur. Bu düşünce ağı, bağımsızlık öncesi ve sonrasında Hindistan alt kıtasında var olan siyasi tarihi ve toplumu işaret etmektedir.

Pakistan'ın çoğu İslami siyasi söylemine dair temel çalışmalar; 1857 yılında İngiliz sömürgecilerine karşı yapılan başarısız ayaklanma ve 1947 yılında Pakistan'ın kuruluşu arasında geçen 90 yıllık döneme dayanmaktadır.⁶¹ Bu zaman aralığı; İngiliz

⁶¹ Joshua T. White, "Pakistan's Islamist Frontier: Islamic Politics and U.S. Policy in Pakistan's North-West Frontier, Center on Faith & International Affairs," **Religion and Security Monograph**, Seri 1, 2008, s. 23.

yönetimine muhalif olan İslami *cihat* hareketlerinin yükselişi ve İslami hareketlerin oluşumu ile dikkat çekmektedir.

Bir zamanlar Hindistan'ı yöneten Müslümanlar, İngiliz sömürgecileri tarafından hükümet koltuğundan tamamen uzaklaştırılmıştır. Yeni yöneticiler; aile yasaları dışında, alt kıtaya yabancı ve laik yasalar getirmiş ve bununla birlikte devlet ile din ayrımını başlatmışlardır. Bu hareket bir zamanlar Hindistan'ın yöneticisi olan müslümanları fazlasıyla ötekileştirmiştir.⁶² İktidarı üstlendikten sonra yeni liderlik; çoğu kez Hinduları sosyal-siyasal alanlarda ayrıcalıklı yapmış, Müslümanları ise 1857 ayaklanması bahanesiyle düşman olarak görmüştür.⁶³ Bu durum Müslümanları yabancılaştırmıştır.

İngiliz yönetimi süresince İslami söylemlerin iki yönü vardı: militan ve uyanışçı . Her iki taraf da detaylı bir şekilde çalışmaya değer. Militan İslamcı mücadeleler devam ettikçe, Müslüman ayaklanmaların ortaya çıkması için pek çok fırsat oluyordu. Sözü geçen olayların ve hareketlerin; güncel siyasi şiddet üzerinde de izleri bulunmaktadır. Örneğin burada, Svat bölgesinde (şu anda Hayber Paktunva(HP) vilayetinin ilçesi) gerçekleşen 1858 ayaklanmasından bahsetmek gerekir. Bu ayaklanmaya; Buner, Malakand, Mardan, Svabi ve Svat (Malakand Bölgesi dışında kalan HP bölümü) ilçelerinde bulunan Peştunların Yusufzai aşireti önderlik etmiştir. Afganistan sınırına yakın kara sınırına sahip bu ilçeler; resmi olarak Kuzey Batı Sınır Vilayeti (KBSV) diye adlandırılan HP vilayetinin şu anki parçalarıdır.

⁶² Anita M. Weiss, "The Historical Debate on Islam and the State in South Asia," **Islamic Reassertion in Pakistan: The Application of Islamic Laws in a Modern State**, der., Anita Weiss, Lahore, Vanguard Books, 1987, s. 4.

⁶³ *Ibid.*

Bu ayaklanma; Svat'da Akhund Abdul Gaffar'dan etkilendi.⁶⁴ Yerel halk tarafından *Mücahit*, İngiliz yöneticileri tarafından ise '*Hindistan* Fanatikleri' diye adlandırılan Gaffar ve müritleri; 1863 yılında İngiliz yöneticileriyle olan çatışmayı tırmandırdı. En sonunda; modern İngiliz ordusunun ve onun yanında *Mücahitleri* yok etmek için yer alan üstün güçlerin korkusuyla Akhund; sınır politikalarında rol oynamayı ve muhalifleri bastırmak için İngiliz gücünü kullanmayı temin ettiğinde çatışma duruldu.⁶⁵

Bundan sonraki otuz yıl çok önemlidir. Afganistan'ı çevreleyen aşiret bölgelerinde (Peştunların bulunduğu bölge) suç olayları artmıştır. Bu durum 1873 yılında, İngiliz yöneticilerinin Sınır Suçları Yönetmeliği (SSY) çıkarmalarına sebep olmuştur. Yönetmelik, söz konusu bölgelerde hala yürürlüktedir.⁶⁶ SSR; Pakistan'ın, Federal Yönetim Altındaki Aşiret Bölgelerine uygulanabilen kanunlar dizisini kapsamaktadır. Kanun; FYAAB yerlilerinin üç temel hakkına (temyiz hakkı, kanuni temsil hakkı ve delil sunma hakkı) uygun olmadığından 'drakon(gaddar)' olarak isimlendirilmiştir.⁶⁷

1893 yılında, Afganistan sınırı düzenlendi. Bu sınıra Durand Hattı adı verildi. Aynı zamanda, İngiliz hükümeti; Malakand Bölgesinin prenslikleri; Dir, Svat ve Çitral'ı kapsayan sınırını da yasal olarak çizdi. Çizilen sınırlar; İngilizlerin orada yaşayan Peştunları farklı yasalarla farklı idari birimlere bölerek kontrol etme, onlarla uzlaşma ve onları zayıflatma planının bir sonucuydu. Fakat yerliler söz konusu düzenden memnun değildi. Sonuç itibarıyla, 1897 yılında aşiretler İngiliz yönetimine isyan

⁶⁴ White, s. 23.

⁶⁵ *Ibid.*, s. 24.

⁶⁶ *Ibid.*

⁶⁷ Manzoor Ali, "Frontier crimes regulation: Centuries-old law will take time to 'reform'," **The Express Tribune**, 2 Aralık 2011. .

ettiler. Direniş; Akhund'un müriti Molla Hadda ve Molla Hadda'nın müriti Sartor Fakir öncülük etti. Fakat direniş; onlardan daha üstün olan İngiliz ordusu tarafından çok vakit kaybetmeden bastırıldı. Hudut bölgelerini yönetme politikasını geliştirmek için, İngiliz hükümetini temsil eden Lord Curzon, 1901 yılında, KBSV eyaletini kurdu. Eyalette, ağırlıklı olarak Peştunlar iskan ettirildi.⁶⁸

1914-16 yıllarında, Birleşik Eyaletlerden(Bugün Hindistan'ın kuzeyindeki Uttar Pradeş Eyaleti) gelen Müslüman din adamlarının Türk Hükümdarı destekleyerek İngilizlere karşı Peştun aşiretinin İslam ordusunu kuvvetlendirmek için tasarladıkları komployu, İngiliz istihbaratı su yüzüne çıkardığı zaman İslamcılar daha doğrusu pan-İslamcılar İngiliz Yönetiminin Hindistan'daki Egemenliğine karşı İpek Mektup Komplosu'nda⁶⁹ ortaya çıkarılan başka bir cesur girişimde bulundular. Komplo önlenmiş ve işe yaramamıştı fakat bu sayede, İslamcıların işgalcilere zarar verecek herhangi bir fırsat yakalama konusunda ne kadar azimli oldukları gözler önüne serildi. Ayrıca pan-İslamcıların, Hindistan'ın siyasi İslam karakterine yakınlaştıkları gerçeği gösterildi. Hatta bu gerçek, 1919 yılında gerçekleşen *Hilafet* Hareketi'nde sergilenecektir. Osmanlı Halifesi, Batı ve İngiliz güçlerine karşı Harekete destek verdi.⁷⁰ Hareket, Hindistan'ın en büyük siyasi partisi olan Hindistan Ulusal Kongresi (HUK) ile birlikte Müslümanlar tarafından da desteklendi. Fakat Müslümanlar sonradan destek vermekten vazgeçtiler. Hareket başarısız olsa da, Müslümanların başka bir ülkede bulunan Müslüman yoldaşlarına karşı olan duyarlılığı bu sayede canlandırıldı.

⁶⁸ White, s. 24.

⁶⁹ Sarah F. D. Ansari, **Sufi Saints and State Power: The Pirs of Sind, 1843-1947**, Cambridge Üniversitesi Yayınları, 1992, s. 82.

⁷⁰ **Encyclopedia Britannica**, "Khilafat Movement," 22 Mart 2011, (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/316624/Khilafat-movement>)

Bu süre zarfında; Afganistan Amirinin(Kralının); İngilizlere karşı yapılacak *cihat* adına sınırdaki aşiret üyelerini harekete geçirdiği Üçüncü Anglo Afgan savaşı ortaya çıkmıştır.⁷¹ Bütün bu olaylar esnasında *cihat*; politik mücadelelerin siyasi İslam çatısı altında harekete geçen ve sürekli gündeme gelen bir konu olmuştur.

Bu dönemdeki diğer önemli olay; on binlerce Müslümanın dini bilginler tarafından *Darul İslam* (İslam toprakları) olarak kabul edilen Afganistan'a *hicreti* (göçü) olmuştur. Bu arada Afganistan'ı *Dar'ül İslam* olarak kabul ettikleri gibi Hindistan'ı da *Dar'ül Harb* (düşman ülke) olarak kabul etmektedirler. Sonuç olarak, *Hilafet* Hareketi ve *Hicret* başarısız olmuştur ancak bu sayede ilk kez pan-İslami duyarlılık öne çıkarılmıştır.

1930 ve 40'larda, İngiliz yönetimine karşı yapılan militan mücadeleler, ara sıra da olsa, devam etmiştir. İslam'ın kışkırtma/ajitasyon odağı KBSV, Malakand Bölgesi ve Afganistan'dan aşiret bölgelerine kaymıştır. Örneğin; 1936 yılında İngiliz yönetimiyle mücadele etmek için Faqir of Ipi(Ipi Fakiri); Mesud'u, Vazir'i, Daur'u, diğer Peştun aşiret üyelerini ve *mollaları* Veziristan'ın aşiret bölgesinde⁷² harekete geçirmiştir. Veziristan; güncel İslami militanlığın Pakistan ve Afganistan'daki merkez üssüdür.

Fakir; İngiliz güçlerine karşı gerilla savaşını başlattı. Söylenene göre yaklaşık 40,000 İngiliz ve Hindistan birliği; Fakir'i ve 1000 kişilik aşiret gerillalarını mağlup etmek için görevlendirilmiştir. Ayrıca, İkinci Dünya Savaşının mihver güçleri olan İtalyan ve Almanlar'ın; İngiliz hükümetine karşı aşiret ayaklanmalarını artırmak için Fakir'i

⁷¹ *Ibid.*, s. 23.

⁷² Milan Hauner, "The Second World War: Bölüm 1," *Journal of Contemporary History*, C. 16, Sayı. 1, (1981), s. 183-212.

desteklediğine dair kanıt da bulmaktadır. Söz konusu durum, Fakir'in; Güney Veziristan'daki mollalara yazdığı, Hindistan İstihbaratının bilgisine gelen mektupta; İngilizleri kötülemesi ve aynı zamanda İslam'a karşı oldukları için Almanlar'a hiç yardım edilmemesini tembihlemesi; onun oldukça bağımsız olduğunun da kanıtı olmuştur.⁷³ Fakir direnişi İslamcı görünüşe sahiptir.

1938 yılında Veziristan'da bir başka önemli mesele olan Şami Pir olayı ortaya çıktı. Suriyeli din adamı Şami Pir'in gerçek ismi Muhammed Saadi el Keilani'ydi. Onun varlığı; bir çok kişi tarafından İpi Fakiri'nin eylemlerine karşıt hareket ettiği şeklinde görülmüştür. Ailesi; Peygamberlikten ve en önemli İslami tarikatlardan biri olan Kadiriyye'nin ruhani liderliğinden doğrudan miras kaldığını iddia etti. Bunun yanı sıra Muhammed Saadi; Afgan kökeni aracılığıyla, Kral Amanullah'ın eşi olan eski Afgan Kraliçesi Souriya'nın kuzenidir. Görünüşe göre; Şami Pir tarikatından para toplamak için Hindistan'ı ziyaret etti ancak bu ziyaret Güney Veziristan'da son buldu. Orada saygı gören Saadi; halka dini öğütler vererek, Vazir ve Mesud aşiretleri arasında barış sağlamaya çalışmıştı.⁷⁴

Şami Pir'in Veziristan'daki varlığı, Afgan hükümetinin Pir'in eylemlerinden endişe duymasına sebep olmuştu. Çünkü Amanullah yandaşlarını kışkırtmak için orada olduğu iddia ediliyordu. Bu İddiayı kısa süre sonra; İngilizler'e karşı, 3.000 aşiret üyesini aşiret kuruluna çağırarak kanıtladı. Saadi; Kral Zahir Şah yönetimini gaspçılıkla suçlamış, Amanullah'ı ise Afganistan'ın adil kralı olarak övmüştü. Zahir Şah'ı tahtından indirerek, Amanullah'ı başa getirmek için Kabil hükümetine karşı bir ordu oluşturmak konusunda Aşiret üyelerini, özellikle Mesud'ları bir araya

⁷³ *Ibid.*

⁷⁴ *Ibid.*

getirebildi. Bu amacında başarısız olsa da aşiret üyelerinin, Afgan hükümetine karşı silahlı bir saldırı başlatmalarını sağlamıştır.⁷⁵

Dini ve militan liderler; Veziristan'lılar arasında bir hareketlenme başlatmıştır. Fakir; tüm yaşananlardan sonra başlıca düşmanı haline gelen İngilizlere karşı yaptığı eylemlerde Afgan yardımına ihtiyaç duyuyordu. Oysa Pir aksi yönde hareket ederek Amanullah'ı geri getirmek için mevcut Afgan hükümetini devirmeye çabalamıştı. Bunun için Pir, İngilizlerden doğrudan bir yardım gelmese dahi en azından yapılacak eylemleri görmezden gelmelerine ihtiyaç duymuştu.⁷⁶

Dini motivasyonlu gerilla savaşçılarına sahip olma konusunda en büyük potansiyel Peştun aşiretindeydi. İngilizlerin eski KBSV'de bulunan sınır-ötesi aşiretlere ait savaş gücü ve cephane istatistikleri (1 Nisan 1940'a kadar düzenlenenen istatistikler), 414.000 silahlı savaşçı ve 233.562 arkadan doldurmalı tüfek ile karabina tüfeği olduğunu göstermiştir. Kağıt üzerinde aşiretlerde bütün Hindistan Ordusunda olduğundan daha modern tüfekler ve kesinlikle daha savaşçı adamlar bulunmaktaydı. Bu gözdağına karşı, Hindistan ordusunun büyük bir kısmı daimi olarak Huduta gönderildi. Fakat bu durum orduyu görevlerini yerine getirme konusunda elverişsiz hale getirdi.⁷⁷ Hudut; genç İngiliz subayların, iki dünya savaşı arasında, pratik olarak savaşma deneyimi kazanmalarını sağlamış oldu. Hudut, 1980'ler boyunca genç Churchill'ın ilk kez doğrudan savaşma deneyimi gerçekleştirdiği yeri.⁷⁸

Sözü geçen militan savaşçılar aşiret şeklindeydi. Aşiret üzerinde bulunan İslam'ın gölgesi; ayaklanmaların siyasi İslam ile motive edilmesini sağlamış oldu.

⁷⁵ *Ibid.*

⁷⁶ *Ibid.*

⁷⁷ *Ibid.*

⁷⁸ *Ibid.*

Hindistan'ın bölünme öncesi döneminde ortaya çıkan Militan mücadelelerin yanı sıra; Müslümanlar tarafından yayılan, Pakistan'ın dini ve siyasi alanında etkili olmuş üç önemli hareket vardı. En önemli hareketlerden biri Aligarh Hareketi'ydi. Hareket; 1857 mağlubiyetinden sonra, Seyyid Ahmed Han tarafından Müslümanları eğitmek için başlatılmıştı. Han, modern bilimsel eğitim aracılığıyla Müslümanların kurtulmasını istemiştir.⁷⁹ Amacın gerçekleşmesi için 1898'de Müslüman Anglo Kolejini kurmuştur. Kolej sonradan 1920'de Aligarh Üniversitesi'ne dönüştü.

Söz konusu hareket, Hindistan alt kıtasındaki Müslüman liderlerin çoğunu içine almıştır. 1906 yılında harekete öncülük edenler; Hindistan Müslümanlarına liderlik etmek için Tüm Hindistan Müslüman Birliği (THMB)'nin temel taşı oluşturmuştur. Aynı zamanda hareketin; Müslüman ve Hinduların ayrı kültür, tarih, toplum ve geleneklere bağlı olarak farklı iki ulus olduğunu söyleyen, iki ulus teorisine sahip olduğu düşünülmektedir. Müslüman Birliği; geleneksel din adamları tarafından değil laik Müslümanlar tarafından kurulmuştur.⁸⁰

Diğer taraftan, iki önemli İslamcı hareketten biri Deobandi hareketiydi. Hareket; Uttar Pradeş'te (Hindistan'ın bir vilayeti) başlatıldı. Pradeş; 1866 yılında din adamlarının Darul Ulum Deoband'ı kurduğu yerdir. Bu düşünce ekolü Hanafi geleneğine dayandırılmıştır ve İslam'ı tutucu şekliyle gündeme getirmek istemişlerdir. Bakış açısı itibarıyla hareket, geleneksel Müslüman toplumundan daha muhafazakar olmakla birlikte siyasi bir hareket değildi. Dini gerekler doğrultusunda,

⁷⁹ Weiss, s. 5.

⁸⁰ *Ibid.*

müslümanların hayatını geliştirmek için daha manevi bir bakış açısı vardı. Ayrıca Birinci Dünya Savaşında apolitik kalmayı tercih etmişlerdi.⁸¹

Bunun yanı sıra; zamanla Deoband'ın direnişçi hareketinin bazı üyeleri, sözde dindar eylemlerini Müslümanlara daha iyi hizmet etmek amacıyla siyasi alana da yaymayı düşünmüştür. Maulana Mahmud ul-Hasan gibi pek çoğu İpek Mektup Komplosuna dahil edilmiştir. Bu kişiler; İngiliz yönetimine ve Müslümanların haklarından yoksun bırakılması problemine karşı askeri çözüm arayan kişilerdi. Din adamlarının bazıları; *Hilafet* Hareketine katılarak siyasete girmiştir. Büyük çoğunluğu; 1919'da kurulan Cemiyet-i Ulema Hint (Hintli Din Adamları Kongresi, CUH) Partisine dahil olarak kendi siyasi katılımlarını biçimlendirmiştir.⁸²

Yeni kurulan bu parti; 1920'de siyasi gündemlerini İngiliz karşıtı olarak tanımlaya çalıştı. Fakat, *Hilafet* Hareketinin başarısızlığından sonra enerjileri tükendi. 1947'nin ortalarına kadar Darul Ulum Deoband gibi onlar da içine kapandı. Bu süre zarfında daha çok kültürel yenilenmenin kavgacı gündemine ve Müslümanların koşullarının iyileştirilmesine odaklandılar.⁸³ Artık siyasi bir rol beklemeyi bırakmışlardı fakat 'iki ulus teorisi' konusunda ve Hindistan alt kıtasında Müslümanlar için bağımsız bir vatan olacak Pakistan'ın kurulması konusuna müdahil oldular. 1945 yılında, CUH da bu konuda bölünmüştür. CUH birleşik Hindistan üzerindeki konumunu bildirdiği zaman, bağımsızlık taraftarları da Cemiyet-i Ulema İslam'ı(CUI) oluşturmuştu. CUH; Pakistan'ın kuruluşunun, Hindistan müslümalarını bölerek onları oldukça

⁸¹ *Ibid.*, s. 25.

⁸² *Ibid.*

⁸³ *Ibid.*, s. 25-26.

zayıflatacağına inanmıştı. Ayrıca İslam'ın evrensel bir din olduğunu ve ulusal sınırlarla sınırlandırılmayacağını savunmuşlardır.⁸⁴

CUİ, 1946 yılındaki seçime katılmış fakat Pakistan'daki ve HP'deki halkın çok kuvvetli desteğini alamadı. Seçimdeki etkisi küçük olsa da yıllar içinde toplumdaki ve siyasetteki etkisi büyüdü. Özellikle 9/11 terörist saldırısından sonra Pakistan'ın ve HP'nin siyasetinde önemli bir rol oynamaya başladı.⁸⁵

İkinci önemli dini hareket; 1942 yılında Cemaat-i İslam(Cİ) siyasi partisini kuran dini bilgin Maulana Abul Ala Mavdudi tarafından başlatılmıştır. Desteğinin çoğunu kırsal kesimden ve üye olan din adamlarından alan CUİ'nın aksine Cİ, teknokratları üye yapmayı ve şehirli orta sınıftan destek almayı amaçlamıştır. Cİ, Müslüman Birliğine karşı çıkmış ve Hindistan'daki Müslümanlar arasında İslami yenilenme hareketini kurumsallaştırmayı denemiştir. İdeolojisi devlete ve hukuki araçlara reform yapmanın önemini vurguladığı için, Deobandi'lerden biraz daha farklı bir vizyona sahipti. Cİ; Müslümanların siyasal dönüşümünü istemiştir. Sonuç olarak Cİ; modern İslami uyanış hareketi olarak ortaya çıkmıştır.

Liderinin yazıları Hasan el-Banna ve Seyyid Kutub gibi İslamcı Arap entellektüelleri etkilemiştir.⁸⁶ CUH gibi, Cİ da Pakistan'ın kurulmasına karşı çıkmıştır. Cİ; İslami uyanışın Hindu-Müslüman ayrımını yok edeceğine ve böylece ayrı bir Müslüman devlete gerek duyulmayacağına inanmıştır. Hareketin temelleri Doğu Pencap (bölünmeden sonra Hindistan'ın parçası oldu)'da atılmıştır ama Pakistan'a geçmesi

⁸⁴ *Ibid.*, s. 7.

⁸⁵ *Ibid.*, s. 26.

⁸⁶ *Ibid.*

gerekmiştir. ⁸⁷ Yeni devlette odak; bireyi ve toplumu dönüştürmekten devleti dönüştürmeye kaymıştır. ⁸⁸

Hindistan'ın bölünmesinden önce, bir diğer önemli figür Abdul Gaffar Han'dır. Aynı şekilde diğer önemli hareket ise Gaffar Han'ın Khudai Khidmatgar (Allah'ın hizmetkarları) hareketiydi. Gaffar Han; pek çok kişi tarafından Badşah Han olarak tanınıyordu ve HP'nin bir vilayeti olan Çarsadda'nın varlıklı bir ailede doğmuştu. Hareketi öncelikle sosyal bir reform şeklindeydi ve Peştunları eğitiyordu. Fakat İngiliz hükümeti bu hareketten kuşkulananarak, onlara karşı bir şiddet terörü başlatmıştır. Bunun üzerine, Han'ın politikası ve hareketi Hindistan Ulusal Kongresi ile birleşmiştir. Hareketin çalışanları; insanları mobilize etmeye çalışırken kırmızı gömlek giydiği için harekete Kırmızı Gömlekliler de denmiştir. Fakat Rusya'daki Bolşevik devriminin de kırmızı bayrağı olduğu için hareketi simgeleyen gömleklerin komünist bayrağı ile renk benzerliği içinde oluşu İngiliz hükümetinin kuşkusunu artırmıştır. ⁸⁹

Sosyal hareketini İslam'dan almasına rağmen, Gaffar'ın partisi siyasal anlamda laik ve demokratikti. 'Şiddet içermeyen' siyasete inanmıştı ve dini çizgilerle Hindistan'ın bölünmesine karşı çıkıyordu. Partisi, Eski KBSV'deki 1937 seçimlerini kazanmış ve hükümeti kurmuştu. Aynı şekilde 1946 yılındaki seçimleri de kazanarak hükümeti bir kez daha kurdu. Müslüman Birliği ise Khudai Khidmatgars'ın güçlü siyasi köklerinden dolayı vilayette etkili olabilecek çok fazla alan bulamadı. ⁹⁰

⁸⁷ *Ibid.*, s. 7.

⁸⁸ *Ibid.*, s. 27.

⁸⁹ Tahir Mehdi, "The Two-Muslim theory," **Dawn**, 14 Ağustos 2012.

⁹⁰ *Ibid.*

Bugünkü Pakistan ve özellikle HP ve FYAAB içindeki diğer bütün hareketler İslamcıydı. Kırmızı Gömlekliler İslam'dan türemiş olsalar da laiktiler. Müslümanların siyasi karakterini şekillendirmede bu hareketlerin etkisi çok büyük olmuştu. Fakat sadece Müslüman Birliği, Müslümanlar için ayrı ülke kurma rüyasını gerçeğe dönüştürebildi. Zamanla Müslüman Birliği liderleri, Müslümanların ve Hinduların bir arada yaşayamayacaklarına inandırıldı. Bu sebepten dolayı, Muhammed İkbâl ve Muhammed Ali Cinnah gibi Müslüman liderler ayrı Müslüman devleti istediler. 1930 yılında, Allahabad'da Muhammed İkbâl ünlü Başkanlık Söylevinde; ayrı Müslüman devleti kurulmasını talep etti,

"Pencab'ı, Kuzeybatı Sınır Vilayeti'ni, Sind'i ve Belucistan'ı tek bir Devlet içinde birleştirilmiş görmek isterim. İngiliz İmparatorluğu içinde veya dışında özerk, birleştirilmiş Kuzey Batı Hindistan Müslüman Devleti ya da en azından Kuzey-Batı Hindistan'ın kurulması; bana Müslümanlar için en son gerçekleşecek şey gibi geliyor."⁹¹

Bununla birlikte, önceden Hindu ve Müslüman birliğinin elçisi olarak kabul edilen Cinnah da Müslümanlar için ayrı bir vatan kurulmasını istemiştir. Cinnah; Müslümanların tek temsilcisi olduğunu iddia etmiş fakat 1937 seçimlerinde partisi, üç Müslüman vilayetinin hiçbirinde hükümet kuramadı. Ancak Müslüman Birliği 1946 seçimlerinde başarılı olup Müslümanlar için ayrılan sandalyelerin çoğunu

⁹¹ John L. Esposito, "Islam: Ideology and Politics in Pakistan," **The State, Religion, and Ethnic Politics: Pakistan, Iran, and Afghanistan**, der., Ali Banuazizi ve Myron Wender, Lahore, Vanguard Books Ltd., 1987, s. 334.

kazandı. Müslümanların farklı seçmen kitlesi olması Müslüman Birliğinin İngiliz hükümetinden talebi ve başarısıydı.⁹²

Cinnah; Hinduların ve Müslümanların iki farklı toplumsal düzeni olduğuna, bu yüzden de ortak bir milliyet içinde olamayacaklarına inanmıştı.⁹³ Müslüman Birliği, Müslümanların kendi gelenekleriyle hayatlarını özgür bir şekilde devam ettirebilecekleri ayrı bir Müslüman devleti için kitle hareketi oluştururken İslami semboller ve sloganlardan faydalandı. Kurucuların ayrı devlet talebi, alışlagelmiş bir İslami teokratik ülke kurmak anlamına gelmiyordu.⁹⁴ İslam; "Pakistan hedefi doğrultusunda, siyasi açıdan Müslümanları bir araya getirmek için motive eden güç" olarak kullanılmıştı.⁹⁵ Milliyetçi Müslüman Hareketi liderleri: Seyyid Ahmed Han, Allama İkbâl ve Cinnah; Hindu çoğunluğundan kurtulabilecekleri laik bir devlet isteme konusunda nettiler.⁹⁶ 1947 yılında Britanya Hindistanı, Müslüman ağırlıklı Pakistan ve Hindu ağırlıklı Hindistan olarak böldüğü zaman hayalleri gerçekleşti.⁹⁷ Hindistan kendisi için laik bir yol benimserken, Pakistan İslam adına kuruldu.

1.2 Pakistan'ın Oluşumu

Pakistan İslam adına kurulan tek ülkedir. Fakat modern Pakistan sadece hilafete geri dönüş değildir. Pakistan, Batılı laik kurumların bir ürünü olan kişiler tarafından kurulan bir ülkeydi. Pakistan'ın; İslami prensiplerin liderlik ettiği bir ülke değil, Hindu hakimiyetinden kurtulan bir ülke olmasını istemişlerdi. Aslında Pakistanın kurulmasıyla milyonlarca Müslümanın Hindu Hindistan'ında kalacağına inanan, Cİ'nin kurucusu Maulana Mavdudi gibi Müslüman bilginlerin çoğu Pakistan fikrine

⁹² Jai Narain Sharma, **The Political Thought of M.A. Jinnah**, Concept Publishing Company, 2008 s. 18.

⁹³ *Ibid.*

⁹⁴ Weiss, s. 4-5.

⁹⁵ Masudul Hasan, **Pakistan: The Call of Islam**, Islamabad, Pakistan Yayımevi, 1980, s. 3.

⁹⁶ Weiss, s. 5.

⁹⁷ Esposito, s. 335.

karşı çıkmıştı. Fakat Mavdudi sonradan Pakistan'a göç etmiş ve ülkede şeriati empoze etmeye çalışmıştır.⁹⁸

Pakistan; Hindistan topraklarından bin km'den fazla bir mesafe ile ayrılmış iki coğrafi kanattan oluşmaktadır: Doğu (şimdiki Bangladeş) ve Batı (bugünkü Pakistan). İslam, ülke için ideolojik bir temel olmuştur. Aksi takdirde, ulus devletin önkoşulları içinde yer alan toprak bütünlüğü, ulus toplumun anlamı ve dilsel birlik eksik kalacaktır. Fakat sonuç olarak; aşiretçilik, bölgeselcilik (Pencaplılar, Peştunlar, Sintliler ve Baluçiler), dilsel ayırım (beş temel dil ailesi ve otuz iki adet konuşulan dil) fazlalaştı. Başlardaki ulus inşaa problemleri de bağımsızlık sonrasında ve sınırın diğer tarafına yapılan kitlesel göç sonucunda ortaya çıkan Müslüman-Hindu halk şiddeti ile artmıştır.⁹⁹

Pakistan tarihinin ilk yılları; modern Müslüman devlet içinde siyasi bir rol arayan, ülkenin iki İslami hareketi CUI ve CI için biçimlendirici süreç olmuştur. Bölünmeden önce, her iki hareketteki önemli liderler yanlış tarafı desteklemiştir. Tüm Hindistan Kongre Komitesi yandaşları olan CUH üyeleri Pakistan'da CUH'dan ilişkilerini keserek, İslamlaşma'ya göre daha devlet merkezli yaklaşımı benimseyen CUI'ye katıldılar. Mavdudi sadece Pakistan'ın kurulmasına karşı çıkmamıştı aynı zamanda 1948 yılında Keşmir *cihad*'ı diye adlandırılan Keşmir isyanına da karşı çıkmıştı. İslami Pakistan'ın önde gelen savunucusu olmaya başladığında bu kararlarını telafi etmek zorunda kaldı.¹⁰⁰

⁹⁸ Stephen P. Cohen, "State Building in Pakistan," **The State, Religion, and Ethnic Politics: Pakistan, Iran, and Afghanistan**, der., Ali Banuazizi ve Myron Wender, Lahore, Vanguard Books Ltd., 1987, s. 301.

⁹⁹ Esposito, s. 335.

¹⁰⁰ White, s. 27.

1947'den 1948'e kadar Keşmir ve Cammu devletleri için Hindistan ve Pakistan arasında geçen; Birinci Keşmir Savaşı olarak da bilinen, 1947-48 Hindistan-Pakistan Savaşı önemli bir hadiseydi. Çünkü bu savaşta Cihat, siyasi ve stratejik amaçlar doğrultusunda insanları harekete geçirme sloganı olarak kullanılmıştır.¹⁰¹ Bu savaş, iki yeni bağımsız ulus arasında geçen dört savaştan ilkiydi. Savaşın sonucu iki ülkenin jeopolitik konumunu hala etkilemektedir.

Britanya Hindistan'ının bölünmesi ve yeni Hindistan ile Pakistan devletlerinin bağımsızlığı; 1947 Hindistan Bağımsızlık Yasasının sonucudur. Yasanın 2(4) Maddesi; 15 Ağustos 1947'de devletler üzerinde İngiliz hükümdarlığının bittiğini belirtmiş ve prensliklerin Hindistan'a mı yoksa Pakistan'a mı katılacağına ya da onların dışında mı kalacağına dair seçme hakkını tanımıştır.¹⁰² İngilizlerin Hindistan'dan geri çekilmesinden önce ve sonra, Keşmir ve Cammu devletlerinin yöneticileri; bu iki yeni bağımsız ülkeden birine katılma konusunda Hindistan ve Pakistan'ın baskısı altında kalmıştı. Can sıkıcı seçimlerle karşı karşıya kalan Keşmir Kralı Maharaja, Hari Singh her iki ülkeye de katılmaktan vazgeçti. Poonç ve Mirpur bölgesinde (Keşmir vilayeti) gerçekleşen Müslüman devrimi ve devrimi desteklemeyi hedefleyen Hayber Peştunhwa'nın aşiret müdahalesinin (iddia edildiğine göre Pakistan destekli bir müdahale) akabinde; Maharaja Hindistan'dan askeri yardım talep etmiştir. Hindistan söz konusu yardımı vermek için Keşmir'in Hindistan'a katılması koşulunu öne sürmüştür. Bunun üzerine, Maharaja koşula uymuştur ve Hindistan Hükümeti de katılımı onaylamıştır. Böylece; Hindistan

¹⁰¹ Ashish Saxena, "Hindistan, Pakistan ve Gizli Jihad. Keşmir'deki Örtülü/Gizli Savaş, 1947-2004," (17 Şubat 2010), 24 Şubat 2011, (<http://www.newasiabooks.org/review/india-pakistan-and-secret-jihad-covert-war-kashmir-1947-2004-0>)

¹⁰² Hindistan Bağımsızlık Yasası 1947 (c.30) (Yeniden Gözden Geçirilen Kanun) opsi.gov.uk'taki UK Yazılı Kanununun Veri Tabanından (<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo6/10-11/30>)

birlikleri ülkeyi korumaları için gönderilmiştir. Cammu & Keşmir Ulusal Konferansı gönüllüleri de Peştun istilacılarını kovmak için Hindistan Ordusunda yardım etmiştir.

Başlangıçta savaş, prensliklerin güçleri ile Hayber Peştunhwa ve Federal yönetime tabi Aşiret Bölgelerinden olan Peştun aşiret militanları arasındaydı. Proonç ve Mirpur bölgesinde saldırıyla ve Müslüman devrimi ile karşı karşıya gelen Keşmir ve Cammu devletlerinin yöneticileri, Hindistan birliğine Katılım Belgesini imzaladı. Hindistan ve Pakistan orduları sonradan savaşa girdiler. Cepheler, Kontrol Hattı (KH) olarak bilinen hat boyunca kuvvetlendirilmişti. Hindistan meseleyi, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne taşıdı ve Konsey 1/2 Ocak 1949 gecesinde tarafları resmi ateşkese zorladı.¹⁰³ Savaşın sonucunda; Hindistan Keşmir'in 3/5'ini elinde tutarken; Pakistan, Keşmir'in 2/5'ini işgal etmiştir. Keşmir'in Pakistan tarafına Pakistan Yönetimli Keşmir veya Azad Keşmir denmiştir. BM sorunun giderilmesi için çözümler sunmuş fakat şimdiye kadar Keşmir problemi iki ülke arasında çözülememiş ve dört defa savaş çıkmıştır.

Keşmir'de çıkan savaştan sonra; devlet oligarşisi, bilhassa ordu durumu hızlı bir şekilde zapt etmiştir. Ne pahasına olursa olsun Pakistan'ın karasal ülke sınırının korunması ve Keşmir'in özgürleşmesi; İslam'ın savunulması ile ortak bir bağa sahip olsa da, bağımsızlık ve milliyet açısından laik prensiplere dayandırılmıştır. Söz konusu laik prensipler; modern devlet elitleri tarafından devlet ideolojisinin tanımlayıcı prensipleri olmaları için yayılmıştır ve bugüne kadar da böyle sürdürülmüştür. Oligarşinin; ülkenin kurtarılması mantığı ve politikada kendi baskın rolünü belirtme gerekliliği ile hareket ettiği sırada, böyle bir ideolojiye ihtiyaç

¹⁰³ Sri Nandan Prasad ve Dharm Pal, **History of Operations In Jammu and Kashmir 1947-1948**, New Delhi: History Department, Ministry of Defence, Government of India, Thomson Press Hindistan Limited, 1987, s. 418.

duymuş olması; İslam'ı farklı noktalarda farklı yollarla araçsallaştırması anlamına gelmektedir.¹⁰⁴

Pakistan'ın ilk yılları boyunca yasal kanun olarak Şeriat'ı benimseyen bir İslami kurum olarak Cİ, Pakistan gündemini belirlemede etkili olmuştur. Cİ'nin ideolojisi; sömürgeci ve neo-sömürgeci baskılara rağmen, İslami uyanış üzerineydi ki hala da öyledir. Ayrıca İslam *ümmetinin* korunmasına vurgu yapmaktadır. Bunun yanı sıra; Müslüman Kardeşlik gibi modern, kurumsalcı, teknokratik benzeri bir İslam görüşü ileri sürmüşlerdir. Pakistan'ın kurulmasından sonra Mavdudi, İslami uyanış için devletin uygun ve aslında zorunlu bir araç olduğuna inandırılmıştır. Ayrıca, bireysel ve sosyal reformasyonun İslami devlet yapısı olmadan imkansız olacağına ikna edilmiştir.¹⁰⁵ Mavdudi, 1949 yılındaki Meclis (Constituent Assembly) tarafından benimsenen Objektif Kararlar için İslami koşulların benimsenmesinde önemli bir rol oynamıştır. İslami koşullar; egemenliğin Allah'a bağlı olduğu görüşünü içermekle birlikte devletin, Müslümanların Kuran ve Sünnet tekniklerine bağlı olarak hayatlarını devam ettirmeleri için uygun koşullar yaratması gerektiğini de içerir. Cİ aynı zamanda Ahmediye mezhebini Müslüman olarak adlandırmama konusunda da etkili olmuştur.¹⁰⁶

Ahmediye Topluluğu; 1889 yılında Hindistan'da Mirza Gulam Ahmed Kadiyani'nin (1835-1908) başlattığı Ahmediye hareketinden doğan iki topluluğun oluşturduğu bir gruptur. Mirza Gulam; dünya dinlerinde bulunan kıyamet bilimine dair kehanetleri göz önünde bulundurarak, kendini tüm dinler için " beklenen mehdi " şeklinde tanıtmıştır. Geleneksel Müslümanlar; bu durumun peygamberliğin sona erdiği

¹⁰⁴ Akhtar *et al.*, "Reading between the lines: the mullah - military alliance in Pakistan,"

Contemporary South Asia, 15: 4, 2006, s. 383 — 397.

¹⁰⁵ White, s. 27.

¹⁰⁶ Ian Talbot, **Pakistan: A Modern History**, London, Hurst & Company, 2009, s. 468.

inancına ters olduğunu ve ona inanılırsa bunun bütün toplumun din değiştirmesi anlamına geleceğini söyleyerek ona karşı çıkmıştır. Pakistan hükümeti de; onları, vaaz verme ve kendilerini Müslüman olarak görme haklarından mahrum bırakarak, müslüman olmadıklarını beyan etmiştir. Ahmediye Topluluğu; dini inançları yüzünden, Pakistan'da devamlı olarak mezhep şiddetine tabi tutulmuştur.

Anayasal açıdan, Pakistan yeni anayasayı benimsemeye çok zaman kaybetmiştir. İlk anayasanın benimsenmesi tam dokuz yıl sürmüştür. Batılı modellere dayanan bir modernleşme ve reform isteyen modern grup ile eski idealleri, İslami Şeriat kanununu temel alan muhafazakar dini liderler arasında bir mücadele ortaya çıkmıştır. Söz konusu anayasa bu iki grup arasında bir bağlantı kurmuştur. Anayasanın son belgesine modern parlamenter demokrasinin bazı yönleri dahil edilirken diğer yandan dini liderleri memnun etmek için bazı İslami koşullar da dahil edilmiştir. Söz konusu koşullar; devlete Pakistan İslam Cumhuriyeti denilmesini, devlet başkanının Müslüman olmasını, Müslüman toplumunu İslami ilkelere dayanarak yeniden şekillendirmeye yardım edecek İslami Araştırma merkezinin kurulmasını ve son olarak Kuran'ın ilkelerine veya peygamber'in sünnetine ters olabilecek herhangi bir yasa yapılamayacağını içermektedir.¹⁰⁷

Bu anayasa İslam ideolojisini uygulama konusunda isteksizlik göstermiştir ve anayasada sistematik bir sebep bildirimini veya uygulaması yer almamıştır. Dini liderler Şeriatın tamamen uygulanmasını istemiş fakat modernistler yüzeysel hükümlerle talebi baştan savmıştır. Bu aynı zamanda; Pakistan tarihi boyunca ortaya çıkan ideolojik ikilemi de yansıtmıştır.¹⁰⁸

¹⁰⁷ Esposito, s. 336.

¹⁰⁸ *Ibid.*

Generel Eyüp Han(1958-69) ülkenin idaresini devraldığı zaman, Pakistan kısa süre içinde ilk sıkıyönetimine hazırlanmıştır. Eyüp'ün yönetimi; Pakistan'ın İslami ideolojisinin amacı, vasfı ve uygulanması üzerinde ulusal bir uzlaşma sağlamadaki başarısızlığın bir diğer örneğidir. Eyüp; modernist bir liderdi. Askeri yönetimi; güçlü bir merkezi yönetim istemişti. Hızlı sosyoekonomik gelişme politikaları izleyen Eyüp'ün modernleştirme programı; modern reformcu bir İslam içeriyordu.¹⁰⁹

Eyüp; dini liderlerin rolünü azaltmaya çalıştı. Bu durum; 1962 yılının ikinci anayasasında, İslami İdeolojinin Danışma Konseyi'nin ve İslami Araştırma Kurumu'nun kuruluşlarında ayrıca Müslüman Aile Yasası Yönetmeliği(1961)'nde düzenlenen reformlarda açık bir şekilde yansıtılmıştır. İslamcılar atılan bu adımları; İslam'ın muhafızları olma ve Müslüman yönetimine yol gösterme gibi geleneksel rollerine karşı doğrudan bir meydan okuyuş olarak görmüşlerdir. İslam'ın modern yorumunu isteyen modernistler ve İslam'ı muhafaza rollerini reformculara kaptırmak istemeyen geleneksel dini liderler arasındaki ideolojik kavga bu şekilde devam etmiştir.¹¹⁰

1962 Anayasası genel olarak, bir önceki anayasanın İslami hükümlerini benimsemiştir. Fakat, bazı önemli değişiklikler de yapılmıştır. Yeni anayasa; 'İslami' kelimesini Cumhuriyet'in resmi isminden çıkarmıştır. Aynı zamanda devletin gücünü kısıtlayan kutsal egemenlik sözcüğünü de anayasadan çıkarmıştır. Fakat din adamlarından gelen yoğun baskıya bağlı olarak, İslami hükümler 1963 yılında Birinci Değişiklik Kanun Tasarısı ile yeniden düzenlenmiştir. Anayasanın en önemli kısmı İslami İdeolojik Konsey ve araştırma merkezinin kurulmasıydı. Konsey

¹⁰⁹ *Ibid.*

¹¹⁰ *Ibid.* s. 337.

yasama önerilerine değinirken, araştırma kurumu da İslami meseleler üzerine araştırma yapacaktı. Bu durum; İslami yönetmelikler hazırlanırken dini liderlerin söz söylemelerini engellemiş oldu. ¹¹¹

Müslüman Aileler Kanunu hakkında teklifler ileri sürmesi için 1955'te kurulan komisyon; modernist ve biri geleneksel dini bilgin olan üç erkek ve üç kadından oluşturuldu. Komisyon, geleneksel dini adamlar tarafından saldırıya uğramış ve Batılı ideallere hizmet ettiği söylenmiştir. Üyelerin vazifesini kınamışlar ve onları Kuran'ın anlamını bozmakla suçlamışlardır. Baskılara rağmen 1961 yılında teklifler kanuna dönüştürülmüştür. Buarada üyeler; İslam'ı modern dünyanın ihtiyaçlarına uygun bir şekilde yorumlamak için İslam yorumunun '*icthad*'lara göre yapılmasını önermişlerdir. Eyüp dönemi, modernistler ve İslamcılar arasındaki mücadeleyi yansıtmıştır. Bu mücadeleye rağmen modernistler geleneksel İslamcı baskılara boyun eğmemiştir. ¹¹²

Eyüp Han döneminde Keşmir üzerine savaşılan ikinci Hindistan-Pakistan savaşı (1965) gerçekleşmiştir. 1947 yılında Britanya Hindistan'ının bölünmesine kadar, Pakistan ve Hindistan pek çok mesele hakkında kavgalıydı. Keşmir çatışması ulusların bölünmesine sebep olan ana mesele olsa da özellikle Hindistan'ın Gücerat bölgesindeki Rann üzerine başka sınır tartışmaları da vardı. Hindistan'ın bu verimsiz bölgenin kontrolünü tekrar ele geçirmesiyle sonlanan mesele ilk 1956 yılında ortaya çıkmıştı. ¹¹³ Pakistan devriyelerinin, 1965 yılının Ocak ayında Hindistan tarafından kontrol edilen ihtilafli bölgeyi devriye gezmeye başlamasını 8 Nisan 1965 yılında iki

¹¹¹ *Ibid.*

¹¹² *Ibid.*, s. 338.

¹¹³ Michael Brecher ve Jonathan Wilkenfeld, **A Study of Crisis**, Michigan Üniversitesi Yayımı. s. 171–172.

ülkenin birbirlerinin karakollarına yaptıkları saldırılar takip etmiştir.¹¹⁴ Öncelikle; her iki ülkenin sınır polislerini koymasıyla kısa süre sonra ihtilafli bölge, ülkelerin silahlı kuvvetleri arasında aralıklı çatışmalara tanık olmuştur. Haziran 1965'te, İngiliz Başbakanı Harold Wilson başarılı bir biçimde iki ülkeyi, düşmanlığı sonlandırmaları ve ihtilafı çözümlenecek bir mahkeme kurmaları için ikna etmiştir.¹¹⁵

Rann'daki başarısından sonra General Eyüp Han liderliğindeki Pakistan; 1962 yılında Çin'in Hindistan Ordusuna verdiği zararda olduğu gibi, Keşmir'in ihtilafli topraklarında hızlı bir askeri saldırıya karşı Hindistan Ordusunun kendisini korumaya yeterli olmayacağına inanmış oldu.¹¹⁶ Pakistan; Keşmir halkının genel olarak Hindistan yönetiminden memnun olmadığına ve içeri sızdıracakları bir kaç sabotajcı ile direniş hareketinin ateşlenebileceğine inandı.¹¹⁷ Pakistan; Cebelitarık Operasyonu kod adlı gizlice içeri sızma operasyonu ile direniş hareketini ateşlemeye çalıştı. Fakat; Pakistanlı ajanlar kısa süre sonra keşfedilmiş, varlıkları Keşmirli yereller tarafından bildirilmişti¹¹⁸ ve böylece operasyon tamamen başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Pakistan birlikleri yerel kıyafetlerle Keşmir'e girdiklerinde başarılı oldular. Ancak Hindistan kuvvetleri de Pakistan birliklerini geri ittikten sonra biraz gelişme gösterdi. Sonuç olarak; Ağustos ayının sonunda iki taraf da birbirine göre göreceli bir şekilde ilerleme kaydetmişti.

1 Eylül 1965'te, Cammu'daki hayati kent Aknur'u ele geçirme hedefiyle Pakistan; haberleşmeyi kesen ve Hindistan birliklerine giden yollara engel olan karşı bir saldırı

¹¹⁴ *Ibid.*

¹¹⁵ Chodarat Bhushan, "Tulbul, Sir Creek and Siachen: Competitive Methodologies," **South Asian Journal**, (Mart 2005), **Encyclopædia Britannica and Open Forum – UNIDIR**

¹¹⁶ Agha Humayun Amin, "Grand Slam: A Battle of Lost Opportunities," 24 Nisan 2012, (<http://www.defencejournal.com/2000/sept/grand-slam.htm>)

¹¹⁷ Om Gupta, **Encyclopedia of India, Pakistan & Bangladesh**, Isha Books, 2006, s. 1032.

¹¹⁸ D. R. Mankekar, **Twentytwo Fateful Days: Pakistan Cut to Size**. Manaktalas, 1967, s. 62–63, 67,

başlattı. Saldırı, Grand Slam Operasyonu olarak adlandırılmıştı. Eyüp'ün biyografi yazarı Altaf Gauhar'a göre, Eyüp Han; Hindistan Ordusu diye adlandırdığı "Hindu maneviyeti"nin doğru zamanda ve doğru yerde yapılan iki sert saldırıdan daha fazlasına karşı koyamayacağını hesaplamış olsa da;¹¹⁹ Cebelitarık Operasyonu başarısız oldu ve Hindistan; Haji Pir Pass'i ele geçirdi.¹²⁰ Pakistan; ezici sayıda birlikleriyle ve teknik olarak daha üstün tanklarla saldırarak, hazırlıksız yakalanan ve ağır kayıplar veren Hindistan kuvvetlerine karşı kazanç elde etti. Bunun üzerine Hindistan; Pakistan saldırısını durdurmak için hava kuvvetlerini çağırdı. Fakat ertesi gün; Pakistan hava kuvvetleri, Hindistan kuvvetlerine ve Keşmir ile Pencap'taki hava üslerine saldırarak intikamını aldı. Hindistan'ın Pakistan içinde bir saldırı alanı açma kararı; Pakistan ordusunu, Pencap'ı savunma operasyonunda çarpışan birliklerinin yerini değiştirmeye zorlamıştır. Bu sebepten, Pakistan Ordusu Aknur'u ele geçiremediğinden Grand Slam Operasyonu başarısız olmuştur. Bu durum; Hindistan'ın, Pakistan'ın güneyine saldırarak Keşmirdeki birlikleri üzerindeki baskıyı hafifletme kararını verdiği zaman, savaşın dönüm noktalarından biri oldu.¹²¹

6 Eylül'de Hindistan; Batı cephesinde Uluslararası Sınırı geçti. Bu, savaşın resmi başlangıcının işareti olmuştur. Birleşmiş Milletler ve Sovyet Birliği; iki ülke arasındaki çatışmanın daha fazla tırmanmasını önlemek için önemli diplomatik araçlar kullanmıştır. Hindistan Başbakanı Lal Bahadur Şastri ile Pakistan Devlet başkanı Eyüp Han'ın Taşkent Anlaşması'nı imzaladığı Taşkent'te (bugün Özbekistan'a dahil) Alexei Kosygin liderliğindeki Sovyet Birliği ateşkes anlaşmalarına ev sahipliği yaptı. İki taraf Taşkent Anlaşmasında; en geç 25 Şubat

¹¹⁹ Inder Malhotra, "Underestimating India," **Indian Express**, (4 Eylül 2009) 22 Kasım 2011, (<http://www.indianexpress.com/news/underestimating-india/512676/0>)

¹²⁰ *Ibid.*

¹²¹ *Ibid.*

1966 tarihine kadar Ağustostan önce oluşturdıkları hatlardan çekilmeyi kabul ettiler.

122

Pakistan; İşbirliği Anlaşması'nı imzaladığı müttefik ülke Birleşmiş Devletler'in desteğinin yokluğu ile şaşkınlığa uğramıştı. ABD; iki tarafa da temin ettiği askeri kaynağı keserek savaşta tarafsız olduğunu ilan etmişti. Bu durum; başta İslamabad'ın ABD tarafından "ihanete uğradığına" inandırılmasıydı.¹²³ Savaştan sonra; Pakistan, Çin'i askeri donanım ve siyasi destek açısından temel kaynak olarak görmeye başladı.

Uydurulmuş resmi raporlara ve Pakistan kontrollü basına bakarak, liderliğin askeri kazanımlara teslim edilmiş olduğuna inanan pek çok Pakistan'lı ateşkesi eleştirmiştir. Protestolar öğrenci ayaklanmalarına yol açmıştır.¹²⁴ Pakistan Devleti'nin raporlarında, Hindistan'ı başlatmakla suçladıkları savaşta, Pakistan ordusunun beğenilir bir performans sergilediği belirtilmiştir. Taşkent Bildirisi ise elde edilen başarıların kaybedilmesi olarak görülmüştür.¹²⁵

1965 savaşında gelen yenilgi; ordunun yenilmezliğinin, artan sözlü muhalefet tarafından sorgulanmasına yol açmıştı. Eyüp Han himayesindeki Zulfikar Ali Butto'nun Eyüp'ü terk ederek Pakistan Halk Partisi'ni kurması ani gerginliklere neden olmuştu.¹²⁶ Uzun süren askeri yönetimin ardından; modern, sosyalist, solcu ve

¹²² BBC News, 1965 Savaşı, (http://news.bbc.co.uk/hi/english/static/in_depth/south_asia/2002/india_pakistan/timeline/1965.stm) 12 Haziran 2011'de görüntülendi.

¹²³ Richard N. Haass "Economic Sanctions and American Diplomacy", 1998, **Council on Foreign Relations**, ISBN 0-87609-212-1 s.172.

¹²⁴ Victoria Schofield, **Kashmir in Conflict: India, Pakistan and the Unending War**, I.B.Tauris, 2003, s.112.

¹²⁵ Khalid Hasan, "Controversy: Why Gohar Ayub is wrong about 1965," **Daily Times**, Haziran 10, 2005, (http://www.dailytimes.com.pk/default.asp?page=story_10-6-2005_pg3_2).

¹²⁶ Mahmud Ali, "The rise of Pakistan's army," BBC News, (14 Aralık 2003) 14 Nisan 2011.

karizmatik lider Zulfikar Ali Butto'nun başbakan olarak gücü ele geçirmesiyle Pakistan demokrasiye geri döndü. Butto; Pakistan Halk Partisi (PHP) adında, halka ait siyasal bir parti kurdu. PHP kısa süre içinde, Pakistan Müslüman Birliği(PMB)'nin yanında hakim olan diğer parti haline geldi.

Butto döneminin (1971-77); Batılı ve laik bir yolla siyasal ve sosyal gelişmeleri devam ettirmesi bekleniyordu. Fakat, Pakistan siyasetinde; post-Bangladeş kimlik bunalımı, Arap petrol krizi ve iç politikalar gibi İslam'ın yeniden oluşturulmasına sebep olan bazı faktörler ortaya çıktı. Bunun bir sonucu olarak, ülkenin siyasal söyleminde İslam ana tema haline geldi.¹²⁷

Butto dönemini konuşmadan önce, Pakistan'ın ilk genel seçimlerine değinmek gerekir. Seçimler 7 Aralık 1970'te gerçekleştirilmiştir. 1947 yılında bağımsız olmasından beri; ülkenin siyasi tarihinde ilk kez seçimler, General Yahya Han'ın askeri yönetiminin denetimi altında yapıldı. En son genel seçim, Pakistan'ın kurulmadan önce 1945 yılında yapılmıştı. 1970 yılındaki genel seçimler; yirmi dört siyasi partinin yer almasıyla, Pakistan tarihinin en adil ve en açık seçimleri olarak kabul edilmiştir. Genel seçimler; Pakistan Halk partisi ve bu partiyle mücadele eden Avami Birliği'nin oluşturduğu İki-partili sisteminin bir resmini vermektedir. Pakistan Halk Partisi; çok etkili ve popüler olup Batı Pakistan'da siyasal ağırlığa sahip, solcu ve demokratik bir sosyalist partidir. Avami Birliği ise Bengallilerin milliyetçi partisidir.¹²⁸

¹²⁷ Esposito, s. 339.

¹²⁸ **Encyclopedia Britannica**, Pakistan History, (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/438928/Pakistan-Peoples-Party>) 12 Nisan 2011'de görüntüledi.

Avami Birliği'nin Doğu Pakistan'da, Pakistan Halk Partisinin de Batı Pakistan'da verdiği mitingler büyük kitleleri etkilemiştir. Avami Birliği, Doğu Pakistan'da destek bulmuştur. Doğu Pakistan'da, Bengali milleti nüfusunun büyük çoğunluğu Şeyh Muci-bürrahman liderliğindeki Avami Birliğini tutmuştur. Parti; Doğu Pakistan'daki oyların büyük yüzdesini ele geçirmiştir ve Pakistan'ın ayrıcalıklı yetkilerini sandalye ve seçmenler üzerinden kazanarak bütün ulus çapında en büyük parti olarak ortaya çıkmıştır.¹²⁹

Fakat; Avami Birliği, Batı Pakistan ve taşralarından destek alma konusunda başarısız oldu. Avami Birliği; Batı Pakistan'da hiç bir temsile sahip olamadı. Bu gerçek; Mucib'in "Batı Pakistan'dan hiç bir yetki ve destek" almadığını söyleyen Zulfikar Butto'nun önderlik ettiği solcu ve demokratik sosyalistler tarafından kullanılmıştır.¹³⁰ Pakistan halkı (özellikle Batı); Doğu Pakistan önderliğindeki hükümet düşüncesine karşı çıktı.¹³¹ Pakistan'da çoğu insan, denetimli hükümet-Avami Birliği'nin basit bir çoğunlukla yeni bir anayasaya geçeceğini görmüştür. Aynı tutumlar ve duygular Doğu Pakistan'da da hissedilmiştir. Doğu Pakistanlılar bu hislerle; herhangi bir Doğu Pakistanlının, Pakistan'ın faydalanmış olduğu ekonomik fırsatlardan, yatırımlardan ve toplumsal büyümeden yoksun bırakılabileceği sonucuna varmıştır.¹³²

Lakin; Batı Pakistan'daki siyasi pozisyon, Doğu Pakistan'dakinden tamamen farklıydı. Batı Pakistan'da nüfus farklı ideolojik güçler arasında bölünmüştü. Abul Mavdudi önderliğindeki sağ kanatlı partiler dini sloganları artırmış ve İslami bir platformda seçim kapmanyaları yürütmüşlerdi. Hatta daha ileriye giderek, ülkede

¹²⁹ *Ibid.*

¹³⁰ Owen Bennett-Jones, **Pakistan: Eye of the Storm**, Yale Üniversitesi Yayımı, 2003, ss. 146–180.

¹³¹ *Ibid.*

¹³² "Bangladesh: Emerging Discontent, 1966-70," 23 Haziran 2012, (<http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-1103.html>)

Şeriat kanununu uygulayacakları sözünü vermişlerdi. Bu arada Pakistan'ın kurucu partisi olan milli muhafazakar Pakistan Müslüman Birliği de 1940'lı yıllarda Cinnah ve diğerlerinin tasarladığı Cinnah reformlarını orjinal şekliyle başlatma sözü vererek milliyetçi bir platformda seçim kampanyaları yürütmeye başlatmışlardır.

Dinamik liderliği ve karizmatik kişiliğiyle Zulfikar Ali Butto; bu süre zarfında çok aktif ve etkili olmuştur. Butto'nun sosyalist düşünceleri fakir toplumu, öğrencileri ve çalışan sınıfı etkilemiştir. Demokratik, sosyalist, solcu ve marksist-komünist kitleler toplanmışlar ve Zulfikar Ali Butto (solcu entellektüel) önderliğindeki bir platformda birleşmişlerdir. Pakistan tarihinde ilk kez solcular ve demokratik sosyalistler, güçlü bir iktidar olarak seçimlere katılan Zulfikar Ali Butto liderliğinde birleşmişlerdir. Batı Pakistan'daki sağ kanada ve muhafazakarlara kıyasla, solcu ve demokratik müttefikleriyle Butto oyların çoğunu kazanmıştır. Böylece Batı siyaseti için en önde gelen oyuncular olmuşlardır.¹³³

Avami Birliği; Ulusal Mecliste 160 sandalye ile çoğunluğu kazanarak tek büyük parti olarak ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda, eş zamanlı düzenlenen taşra seçimlerinde Doğu Pakistan Meclisin'e ait 300 sandalyeden 288'ini kazanmıştır. Fakat Batı Pakistan belirgin bir çoğunlukla Avami Birliğine iktidari teslim etmemiştir. Sonuç, Doğu Pakistan'da kitle protestolarına yol açmıştır. Bengalli siviller, öğrenciler, aydınlar ve silahlı kişiler askeri rejimden, Doğu Pakistan Partisi'nin kazandığı ilk demokratik seçimin (1970) sonucuna karşılık vermesini veya da Doğu'nun Batı Pakistan'dan ayrılmasını sağlamasını talep etmişlerdir.¹³⁴

¹³³ Nadeem F. Paracha, "Holy Blunders," **Dawn**, 23 Kasım 2011.

¹³⁴ Pakistan'ın Seçim İstatistikleri, 11 Kasım 2011, (<http://elections.com.pk/contents.php?i=7>)

Bangladeş Kurtuluş Savaşı böylelikle başlamış oldu. Doğu Pakistan ve Hindistan'ı; Pakistan devletinin karşısına koyan savaş yaklaşık 9 ay süren silahlı bir çatışmaydı. Savaş; 26 Mart 1971 yılında, Pakistan Devleti ve Doğu Pakistan arasında başlamış oldu. 3 Aralık 1971'de de Hindistan; Doğu Pakistan'dan gelen mülteci toplulukları hakkında insani müdahale mazeretini öne sürerek savaşa girmiştir. Silahlı çatışma 16 Aralık 1971 tarihinde, Doğu Pakistan'ın savaştan ayrılmasıyla sona ermiştir. Böylece Bangladeş bağımsız bir ülke olmuştur.¹³⁵

Pakistan devleti tarafından yönetilen (sonradan Batı Pakistan tarafından kontrol edilmiştir) askeri birlikler operasyon başlattıkları zaman savaş çıkmıştır. İşıldak Operasyonu adı verilen bu operasyon Doğu Pakistan'da protestoculara karşı yapılmıştır. Bengalli askerler, yardımcı askerler (paramiliter) ve siviller; İşıldak Operasyonuna cevap olarak 26 Mart 1971'de Mukti Bahini'yi (Özgürlük ordusu) oluşturmuşlar ve Batı Pakistan ordusuna karşı savaşmak için gerilla savaş taktikleri kullanmışlardır.¹³⁶ Pakistan hükümeti isyancılara karşı mücadelede silahlı Cİ gençliğini kullanmıştır.¹³⁷ Bu şekilde silahlı grupları, stratejik politikasını yaymak için, kullanması Pakistan'ın alışıldık taktiğı haline gelmiştir. Hindistan; Hindistan'ın batı sınırında önleyici saldırı (düşmanın saldıracağını hissederek ondan önce saldırıya geçme) niteliğindeki Cengiz Han Operasyonuna öncelik eden Mukti Bahini isyanına ekonomik, askeri ve diplomatik destek sağlamıştır. Bu saldırı 1971 Hint-Pakistan Savaşını başlatmıştır. 16 Aralık 1971'de, Hindistan ordusunun müttefik

¹³⁵ "Bangladeş Bağımsızlık Savaşı, 1971," 23 Aralık 2011 (<http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-1104.html>)

¹³⁶ *ibid.*

¹³⁷ Paracha.

kuvvetleri ve Mukti Bahini; Doğu'da mevzilenmiş Batı Pakistan kuvvetlerini bozguna uğratmışlardır.¹³⁸

Kanlı bir sivil savaştan sonra Bangladeş olan Doğu Pakistan'ın kaybı; milli bütünlüğü ve dayanışmayı sağlayan bir güç olma konusunda İslam başarısızlığının bir kanıtı olarak görünmüştür. Ayrıca bu durum; milli kimlik ve birlik için, bu trajedinin sebebinin laikleşme olduğunu düşünen yeni kaygılara sebep olmuştur.¹³⁹

Pakistan; Bengallilerin çoğunluğunun yaşadığı bölümün yarısını kaybetmiş ama geri kalanına ya da bugünkü Pakistan'a farklı etnik gruplar yerleştirilmiştir. Pencaplılar; nüfusun yüzde 50'siyle hakim etnik grup olmuştur. Diğer etnik grupları; Peştunlar, Sindhiler, Beluciler, Keşmirililer ve birkaç küçük grup oluşturmuştur. Bu küçük etnik topluluklar, merkezden daha fazla özerklik isteyen siyasi unsurlar barındırmış ve Pakistan devletine karşı bir tehdit olarak algılanmıştır. Butto, sosyo-ekonomik program başlatarak bu durumun üstesinden gelmeye çalışmıştır. Uluslararası açıdan, ortak İslami kimliğe vurgu yaparak yardım almak için petrol zengini Arap ülkelerle yakınlaşmaya çalışmıştır. Arap ülkelerini memnun etmek için, Arapça öğrenmeyi destekleyen bir program uygulamış ve diğer ülkelerden gelen Müslüman bilginlerin katıldığı çok sayıda dini konferanslar düzenlemiştir.¹⁴⁰

Bu önerilere karşın, İslam Cemaati ve diğer dini partiler Butto'ya ve hükümetine karşı çıkmıştır. Dini eleştirmenler tarafından yapılan siyasi baskıya tepki olarak, Butto sosyal ve siyasi politikalarında İslami bir kapsam oluşturmaya çalışmıştır.¹⁴¹

Butto'nun *roti, kapra, makan* (ekmek, kıyafet, barınak) sloganları, toprak reformu ve

¹³⁸ Bangladeş Bağımsızlık Savaşı, 1971,

¹³⁹ Seyyed Vali Reza Nasr, **Islamic Leviathan: Islam and the Making of State Power**, Oxford Üniversitesi Yayımı, 2001, s. 78.

¹⁴⁰ Esposito, s. 339.

¹⁴¹ *Ibid.*, s. 339-340.

finansal kuruluşları millileştirme politikaları İslam'daki sosyal adalet ile denk tutulmuştur. *Musavati Muhammedi* (Muhammed'in eşitçiliği) ve *İslami Musavat* (İslami eşitlik) gibi tabirler PHP'nin siyasi retoriğinin parçası olmuştur. Butto'nun politikalarını; Kuran tekniklerine, *Sünnete* ve *Hulefe-i Raşidin'e* (doğru yönlendirilmiş halifeler) uygun bir şekilde haklı göstermek için kullanılan *Musavat* gazetesi kurulmuştur.¹⁴²

Butto; 1973 yılının yeni ve üçüncü anayasasında bazı İslami maddelere yer vermiştir. 1974'te dini liderler tarafından on yıl sürdürülen, Ahmediye Müslümanlarını Müslüman kabul etmeyen mücadeleye de yer vermiştir. Onları Müslüman kabul etmemelerinin sebebi, Ahmediye Müslümanlarının peygamberliğin sona erdiğine inanmamalarıydı. Böylece; başbakan ve devlet başkanının Müslüman olması gerektiğini içeren 1973 anayasasının maddelerine, Muhammed'in peygamberliğinin en son peygamberlik olduğunu söyleyen görev yemini de eklenmiştir.¹⁴³

İslam'a vurgu yapmak; Mart 1977 genel seçimlerinde zirveye ulaştı. Karşıt partiler; Pakistan Ulusal İttifakı adında bir ittifak oluşturdular. İttifak'a; Cİ,CUI ve Cemaat Ulema-i Pakistan (CUP) gibi İslami partiler önderlik etti. İttifak; sağ kanatlı bir ittifaktı. Sloganlar ile sembollerin çoğu 'İslam tehlikede' ve *Nizam-i Mustafa* (peygamberin sistemi) gibi İslami nitelikteydi. Mollaların geniş çaptaki ağları, camiler ve medreseler (dini eğitim kurumları), özellikle Cuma ibadetlerinden sonra insanları mobilize etmek için kullanılmıştır.¹⁴⁴ Dini liderler, Butto'nun sosyalist programının İslami olmadığını söyleyerek reddetmiştir. Hatta; Butto'nun rüşvet

¹⁴² *Ibid.*, s. 340.

¹⁴³ *Ibid.*

¹⁴⁴ *Ibid.*, s. 340-341.

aldığını iddia etmişlerdir. İslam'ın; devletin *varoluş nedeni* olduğunu, İslami kardeşliğinin dinsel ve dilsel farklılıkların ötesine geçtiğini ileri sürmüşlerdir .¹⁴⁵

Sağ kanat ittifakına karşı koymak için Butto, giderek politikalarını İslam çerçevesinde ele almaya başlamıştır. Partisinin yeni seçim beyanatında, sistemi İslamlaştırma ve Pazar günlerini tatil yapmak yerine Cuma günlerini tatil yapma sözünü vermiştir. Güçlü muhalefete rağmen PHP seçimleri kazanmıştır fakat; muhalafet PHP'yi düzensizlikler ile suçlamış ve üç gün sonra yapılacak vilayet seçimini boykot etmiştir. Bu arada PUI, ülkeyi kışkırtmaya ve protestolara başlamıştır.¹⁴⁶

Butto bu olaylara, sıkı yönetim uygulayarak ve sokağa çıkma yasağı koyarak baskıyla karşılık vermiştir. Aynı zamanda; alkolün, kumarın ve gece kulüplerinin yasaklanması gibi daha İslami yasalar da çıkarmıştır. Bu kurallar, İslami nitelikleri çatışmanın ana meselesi yapmak için dönüm noktası olmuştur. İslam ve Pakistan'ın İslami kimliği, kuruluşundan bu yana hiç görülmediği şekilde Pakistan politikasının hakim konusu olmaya başlamıştır.¹⁴⁷

1.3 Ziya'nın İslamlaştırması

Ülkede devam eden kaoslar, General Ziya-ül Hak'a askeri darbeye ülkenin başına gelme fırsatı vermiştir. 1977 Temmuzunda Sıkıyönetim uygulanmış ve ülkeyi İslam temellerine uygun olarak düzenlemeye başlamıştır. Ziya; "Ben İslam sisteminin uygulanmasını ülke için ön koşul olarak kabul ediyorum " demiştir. O tarihten bu yana, İngiliz yönetiminin bir mirası olan Batılı politik ve ekonomik sistemi İslamlaştırmak için adımlar atılmıştır. İslamlaştırma programı Ziya hükümetinin

¹⁴⁵ *Ibid.*, s. 342.

¹⁴⁶ *Ibid.*

¹⁴⁷ *Ibid.*, s. 343.

varoluş nedeni raison d'etat olmuştur.¹⁴⁸ Batılı olan hukuk sistemini, İslami hukuk'a uyumlu yapmak için çalışmalar başlatılmıştır. Anayasada da değişiklikler yapılmıştır. 1986 Anayasasının 9'uncu yasa değişikliği, anayasanın İslam ile tamamen bir uyum içinde olmasını hedeflemiştir.¹⁴⁹

Ziya'nın dönemi, politikalarda İslam'ın etkisini muazzam bir şekilde görmüştür. Mahkemelerden orduya kadar bütün kurumları ve bürokrasiyi İslamlaştırmaya başlamıştır. Pek çok İslami reformlar getirmiştir. Ceza kanununu tartışmalı Hudut Yönetmeliğine (Hudud Ordinance) dahil etmek için değiştirmiş ve öldürme suçunu dine hakaret etmekle eşdeğer tutmuştur. Cİ kabineye katılmış ve İslami gündemini ülkeye empoze etmeye çalışmıştır. Etkileri en çok; üyelerini bulundurdıkları İslami İdeolojik Konsey'de görülmüştür. Aynı zamanda, üst düzey askeri yetkililere ulaşım sağlanmıştır. Bu durum; Afgan savaşında veya Pakistan'da denildiği şekilde, Afgan Cihatında daha da belirginleşmiştir.¹⁵⁰

Ziya'nın askeri yönetimi boyunca; İslami ideoloji, yönetimine meşruluk vermek ve ulusal birlik oluşturmak için kullanılmıştır. Çünkü; birlik oluşturulmazsa ulus farklı etnik gruplara bölünebilirdi. İslam Ziya dönemi boyunca daha önce olmadığı kadar onay görmüştür.¹⁵¹ İslam'ı sosyal kontrol için bir araç olarak kullanmıştır. Dinin siyasallaştırılması Ziya'nın kendine mal ettiği bir şey olmuştur. Pakistanlılar için geleneksel açıdan dinin ve politikanın ayrılması Batılı bir kavramdı ve kültürel birliği sağlamak adına başarılı olmak için Müslümanların Şeriat hukukunu uygulamaları gerekiyordu. Bu yüzden, sistemi İslamlaştırmayı ilan ettikten sonra Ziya

¹⁴⁸ Talbot, s. 270.

¹⁴⁹ Louis D. Hayes, **The Struggle for Legitimacy in Pakistan**, Lahore, Vanguard Books Ltd., 1986, s. 276-277.

¹⁵⁰ White, s. 30.

¹⁵¹ Esposito, s. 333.

muhafazakar ve geleneksel çevreyi kazanmış oldu. Aynı zamanda muhalefetin kendini eleştirmesini de engelledi.¹⁵²

Ziya, hakim etnik grup olan Pencaplıların oluşturduğu ordunun desteğini alıyordu. Pencaplı askerlerin çoğu, üst bölgede az sayıda bulunan ilçelerden gelmişlerdi. Aynı zamanda Peştunların yaşadığı HP Vilayetinden gelen az sayıda subay da bulunmaktaydı. Subaylar, Pakistan politikalarına hükmeden Pencaplı arazi sahibi aristokratlarla ve Karacili *Muhacir* girişimcilerle gizli ittifak halindeydiler.¹⁵³

İslamlaştırma süreci dört alanı içermiştir: hukuki reformlar, İslami ceza kanununu uygulama, ekonomik etkinlik ve yeni bir eğitim politikası. İslam'a aykırı yasaları ortadan kaldırmak ve yeni yasalar önermek için Federal Şeriat Mahkemesi kurulmuştur. Ülkenin tarihinde ilk kez Mollaların yargıçlık yapmalarına izni verilmiştir. Zina suçu işleyenlere ölüm cezası verme gibi bazı tartışmalı kararlar da alınmıştır.¹⁵⁴

İslamlaştırma programı, Pakistan'da farklı düşünce ekolleri olduğundan engellerle karşılaşmıştır. Ziya hükümeti daha çok *Hanafi Fıkhi*'na dayanmıştı ama Sünnet'e geldiğinde farklı ekoller arasında farklılıklar vardı. Bu yüzden; Cİ, 1985 yılında meclise Şeriat'ı getirmeye çalıştığı zaman Şiiler buna karşı çıktılar. Diğer farklılıkların yanı sıra Şiilerin *Zekat* ve evlilik yasaları da farklıydı.¹⁵⁵ Şiiler; Tehrik-i Nifaz-i Fıkhi-ı Caferiyye (Şii kanununu oluşturmak için TNFC-Hareketi) tarafından temsil edilmiştir. TNFC 1979 yılında kurulmuş ve İran'da İslami devrim yapan İmam

¹⁵² Leonard Binder, "Islam, Ethnicity, and the State in Pakistan," **The State, Religion, and Ethnic Politics: Pakistan, Iran, and Afghanistan**, der., Ali Banuazizi ve Myron Wender, Lahore, Vanguard Books Ltd., 1987, s. 263.

¹⁵³ *Ibid.* s. 259-260.

¹⁵⁴ Talbot, s. 273-274.

¹⁵⁵ Gilles Kepel, **Jihad: The Trail of Political Islam**, I.B. Tauris & Co Ltd., 2002, s. 224.

Hümeyni ile ideolojik işbirliği kurmuştur. İki farklı ekol arasındaki bu farklılık önce siyasallaşmış, sonra TNFC lideri Allama Arif Hüseyin el- Hüseyini suikaste uğradığında askeri bir boyut almıştır.¹⁵⁶ TNFC en sonunda, Sipah-i Sahaba Pakistan'la (SSP-Peygamberin Yoldaş Askerleri) mücadele etmek için Sipah-i Muhammed'i (SM-Muhammed'in Ordusu) oluşturmuştur.¹⁵⁷ Ziya ül Hak dönemi, bağınaz şiddetle lekelenmiş ve İslamlaştırma süreci bir çöküntüye uğramıştır. Fakat toplumda İslamın siyasallaştırılması konusunda büyük izler bırakmıştır.

Ülke içindeki bu karmaşanın aksine, yabancı ülkeler Ziya'nın yönetimini tasdik etmişlerdir. ABD, Afganistan'da komünistlerle mücadele etmek için yardımını istemiştir. Suudi Arabistan, Pakistan'dan askeri destek ve hatta misafir işçi almak için para vermiştir. Çin de Hindistanla olan düşman ilişkileri sebebiyle Pakistan'a yakınlaşmıştır. Kısaca Ziya'nın yönetimi bu yabancı aktörler tarafından desteklendi.¹⁵⁸

1979 yılında gerçekleşen iki uluslararası olay, Pakistan'ın İslam'a dair militan yüzünü şekillendirmiştir. Bunlardan biri İran'daki devrim olmuştur. Bu devrim; komşu ülkelerdeki Şii'lere siyasal anlamda kendilerini organize etme ilhamını vermiştir. En sonunda bu durum, SM'nin ve muhalifi SSP'nin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.¹⁵⁹ Ayrıca bu, Pakistan'da mezhepsel bir şekil almış ve sonuç olarak mezhepsel şiddet meydana gelmiştir. Diğer taraftan, Afganistan'ın Sovyet işgali de militan pan-İslamizmin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

¹⁵⁶ "Refugee Review Tribunal, Country Response," 7 Kasım 2008, (www.mrt-rrt.gov.au/ArticleDocuments/100/PAK38118.pdf.aspx) Viewed 6 Kasım 2011

¹⁵⁷ Talbot, s. 270-271.

¹⁵⁸ Binder, s., 260.

¹⁵⁹ Maqbool Ahmed Bhatti, "Terrorism and Religious Extremism in South Asia," **Regional Studies**, C. XX, No. 2 (2002), s. 71.

İslam'ın siyasallaştırılması Pakistan tarihi süresince yapılandırılmıştır. ABD'nin Afganistan'da eski Sovyet Birliğine karşı yaptığı gizli savaşta Pakistan ABD müttefiki olmaya karar verdiğiğinde, Ziya dönemi İslam'ın militan şeklini Pakistan'a hediye etmiş oldu. Ziya, 1979 Sovyet işgalinden sonra Afgan direnişi hareketine destek sağlamıştır. ABD tarafında olma kararı; Peştunistan meselesi¹⁶⁰ ışığında Afgan-Pakistan ilişkilerine ve alt kıtalarda Hindistan hakimiyetini kurmak için silah sağlama, ittifak oluşturma ihtiyacına dair *realpolitik* alakaya dayandırılmıştır. Sovyet istilas korkusu Pakistan'ın güvenlik yöntemini çok fazla şekillendirmese de Hindistan'da bu tehdit hala hissedilmektedir.¹⁶¹

Afgan *Mücahitleri*; Sovyet güçlerine karşı, Pakistan'daki mülteci kamplarının dışından yönettikleri sert bir direniş başlatmışlardır. 1979 Temmuzunda; ABD başkanı Jimmy Carter, Pakistan'daki İslami direniş güçlerine gizli yardımda bulunmak için basit bir programı uygun buldu.¹⁶² ABD'nin çıkarı komünizmin yayılmasını engellemektir. Sovyetleri durdurmak ve Afganistan'da bozguna uğratmak zorundaydı. Bu, soğuk savaşta morallerini yükseltebilirdi.

Ziya, komünist bir saldırıya karşı ülkesinin güvenliği için Amerika'dan destek alabildi. Başkan Carter'in ulusal güvenlik danışmanı, Zbigniew Brzezinski halka açık olarak, Amerika'nın Pakistan tarafında olacağı güvencesini vermiş ve 1959 ABD-Pakistan karşılıklı savunma anlaşması hükümlerini tekrarlamıştır. Bu anlaşma,

¹⁶⁰ Afganistan Peştunlu ayrılıkçı milliyetçileri uzun süre destekledi ve Hindistan ile yakın ilişki içindeydi. Ayrıca Afganistan ve Pakistan arasındaki uluslararası sınır olan Durand Hat'ını kabul etmedi.

¹⁶¹ Talbot, s. 267-268.

¹⁶² Raymond L. Garthoff, **A Journey through the Cold War: A Memoir of Containment and Coexistence**, Washington D.C., Brookings Enstitüsü Yayımı, 2001, s.121.

ABD'nin olası Sovyet saldırısına karşı Pakistan'ı kurtarmaya geleceğini taahhüt etmiştir.¹⁶³

Afgan savaşının Pakistan toplumuna, kültürüne ve siyasetine etkisi çok büyüktü. 1980'lerin sonlarında Pakistan; dünya çapında, silah ticaretinde en büyük açık pazar haline gelmişti. Yıllık 4,5 milyar dolar değerinde kaçak maldan çok daha fazlası(ülkenin Gayri Safi Yurtiçi Hasılasının sekizde birinin üstünde); Sovyet işgalinden sonra Pakistan sınırına geçen üç milyondan fazla mülteci sayesinde ülke sınırlarını geçmişti. Söz konusu silah girişi; devletin açık desteğine sahip olan Cİ ve CUI gibi hakim dini partilerle yakın bir bağ kuran *Cihat* gruplarının yayılmasıyla birlikte gerçekleşti. 1980'ler boyunca Suudi Arabistan ve Amerika, Pakistan'a yaklaşık 4 milyar Amerikan doları transfer etti. Bu para, faal durumda ve etkili *Cihat* gruplarına doğrudan yapılan bir bağış oldu. Bugün bu gruplar; Pakistan'ın çoğu önemli yerinde, Keşmir'de ve Afganistan sınırı boyunca hala bulunmaktadır.¹⁶⁴

Amerika Merkez İstihbarat Teşkilatı (MİT), *Mücahitlere* sermaye ve silah sağlamakla sorumluydu. Aynı zamanda, Afgan *Mücahitleri*'nin davaları için propaganda oluşturma ve destek alma konusunda aktifti. Hatta MİT, *cihat*'a katılmaları ve *Mücahitler*'e kaynak sağlamaları için Müslümanlar'a çağrıda bulunarak İslami ülkeleri kullanmıştı. Fakat; Afgan Mücahitlerini eğitime ve onlara teçhizat ve para sağlama yalnızca Pakistan'ın ajan teşkilatı olan Kuvvetler Arası İstihbaratı tarafından gerçekleştirildi. Steve Coll "Ziya, MİT'nin silah ve parası üzerinde siyasi kontrolü ele geçirmiştir. Mücahitlere verilen her silah ve doların Pakistan'ın elinden geçmesini ısrar ediyor. Bu silah ve paradan hangi Afgan gerillalarının

¹⁶³ Husain Haqqani, **Pakistan: Between Mosque and Military**, Washington, D.C., Carnegie Endowment, 2005, s. 180.

¹⁶⁴ Akhtar *et al.*, s. 383-397.

yararlanılacağına da Ziya karar verecektir. Langley'in; Pakistan topraklarında kendi Afgan kralını belirlemesini istememiştir."¹⁶⁵ şeklinde konuştu.

Pakistan, kendi topraklarında altı militan grubun çalışmasına izin vermiştir. Bunlardan üçü ideolojilerinde aşırıcıydı: Gulbadin Hikmetyar'dan ayrılan Yunus Halis önderliğindeki İslam Cemaati, Hizb-i İslami (Hİ) ve Abdul Rab Rasul Seyyaf önderliğindeki İttihad-i İslami. Pakistan bu muhafazakar partilerden ilk ikisine önem vermiştir. İdeolojik açıdan *vahabi* olan Sayyaf da Suudi Arabistan'dan destek alabilirdi.¹⁶⁶ Burada, Cİ da önemli bir rol oynamıştır. Pakistan ordusuyla ve istihbarıyla özellikle bazı subaylarla derin bağlantıları olmasıyla birlikte, Hİ gibi bazı Afgan militan gruplarla da sıkı bağları vardı. Böylece, genç Cİ öğrencilerini Afganistan'da savaşmaları için eğitebilmişlerdir.¹⁶⁷

Afganistan pan-İslami *cihatçılar* için eğitim merkezi olmuştur.¹⁶⁸ Dünya çapında Müslümanlar, Sovyetlerle mücadele etmek için biraraya gelmiş ve sonunda ödüllendirilmişlerdir. Onları birleştiren tek güç *Cihat* fikriydi.¹⁶⁹ Bu fikir, Afganistan koşullarını uygun hale getirme konusunda yanlış yorumlanmıştır. Fakat fikir bir kez böyle yorumlanınca böyle yorumlanmaya devam etmiştir.

Aynı zamanda MİT de uluslararası Müslüman örgütlerin dünya genelinden Müslüman gençleri getirmelerine ve onları Afgan Cihat'ına katılmaları için Pakistan'da eğitmelerine izin vermiştir. Cihat ideolojisi, Müslüman dünyasında desteklenmiş ve yayılmıştır. Rabita Alami İslami gibi Müslüman örgütler; Fas'tan

¹⁶⁵ Steve Coll, **Ghost Wars: The Secret History of the CIA, Afghanistan, and bin Laden, from the Soviet Invasion to September 10, 2001**, London, Penguin Yayımı, 2004, s.230.

¹⁶⁶ Dugdale-Pointon, **Covert Operations, Cold War and Beyond**, (29 Ağustos 2003), 1 Mart 2009, <http://www.historyofwar.org/articles/concepts_covert_ops.html>

¹⁶⁷ Stephen Philip Cohen, **The Idea of Pakistan**, New Delhi, Oxford Üniversitesi Yayımı, 2007, s. 176.

¹⁶⁸ Arundhati Roy, **The Algebra of Infinite Justice**, The Guardian, 29 Eylül 2001, s. 9.

¹⁶⁹ Olivier Roy, **Islamic Radicalism in Afghanistan and Pakistan**, WriteNet, Ocak 2002, s. 65.

Filipinler'e kadar uzanan ülkelerden genç Müslümanlar getirildi. Binlerce Arap ve Müslüman, Afgan mücahitleri yanında savaşmak için geldi. Binlerce Pakistanlı da savaşa katıldı ve Sovyet'lerle savaşmak için Afganistan'a geçti.

Filistin'li bilgin Abdullah Azzam gelen yabancılar arasında önemli bir figürdü. Peşaver şehrinde Azzam, Arab Mücahitlerin eğitimine olanak sağlamak için Khidmet Mektebi (Hizmet Mektebini) kurmuştur. Cihatı tavsiye etmiş ve Afgan savaşına katılmaları için binlerce Arab'ı etkilemiştir. Bir zamanlar dünyada en çok aranan adam olan Usama Bin Ladin de Azzam'ın cihat çağrısından etkilendi. Usama, Azzam'ın örgütüne kaynak sağlamış ve aktif bir şekilde mücahitleri kuvvetlendirmede ve finanse etmede rol oynamıştı.¹⁷⁰ Usama, sonradan, Azzam'dan ayrılarak kendi örgütünü, el-Kaide'yi kurdu.

1988 yılında, MİT amacını¹⁷¹ elde etti. Artık reformcu Mikhail Gorbachev liderliğindeki Sovyetler Afganistan'dan çıkmaya hazırdı. SSCB ve ABD, Afganistan'ı terk etti ama cihat ideolojisi Afganistan'da kaldı. Çeşitli mücahit grupları Kabil'in idaresi için savaştı. Pakistan, onları bir masada oturtmaya ve problemlerini çözdürmeye çalışmış ancak başarısız olmuştur.

Afgan cihatı esnasında iki önemli gelişme gerçekleşmiştir. Devlet himayesindeki Mollalar güçlenip ve zenginleşmişlerdir. Camilerdeki sıradan mollalalar, siyasileşmişler ve militan İslam'ın taraftarları olmuşlardır. İkinci önemli gelişme ise; cihat meselesine ait para ve gücün yeni bir sosyal düzen getirmesi ve toplumda

¹⁷⁰ Cohen, **The Idea of Pakistan**, s. 285.

¹⁷¹ Terry Crowdy, **The Enemy Within: A History of Spies, Spymasters and Espionage**, Oxford, Osprey Publishing, 2008, s.134.

bulunan eşitlik dengesini bozması olmuştur.¹⁷² Bu süre boyunca, İslamizm politikada tek başlık haline gelmiştir.

1.4 Demokratik Dönem (1988-99)

Ziya-ul-Hak'ın ölümünden sonra sözde demokrasiye dönüş, PHP'yi ve karizmatik lideri Benazir Butto'yu iktidara getirmiştir ve sağ kanattaki partilerin birleşmesini organize eden KAI'yı feshetmiştir. İslami Demokratik İttifakı (İCİ) Cİ'yı da içinde barındırıyordu. Fakat kısa süre sonra, Pakistan ordusunun desteğiyle gerçekleşen başkanlık darbesinde PHP hükümeti devrildi. Hükümet Başkanı olarak Navaz Şerif liderliği altında İCİ iktidara geldi.¹⁷³ Navaz Şerif, Pakistan Müslüman Birliğine liderlik ederken, sağ kanattaki oylardan istifade etmek için İslami söylemlere başvuruyordu.

Diğer taraftan, 1989 yılında, Pakistan ordusu ve istihbarat servisi; Keşmir'in kendi kontrollerindeki kısmını Hindistan'dan çıkartmak için mücadele etme konusunda cihatçıları kullanabileceklerini görmüşlerdi. 1989 yılında, Keşmir'de Hindistan yönetimine karşı Müslüman isyanı patlak verdiğinde, Pakistan devleti bu isyanı Keşmir'i Pakistan'ın bir parçası yapma konusunda bir fırsat olarak değerlendirdi. Bu arada, Keşmir'i Pakistan'ın bir parçası yapmak Pakistan'ın kuruluşundan bu yana varolan başlıca hedefiydi.

Cihatçı gruplarla çoktandır iyi ilişkilere sahip olan ordu ve istihbarat servisi; Keşmir'de Hint yönetimini solandırmak hedefi doğrultusunda isyana yardım etmek için cihatçı kadroları Hindistan Yönetimli Keşmir'e sızdırdı.¹⁷⁴ Cemaat-i İslam,

¹⁷² White, s. 32-33.

¹⁷³ *Ibid.*, s. 33.

¹⁷⁴ Lowell Dittmer, **South Asia's Nuclear Security Dilemma: India, Pakistan, and China**, New York, M.E. Sharpe Inc., 2005, s. 13-14.

Hizbullah Mücahitlerini (Kutsal Savaşçılar Partisi) Keşmir cihatında Hintlere karşı savaşmaları için desteklemiştir. Suudi'nin para desteği, Laşkar-ı Taiba (Saf, temiz ordu) olarak bilinen Ehl-i Hadis-dini prensiplerine dayanan militan bir grup oluşturmaya yardım etmiştir. Sonradan Hareket-ül Mücahitler (Kutsal savaşçılar Hareketi) olan Hareket-ül Ansar (İnanç Destekçileri Hareketi), Sipah-i Sahaba (Muhammed'in Yoldaşları Ordusu), Ceyş-i Muhammed (Muhammed'in Ordusu) ve benzeri Deobandi grupları, Hizbullah Mücahitleri, beş yerel Keşmirli grup ve Keşmir Cihadına yardım etmeye gelen Arab gönüllüleri yanında savaşmışlardır.¹⁷⁵ Bu grupların hepsi Keşmir'deki ve Hindistan'ın iç kesimindeki sivilleri hedef almıştır.¹⁷⁶

Afgan cephesinde, savaşta başarılı olan ve dünyanın iki süper gücünden birini bastıran mücahitler Kabil'de bir hükümet kuramamışlar ve birbirleriyle kavga etmeye devam etmişlerdir. İç çatışma; daha çok insanı mülteci haline getiren iç savaşa neden olmuştur. Durum kötüleşmiş ve Afgan diktatörleri kendi derebeyliklerini yönetmeye ve Afganlara zalimlik yapmaya başlamışlardır. Olaylar Taliban adında başka bir gücün doğmasına yol açmıştır. Taliban, Afganistan'ı savaşan grupların barbarlığından kurtarma hedefiyle güney Kandahar'da ortaya çıkmıştır. Taliban'a; Kandahar'daki dini bir okulda öğretmenlik yapmış ve CUI'nin Pakistan, Akora Khattak'taki medresesinde çalışmış tek gözlü Molla Muhammed Ömer önderlik etmiştir.¹⁷⁷

Kısa süre sonra, Pakistan Müslüman Birliği (PMB) hükümeti devrilmiş ve Benazir iktidara geri gelmiştir. Demokratik yönetimin son altı yılı PHP'nin ikinci dönemini

¹⁷⁵ Karl Kaltenthaler *et al.*, "The Sources of Pakistani Attitudes toward Religiously Motivated Terrorism," *Studies in Conflict & Terrorism*, C. 33, No. 9 (2010), s. 815-835.

¹⁷⁶ *Ibid.*

¹⁷⁷ Taberez Ahmed Neyazi, (2001), 15 Aralık 2011, "Darul Ulum Deoband: Stemming the Tide of Radical Islam in India," <<http://dr.ntu.edu.sg/handle/10220/6513>>

(1993-96) ve Navaz Şerifi (1996-99) görmüştür. Bu dönemde pek çok gelişme olmuştur: ekonomik krizler, Afganistan'da Taliban'ın yükselişi, Pakistan'ın ilk nükleer denemesi ve Keşmir'de Hindistan'la olan Kargil Savaşı. Bu süre boyunca Cİ ve Deobandiler, İslami hareketlerin ortaya çıkmasını kolaylaştırmada önemli rol oynamışlardır.

Söz konusu hareketlerin en belirgin olanı; Afgan cihatı süresince Pakistan'ın sınır bölgelerinde kurulan Deobandi medreselerinde ortaya çıkan, Molla Ömer liderliğindeki Taliban'dır. Cihat; sadece dini medreselerin yaygınlaşmasına değil, aynı zamanda Deobandilerle en fazla gayri resmi bağları olan dini sınıfların çoğalmasına sebep olmuştur. Molla Ömer de dahil olmak üzere Taliban'a katılan talebelerin çoğu Pakistan'daki medreselerde eğitim görmüştür. CUI, yeni Taliban hareketindeki ilgi ve etkiden kendine pay çıkarmıştır. ¹⁷⁸

Bu dönem boyunca, militan siyasal İslam'ın yükselişi oldukça belirginleşmiş ve devlet himayesi altında siyasetin temel ve tek başlığı haline gelmiştir. Taliban desteğine ilaveten, militanları eğitmek ve Hindistan İdaresindeki Keşmir'e göndermek için eğitim kampları kurulmuştur. Keşmir'de cihat yapılmasını; İslam için toplanmış insanlar, özellikle gençler ve de devlet desteklemiştir. ¹⁷⁹

Diğer çok önemli hareket, Malakand bölgesindeki Tehrik-i Nifaz-i Şariat-i Muhammedi'nin (TNSM- Muhammed'in Şariat Sistemi Hareketi) yükselişe geçiştir. Harekete Mevlana Sufi Muhammed önderlik etmiştir. Hareket, Malakand bölgesinde

¹⁷⁸ White, s. 34.

¹⁷⁹ Sean P. Winchell, "Pakistan's ISI: The Invisible Government," **International Journal of Intelligence and Counterintelligence**, C. 16, No. 3 (2003), s. 374-388.

Şeriat kanununun uygulanması çağrısında bulunmuştur. Hükümet, bu hareketi baskıyla bastırmaya çalışmıştır ve çatışma tam anlamıyla bir şiddete dönüşmüştür.

Demokrasinin sallantıda geçtiği bu on yıl boyunca İslamcılar; Pakistan toplumunda dayanak elde etmişlerdir. Rollerini gereğince; Navaz Şerif, parlamento'nun avam kamarasına Şeriat kanunu tasarısı sunmuş ve kamaranın üçte ikilik çoğunluğuna sahip olduğundan tasarıyı geçirmiştir ancak senatoda amacını gerçekleştirememiştir. Şeriat kanunu getirme sebeplerinden biri; İslam'ın içeriğini belirlemeye dair kontrolü ele geçirmek ve sağ-kanattaki dini partileri gerektiği yere koymaktır.¹⁸⁰ Fakat Şerif, askeri darbeye devre dışı bırakılınca hayalini gerçekleştirememiş oldu.

Söz konusu on yıl boyunca, Pakistan ve Hindistan arasında Keşmir üzerine dördüncü silahlı çatışma çıktı. Çatışmanın ismi Kargil Savaşıdır. Kargil savaşı; 1999 yılında, Mayıs ayından Temmuz ayına kadar Keşmir'in Kargil bölgesinde ve Kontrol Hattı boyunca başka yerlerde sürmüştür. Çatışma, Hindistan'ın Kargil bölgesini temizlemek için yaptığı operasyonun adı olan Vijay (Hintçede Zafer) Operasyonu diye de anılmıştır.

Savaşın nedeni, Pakistanlı askerlerin ve Keşmirli militanların sınırın Hindistan'a ait olan tarafına sızmış olmasıydı. Savaşın ilk etaplarında Pakistan, bağımsız Keşmirli direnişçilerle savaşmakla suçlanmıştır. Ancak; geride bırakılan belgeler ve sonradan Pakistan Başbakanı ile Genel Kurmay Başkanı tarafından yapılan açıklamalar; Pakistanlı milis güçlerin müdahalesini göstermiştir.¹⁸¹

¹⁸⁰ Cohen, **The Idea of Pakistan**, s. 173.

¹⁸¹ Manu Pubby, "Pak commander blows the lid on Islamabad's Kargil plot," (12 Haziran 2009) 5 Aralık 2010, (<http://www.indianexpress.com/news/pak-commander-blows-the-lid-on-islamabads-kargil-plot/475330/>)

Kış sezonu boyunca Keşmir'in karla kaplı dağlarındaki aşırı soğuklara bağlı olarak; KH'un kendileriyle ilgili bazı yerlerini terk etmek ve içeri sızmaya elverişli olabilecek bölgelerin devriyelerini azaltmak hem Hindistan hem de Pakistan Orduları için ortak bir hareket olmuştur. Ancak; hava koşullarının sertliği azalınca, söz konusu yerler tekrar ele geçirecek ve devriyeler tekrar iş başına dönecekti. 1999 Şubatında Pakistan Ordusu; Kargil bölgesinde, KH'un kendi tarafına ait yerlerini tekrar işgal etmeye başlamış fakat; aynı zamanda kuvvetlerini KH'un Hindistan tarafına ait bazı yerlerini de işgal etmeye göndermiştir.¹⁸²

Silahlı çatışmanın patlak vermesiyle, Pakistan çatışmayı durdurmak için Amerika'dan yardım istedi. O zamanlar Başkan Bill Clinton'un yardımcısı olan Bruce Riedel, Pakistan'ın iki ülke arasındaki çatışmayla artan Kargil düşmanlığı korkusuyla ileriye mevzilenmek için başlattığı nükleer silah hareketlerini ABD istihbaratının görüntülediğini belirtmiştir. Bununla birlikte Başkan Clinton, Pakistan Kontrol hattının Hindistan kısmındaki bütün kuvvetlerini çekene kadar müdahale etmeyi reddetmiştir.¹⁸³ 4 Temmuz'da Pakistan başbakanı Navaz Şerif Pakistan birliklerini geri çekmeyi kabul ettiği Washington anlaşmasından sonra savaşın büyük bir kısmı kademeli olarak durdurulmuştur fakat; Pakistan kuvvetlerinin bir kısmı KH'un Hindistan tarafındaki görev yerlerinde kalmaya devam etmiştir. Bunun yanı sıra Birleşik Cihat Konseyi(aşırı gruplar için bir şemsiye), Pakistan'ın savaşa devam etmek yerine savaşı sonlandırma planını kabul etmemiştir.

¹⁸² "How I Started A War," **Time**, (12 Eylül 1999), 10 Aralık 2010, (<http://www.time.com/time/printout/0,8816,991457,00.html>),

¹⁸³ "Pakistan 'prepared nuclear strike'". **BBC News**. (16 Mayıs 2002), 10 Aralık 2010, (http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/1989886.stm)

Pakistan'ın, milis kuvvetlerinin ve direnişçilerinin Kontrol Hattı'nı geçmesiyle savaşı başlatması diğer ülkeler tarafından eleştirilmiştir.¹⁸⁴ Pakistan'ın diplomatik cevap olarak, resmi adıyla "Keşmirli özgürlük savaşçıları" saldırısıyla ilgili gerçekçi bir inkarda bulunması işe yaramamıştır. Daha da fazlası, ordu ilk başlarda kendi birliklerinin işgale karıştığını inkar ederken, bu konuda iki askeri Nişan-ı Haydar (Pakistan'ın en yüksek askeri ünvanı) ile ödüllendirilmiştir. Diğer 90 askerden bir çoğuna da kahramanlık ödülü verilmiştir. Hindistan, Ordu Komutanıyla Pakistanlı kıdemli bir general arasında kayıt altına alınmış telefon görüşmelerini açığa çıkarmıştır fakat Pakistan bunu "tam bir uydurmasyon" olarak inkar etmiştir. Aynı zamanda Pakistan, Kargil'deki krizleri çok daha büyük olan Keşmir çatışmasıyla ilişkilendirerek Keşmir meselesini uluslararası yapmaya çalışmıştır. Ama bu diplomatik tutum dünya sahnesinde çok az taraftar bulmuştur.¹⁸⁵

Hindistan'ın karşı-saldırıları ivme kazanınca, 4 Temmuzda Pakistan Başbakanı Navaz Şerif; ABD Başkanı Bill Clinton'dan destek almak için Amerikaya gitmiştir. Ancak Clinton, Şerif'i terslemiştir. Şerif'in militanları kontrol etmek için bağlarını kullanmasını ve askerlerini Hindistan topraklarından çekmesini istemiştir. Clinton sonradan otobiyografisinde; "Şerif'in hamlesi şaşırtıcıydı," Hindistan Başbakanı Keşmir problemini çözme amacıyla iki taraflı müzakereler geliştirmek için Lahore'ya gittikten sonra "Pakistan; Kontrol Hattı'nı geçerek (iki taraflı/ikili) müzakereleri

¹⁸⁴ Hassan Abbas, **Pakistan's Drift Into Extremism: Allah, The Army, And America's War On Terror**. M.E. Sharpe, 2004, s. 173.

¹⁸⁵"ASEAN backs India's stand," **The Tribune**, (24 Temmuz 2006), 10 Aralık 2010, (<http://www.tribuneindia.com/1999/99jul25/world.htm#6>)

bozdu" demiştir. ¹⁸⁶ Diğer taraftan, Hindistan'ı; KH'un geçilmesini ve çatışmanın topyekun savaşa doğru gitmesini engellediği için takdir etmiştir.

G8 ülkeleri Hindistan'ı desteklemiş ve Cologne toplantısında Pakistan'ın KH ihlalini kınamıştır. Avrupa Birliği de Pakistan'ın KH ihlaline karşı çıkmıştır. Pakistan'ın uzun süredir müttefiki olan Çin ise, kuvvetlerin KH boyunca çatışma öncesi konumlarına çekilmelerini ve barışçıl bir şekilde sınır meselelerini halletmeleri ısrarında bulunmuştur. Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği bölgesel forumu gibi diğer kuruluşlar da Hindistan'ın KH'un dokunulmazlığını korumasını desteklemiştir.¹⁸⁷ Artan uluslararası baskı sonucunda Şerif, Hindistan topraklarından askerlerini geri çekmiştir.

1.5 Askeri Darbe ve 9/11

General Pervez Müşerref; Başbakan Navaz Şerif'i 1999 yılında kansız bir askeri darbeyle iktidar'dan devirmiştir. O sırada Nazaf Şerif hükümeti, Afganistan'daki Taliban hükümetine verdiği desteği sonlandırması konusunda Amerika baskısı altındaydı. Müşerref; iktidara gelince Pakistan'ın iç siyasetinde "aydın ılımlılık" politikası başlatmıştır.¹⁸⁸ Laik bir general olan Müşerref, hayatının bir kısmını Türkiye'de geçirmiştir. Müşerref, Mustafa Kemal Atatürk'e hayranlık duyuyor ve Türk ordusunun siyasetteki rolünü çok beğeniyordu.¹⁸⁹

Vali Nasr'a göre,¹⁹⁰ Kemalizm ile askeri yönetimin birleşim şekli; Ziya'nın İslamizmi askeri yönetimle birleştirme şeklinden oldukça farklıydı. Ziya'ya ait askeri-PML-

¹⁸⁶ Bill Clinton, **My Life**, Random House, 2004, s. 865.

¹⁸⁷ "ASEAN backs India's stand."

¹⁸⁸ White, s. 36.

¹⁸⁹ Vali Nasr, Military Rule, Islamism and Democracy in Pakistan, The **Middle East Journal**, 58, 2 (2008), s. 195-209.

¹⁹⁰ *Ibid.*

İslamizm birleşmesini kademeli bir şekilde yok etmek için Müşerref'in yöntemi, tamamen farklı ideolojik temellere dayanan bir sıkı yönetim kurmak olmuştur. Müşerref'in modeli, Eyüp dönemine bakmayı öngörmüştür. Ayrıca, askeriye ile modern orta sınıf ve liberal Müslümanlar arasında ittifak sağlamayı ve Pakistan'ın ekonomik gelişmesine odaklanmayı kapsamıştır.

11 Eylül'den sonra Müşerref, İslamcılığı PML'ye kaptırdığını anlamıştı. Bununla birlikte İslami militanlığı siyasi bir araç olarak geliştirdiği ve kullandığı için mutluymuştu. Müşerref; stratejik hedeflere ulaşabilmek için İslamcılarla aynı kefede seküler bir ordu oluşturma konusunda herhangi bir zarar görmemiştir. Fakat orta sınıf, Müşerref'in ABD ile aynı doğrultuda hareket etme politikasına karşı çıkmıştır. Bu sebepten dolayı ordu, orta sınıfı içine almakta başarısız olmuştur. Orta sınıf aynı zamanda sıkıyönetime de karşı çıkmıştır.¹⁹¹

Bu yüzden, Keşmir'deki militanları ve Afganistan'daki Taliban'ı desteklemeye devam etmiştir. Taliban; Pakistan'ın stratejik çıkarları içindeydi. Müşerref dönemi boyunca, önceden de olduğu gibi, Taliban'a gizli destek CUI gibi dini partiler tarafından organize ediliyordu. Cİ'ye, Keşmir'de daha çok sermaye sağlanmıştı. Cihat mantrası, el-Kaide teröristlerinin jet uçaklarını kitle imha silahına dönüştürerek İkiz Kuleler'i ve Pentagon'ı bombaladığı 11 Eylül 2001 trajik olaylarına kadar devam etmiştir.¹⁹²

9/11 olayları bütün siyasi ortamı ve Pakistan'ın dış politikasını değiştirdi. Müşerref, ABD'nin küresel "teröre karşı savaş"ında ABD ile işbirliği yapmaya zorlandı ve Afganistan'daki Taliban'dan desteğini kesmek zorunda bırakıldı. Hatta Keşmirli bazı

¹⁹¹ *Ibid.*

¹⁹² White, s. 36.

militan grupları da engelledi. Atılan bu adımlar; genel olarak Pakistanlıları, özellikle de dini ve militan grupları kızdırmıştır.

Afganistan'a yapılan müdahaleden hemen sonra, 2002 yılında Pakistan'da seçimler yapıldı. Müşerref, iki hakim partinin-PMB-PHP liderlerini politikada yer almaktan men etti. Hatta bu liderler sürgüne gönderildiler. Bunun bir sonucu olarak, partiler farklı gruplara bölündüler. Seçimlere katılmak isteyenlerin daha yüksek öğretim seviyesine sahip olmasını gerektiren yeni bir kanun çıkarıldı. Bu durum pek çok güçlü politikacıyı diskalifiye etmiş oldu. Ayrıca medrese diploması; yüksek öğretim yeterliliği olarak kabul edildi. Bu ölçütler; PHP ve PMB için dezavantaj olurken İslamcılar için avantaj oldu.¹⁹³

Müşerref'in amacı; Pakistan politikasında söz konusu iki siyasi partinin rolünü azaltarak, kolayca değiştirebileceği ve orduya dahil edebileceği İslamcılarının rolünü artırmaktı. Bu yüzden Pakistan'ın ISI örgütü; Pakistan'ın altı dini siyasi partisiyle Muttahida Meclis-i Amal (MMA- Birleşik Eylem Cephesi) isminde bir ittifak kurdu. Bu sözde ittifak; Cİ, CUI, CUP ve bazı Şii ve Vahabi partilerini içeriyordu. Seçimin sonucu MMA'yı bile şaşırttı. Pakistan tarihinde ilk kez, bu ittifak meclis oylarının yüzde 11'ini ele geçirmiş ve Başbakan Müşerref tarafından kurulan iktidar partisi Pakistan Müslüman Birliği Kaid-i Azam(PMB-K)' a muhalefet olmuştu.¹⁹⁴

Söz konusu İttifak, vilayet seçimlerinde de HP meclisinde 101 sandalyeden 51'ini elde ederek başarılı olmuş böylece hükümeti kurmuştur. Aynı zamanda Beluçistan meclisinde de 51 sandalyeden 14'ünü alarak iktidar partisi PMB-K ile koalisyon hükümeti kurmuştur. Fakat; Pencap ve Sindh'de aynı başarıyı elde edemediler.

¹⁹³ Nasr, s. 195-209.

¹⁹⁴ *Ibid.*

Pencap meclisinde 297 sandalyeden sekizini alırken, Sindh'de 130 sandalyeden 11'ini aldı. En çok Peştun bölgesinde başarılı olan İttifak; Peştun siyasetini İslamlaştırdı. Bu aynı zamanda, siyasetteki Deobandi etkisini de gösterdi. CUI gibi MMA'nın başat partisi; Taliban ile yakın ilişkilere sahipti. Peştunlar Afganistan'daki durumdan etkilendiler. MMA, Amerikan-karşıtı duygular ve İslami söylemden çıkar sağladı.¹⁹⁵

Ancak Müşerref, MMA'yı kontrolü altında tutamadı. MMA, muhalefet rolü oynadı. Asker diktatörlüğüne ve Müşerref'in Afganistan politikasına karşı çıktı.¹⁹⁶ Ayrıca, ABD ile yapılan "teröre karşı savaş" anlaşmasının bir parçası olarak Pakistan birliklerini aşiret bölgelerine göndermeye de karşı çıktı. Nükleer sırları sattığı için Müşerref tarafından hapse atılan, ülkenin nükleer bomba babası Dr. Abdul Kadir Han meselesine de muhalif oldu. MMA'nın HP'deki iktidarı boyunca Molla Fazlullah'ın cihat örgütü HP'nin Svat bölgesini yönetti.

Bu dönemde başka önemli olaylar da gerçekleşti. ABD'dan gelen açık destek, İslamcıların ve militan veya cihat örgütlerininin Müşerref hükümetine başkaldırmalarına neden oldu. Militan gruplar Pakistan içinde terörist eylemler başlattı. Hatta Müşerref'e iki kez saldırıda bulundular. Güney Asya Terörizm Portalı'na göre, 2003 yılında siviller de dahil toplam 189 insan terörist şiddetiyle öldürüldü. Şiddet bir sonraki yıllarda daha da artmaya başladı. Bir sonraki yıl 863 insan öldürüldü. 18 Aralık 2011'de, 11940 sivilin bulunduğu toplam 38578 insan terörist şiddetiyle öldürüldü.¹⁹⁷

¹⁹⁵ *Ibid.*

¹⁹⁶ *Ibid.*

¹⁹⁷ "Fatalities in Terrorist Violence in Pakistan 2003-2011," 19 Aralık 2011, <<http://www.satp.org/satporgtp/countries/pakistan/database/casualties.htm>>

Müşerref, 2007 yılında İslamabad'ın kalbinde bulunan radikal camiye karşı bir operasyon düzenleyerek İslamcılar'a fırsat vermiş oldu. Operasyon; sert dini otoriterler, beyinleri yıkanmış kız ve erkek öğrencileriyle birlikte kendilerince şekillendirdikleri Şeriat kanununu İslamabad'daki insanlara empoze etmeye çalıştıkları için aylarca devam etti. Hatta hükümet binalarını da illegal bir şekilde işgal ettiler. Operasyonda yüz üzerinde öğrenci ve cami liderlerinden biri öldürüldü.¹⁹⁸ Bu durum, kendilerini Tahrik-i Taliban Pakistan (TTP) olarak adlandıran Pakistan'daki militanları kızdırdı. TTP, kendini yandaşlarının öcünü almaya adanmış ve olaydan sonraki birkaç ay kanlı terörist şiddete tanık oldu. Bu süre boyunca; Svat'taki militanlar ve bütün aşiret bölgeleri kendilerini oldukça derinlere ittiler ve devletin hiç bir otoritesi yoktu. Bu insanlar, ülke güvenliğine büyük tehdit yaratan bir konumdaydılar.

Müşerref, kendisine boyun eğmeyi reddeden ülkenin bağımsız Adalet Başkanını görevden aldığında çok fazla tepki toplamaya başladı. Sivil toplum; özellikle hukukçular ve Pakistanlı orta sınıf bu olayı protesto etmek için sokaklara döküldü. Bağımsız medya da bu hareketi destekledi. Protestolar yapılırken Pakistan'ın bağımsız elektronik iletişim araçları kesildi. 12 Mayıs'ta Karaçi'de Adalet Başkanı için yapılan mitinge ateş açılması; Müşerref'in konumunu daha çok sarsmıştır. Bütün bunların üzerine Müşerref; ABD baskısına karşı güçlerini birleştirmek için PHP ile konuşmaya mecbur kaldı.¹⁹⁹

¹⁹⁸ Talbot, s. 422-423.

¹⁹⁹ *Ibid.*, s. 417-419.

Muhalefeti susturmak için Müşerref, Olağanüstü Hal ilan etti fakat halkın protesto yapmasını engelleyemedi.²⁰⁰ PHP lideri Benazir Butto öldükten sonra, Müşerref'in partisi seçimlerde zayıf kaldı. PHP 2008 yılında sandalyelerin çoğunu elde ederek hükümeti kurdu. Adalet Başkanı yeniden getirildikten sonra Müşerref iktidardan ayrılmak zorunda kaldı ve bu durumda Müşerref vatana ihanetten yargılanabilirdi.²⁰¹ İnsanlar terörizmden ve İslami sloganlardan bıktığı için MMA da seçimleri kaybetti. İnsanlar; seküler bir ulusal parti olan Avami Ulusal Partisine (AUP) oy verdi. AUP, HP'de çoğunluğun oyunu aldı. Seçimlerden önce MMA ittifakı bozuldu ve Cİ seçimlerde yer almadı.

Yeni demokratik hükümet; ekonomik problemler, terörizm ve kötü yönetim sorunlarıyla yüzyüze geldi. TTP muazzam bir başarı elde ediyordu. Fazlullah Svat bölgesinin ve yanındaki Buner bölgesinin kontrolü altındaydı. Hükümet; Svat'ta Şeriat veya Nizam-i Adal uygulayarak onları engellemeye çalıştı ama insanları katletmelerine engel olamadı. Sonunda hükümet 2009'da kapsamlı bir askeri hareket düzenledi ve Fazlullah'ı Svat'tan kovdu. Ayrıca Hükümet; TTP'yi de Güney Veziristan'dan ve Kuzey Veziristan dışındaki diğer aşiret bölgelerinden kovdu.

Bu bölüm; tarih boyunca Pakistan'ın İslami yüzünde ortaya çıkan önemli siyasi gelişmelerden bazılarını öne çıkarmaktadır. Ele alınan konuyu anlamak için; bu gelişmeleri takip etmek, gelişmelerin şimdiki ve geçmişteki politikalara, topluma ve medyaya etkilerini genel anlamda incelemek gerekir. İslamcıların Pakistan'daki hayatın her alanındaki etkisi; hayatın hiç bir bölümünün bu etkiden ayrı kalamadığının göstergesidir.

²⁰⁰ *Ibid.*, s. 420.

²⁰¹ *Ibid.*, s. 432.

Ayrıca bu bölüm; "Siyasal İslamın ve devlet himayesinde radikalleşmenin ortaya çıkışı toplumu etkilediği kadar medya sektörünü de etkilemiştir" düşüncesini ileri süren ilk hipotezin bir kısmını test etmiş ve kanıtlamıştır. Farklı yönetimler, hareketler ve uluslararası olaylar süresince Siyasal İslam'ın ortaya çıkışı ve yayılması; toplumu etkileyerek dini hükümler içinde radikalleştirmiştir. Siyasal İslam'ın medyayı nasıl etkilediği ise ikinci bölümün başlığı altında incelenecektir. Böylece hipotez tamamen sınanmış olacaktır. Gelecek bölüm; İslamcı siyasallaştırmanın Pakistan medyasındaki etkilerini tarihsel bir bağlamda gösterecektir. İslami gündemin yıllar geçtikçe haber gündeminde nasıl yer bulduğunu ayrıntılı bir şekilde ele alacaktır.

2. Bölüm: Medyanın Radikalleşmesi

Daha önceki bölümlerde söylendiği gibi, İslamlaşma eğilimi genel anlamda sadece toplumu değil medyayı da etkiledi. Komşu Pakistan'da cereyan eden uluslararası olaylar: Afganistan'daki savaş ve Hindistan Yönetimli Keşmir'de çıkan ayaklanma, medya çevresini büyük oranda etkiledi. Daha sonra Taliban'ın ortaya çıkışı, ABD'deki 11 Eylül 2001 olayları ve sonrasında Afganistan'daki saldırı; hepsi medyadaki artan radikalleşme eğilimine katkıda bulundu.

Medyadaki bu eğilimlerin daha detaylı çalışılması gerekmektedir. Ancak durumun daha iyi anlaşılması için Pakistan medyasının; devlet televizyonunu, radyo kanallarını, haber ajanslarını, İslami medyayı kapsayan ve propaganda olarak daha iyi adlandırılabilir olan ana akım medya içinde sınıflandırılması gerekir.

2.1 İslami Medya

Bu bölüm öncelikle İslami medyayı ele alacaktır. İslami medya; gerek militanlığı ve aşırıcılığı destekleyen gerekse onlarla ortak gündeme sahip olan ya da benzer eylemlerde bulunan farklı dini grupların yayımlarını içermektedir. Pakistan, yüksek tirajları olan benzer çok sayıda yayıma sahiptir.

2.1.1 Evrim

Daha önceki bölümlerde de ele alındığı gibi İslami medyanın evrimi, Pakistan'ın kimlik bunalımlarına dayandırılabilir. Pakistan'ın, alt kıtada Müslümanların sosyo-politik ve ekonomik çıkarlarını korumak için mi yoksa Şeriat yönetimli bir devlet için mi kurulduğu, İslamcılar ve sekülerler veya ılımlılar arasında her zaman münakaşa konusu olmuştur. Müslüman ulus devlet ve dini veya teokratik devlet arasındaki ayrımın anlaşılması güçtür. Zamanında ayrı Müslüman devlet kurulmasına

karşı çıkan dini siyasi partiler; şimdi yeni kurulmuş devlet içinde teokratik devletin yeni gündemini belirlemeye yöneldiler.²⁰²

Pakistan'ın kurucusu, Muhammed Ali Cinnah, yeni devleti modern ve Batılı çizgiler doğrultusunda yapılandırmak istedi ancak bağımsızlıktan hemen sonra hayatını kaybetti. Yeni liderlik ise farklı yapıdaki halkı ortak bir bağ içinde birleştirme konusunda zorluklarla karşılaştı. Mesele bütün insanları, Hindistan'dan ayırıcı bir birlik içinde birleştirmektir. 1949 yılında Pakistan'ın İslami izler taşıyan Objektif Kararları bu duruma verilebilecek en iyi örnektir.²⁰³

Radikal İslami medya, sadece Afganistan ve Pakistan'daki belirli çatışma alanlarında ortaya çıkmadı. 1980'lere kadar sadece Pakistan'da yayımlanmadılar aynı zamanda Kopenhag da dahil olmak üzere Avrupa'daki şehirlerde yayımlandılar. İslami örgütlerin ve partilerin mevcut birkaç kaynağı ve yayımı bulunurken, Afgan savaşında aktif çok sayıda militan ve İslami yayımlar çıkarıldı.²⁰⁴

2.1.2 Afganistan'daki Savaş

Afgan savaşı, radikal bir şekilde Pakistan devletinin toplumsal dokusunu değiştirdi. General Ziya ül Hak, hem ülke içinde hem de ülke dışında kendi politikalarına dayanak oluşturmak için dini kullandı. Siyasi istikrarsızlık, etnik farklılıklar, ulusal hareketler Pakistan devletini zayıflatmıştı. Bu yüzden parçalanmış devleti tekrar biraraya getirmek için siyasi İslam uygun görüldü.²⁰⁵

Komünizm ideolojisinin Afganistan'da yayılmasını engellemek amacıyla, İslami yazılar yayımlanmaya başlandı. Afganistan'da İslami öğretilere ve düşüncelere sahip;

²⁰² Pakistan Institute for Peace Studies, **Understanding the Militants' Media in Pakistan: Outreach and Impact**, Islamabad, IPS, 2010, s. 9.

²⁰³ *Ibid.* s. 10.

²⁰⁴ Pakistan Institute for Peace Studies, s. 10.

²⁰⁵ *Ibid.*

1950'lerde günlük *Suranga*, 1960'larda ise aylık *Paiman-i Hak* çıkarıldı. Sonradan kilit komutan işlevi görmüş Maulvi Muhammed Yunus Halis, 1968 yılında Afganistan'da haftalık *Gaheez*'i yayımlamaya başladı.²⁰⁶ Zahir Şah yönetimi süresince, komünizm etkisini engellemek için Kabil Üniversitesi'nin bazı öğrenci ve öğretmenleri dini alimlerle birlikte Navjawan-i-İslam (İslam Gençliği) adı altında birlik kurdu. Birlik; Seyyid Kutup'un, Hasan el-Benna'nın ve Ebul Ala Mevdudi'nin ideolojilerinden etkilendi. Hatta bu isimler arasında Profesör Burhaneddin Rabbani (Kabil Üniversitesi), Kabil Üniversitesi'nden Prof. Abdur Rab Rasul Sayyaf ve Kabil Yargı Eğitim Enstitüsü'nden Muhammed Yunus Halis de bulunmaktadır. Ayrıca bu isimler sonradan Afgan direnişinin liderleri oldular. Öğretilerini öğrenci bültenleriyle, broşürlerle ve gece telgrafları aracılığıyla yaydılar.²⁰⁷

Sovyet'leri kovmak isteyen militanları güçlendirmek için militan gruplar; ABD, Batı ve bazı Müslüman devletlerin katkısıyla İslamabad'dan desteklendi, finanse edildi ve yönlendirildiler.²⁰⁸ Daha sonra savaş başlayınca ve süresi uzayınca, finansal kaynaklar Arap ve Batı ülkelerinden gelmeye başladı. Bu sayede İslami militan medyanın temeli atıldı. Sovyet birlikleri geldikten sonra direniş grupları Pakistan'a taşındı. Böylece özellikle Pakistan ve Peşaver hem propaganda hem de militan mücadele için merkez haline geldi. Prof. Rabbani ve Prof. Sayyaf, Peşavar'dan Arapça aylık *Sout Al-Jihad* ve *Al-Bunyan Al-Marsoos* dergilerini yayımlamaya başladı. Bu yayımlar aracılığıyla da Cihati öğütlediler.²⁰⁹

²⁰⁶ Fakhru'l Islam, "Role of Teachers in Afghan Jihad," *Monthly Bunyan al-Marsoos*, (Urdu), Peshawar, Eylül-Ekim 1989.

²⁰⁷ *Ibid.*

²⁰⁸ Coll, s. 89-80.

²⁰⁹ Pakistan Institute for Peace Studies, s. 22.

Pakistan ve Afganistan'da Araplar için kalıcı bir üs kurmada ana figür olan ve aynı zamanda El-Kaide'nin kurucusu olarak kabul edilen Filistinli dini alim Dr. Abdullah Azzam, Peşavar'dan Arapça aylık *Al-Jihad* dergisini yayımlamaya başladı.²¹⁰ Azzam ve iki oğlunun bombalı saldırıda ölmesinden sonra, askeri eğitim ve medya kampanyaları işi Usama bin Ladin tarafından devam ettirildi.²¹¹ O zamana kadar, Afganistan'da farklı militan gruplar ortaya çıkmış ve kendi medya kampanyalarını yapmaya başlamışlardı. Bu gruplar arasında; Afganistan Cemiyet-i İslami, Hizb-i İslami, İttihad-i-İslami ve Hareket-i-İslami bulunmaktadır.²¹²

Medya kampanyalarının amacı ideolojilerini yaymak, teçhizat desteği ve finansal kaynaklar sağlamaktı.²¹³ Zafarullah Han'a göre, bu militan gruplar ana akım medyaya veya devlet medyasına güvenmediler ve ideolojilerine sıkı sıkıya bağlı olanlardan bir topluluk oluşturmak istediler.²¹⁴ İki amaçları vardı: grubun çıkarlarını sağlamak ve Afganistan'da Sovyetlere ve dünyanın tümüne karşı küresel cihatı teşvik etmek.²¹⁵ Peşaver bu eylemlerin merkezi haline geldi. Söz konusu yayımlar, sadece Pakistan'dan değil aynı zamanda İran, Birleşik Devletler, İngiltere, Almanya, Norveç, Avustralya, Fransa ve İsviçre'den; Urduca, İngilizce, Arapça, Peştunca ve Farsça yayımlandı.²¹⁶

1988 yılında yayımların sayısı 91'e ulaştı. Bunlardan 20'si Farsça, 19'u Peştunca, altısı Urduca, beşi İngilizce ve yedisi Arapçaydı. Diğerleri, 31 adet Peştunca-Farsça ve birer adet Urduca-Farsça, Peştunca-İngilizce ve Arapça-İngilizce olmak üzere iki

²¹⁰ **Montly Al-Irshad**, (Urduca), editoryal, Karachi, Kasım-Aralık, 1989.

²¹¹ Muhammad Amir Rana ve Mubasher Bukhari, **Arabs in Afghan Jihad**, Lahore, PIPS, 2007, s. 11.

²¹² *Ibid.*

²¹³ Pakistan Institute for Peace Studies, s. 23.

²¹⁴ Zafarullah Khan, "Cyber Jihad: Fighting the Infidels from Pakistan, Asian Cyber Terrorism," Friedrich Naumann Foundation, der., Steven Gan, James Gomez ve Uwe Johannsen, Bangkok, 2004.

²¹⁵ Pakistan Institute for Peace Studies, s. 23.

²¹⁶ **Aylık Bedar Digest**, (Urdu), "Jihad-e-Afghanistan Sayısı," Lahore, Aralık 1989.

dilliydi.²¹⁷ Bu yayımlar Afganistan'daki seçilmiş militan gruplara odaklandılar. Araplar militan medya fikrini ilk ortaya çıkaranlardı ve bu yüzden farklı militan grupları desteklediler.²¹⁸

Pakistanlı dini gruplar diğer finansal ve fiziksel desteklerin yanı sıra medya yayımlarıyla da destek sağladılar. Cİ ve CUI yayımlarında kendi favori militan gruplarını desteklediler.²¹⁹ JI'nın çıkardığı aylık Tarjuman ul-Quran, haftalık Asia ve günlük Jasarat; CUI'nin çıkardığı aylık Al-Haq of Darul Uloom Haqqania, Akora Khattak ve Al-Jamiah söz konusu yayımların önde gelenleriydi.²²⁰

2.1.2.1 İçerik ve Tema

Afgan savaşı boyunca neredeyse bütün militan örgütler tarafından paylaşılan bazı temalar vardı.

Bu temalar: cihat çağrısını ve bu çağrının Kur'an ve Hadis'ten gerekçelerini; militan liderler ve İslami alimlerle yapılan röportajları; Afgan savaşına destek kazanmak için uluslararası bilginlerin röportajlarını; militanları, bu militanların biyografilerini ve başarılarını; kendi militan örgütlerinin reklamlarını; bağlı oldukları yardımlaşma ortaklıklarını; sermayeyi artırma ve asker toplama konularındaki yardımları içermektedir.²²¹

Bahsedilen yayımlar, savaş gündemi olarak militanların başarı hikâyelerini, toplantılarını, konferanslarını ve gezi günlüklerini naklettiler. Aynı zamanda militanları tanıtip onları yücelttiler. Afganistan'daki durumun analizi bu yayımların

²¹⁷ *Ibid.*

²¹⁸ **Al-Bunyan Al-Marsoos**, (Arapça), Aralık 1991.

²¹⁹ Pakistan Institute for Peace Studies, s. 25.

²²⁰ *Ibid*, s. 25-26.

²²¹ *Ibid*, s. 27-28.

bir parçasıdır. Bunların yanı sıra, Keşmir ve Filistin gibi dünyanın başka yerlerinde gerçekleşen 'cihat' savaşı hakkında hikâyeler yayımladılar. Hatta ana akım medyanın makale ve haberlerini alıp yayımladılar.²²²

Bu yayımlar politik ve sosyal meseleleri de ele aldı. Pakistan'ın siyasi ve ekonomik yüzü üzerine yapılan haber analizleri odak noktaları oldu.²²³ Diğer taraftan Sovyet taraftarlarını, Cihat karşıtı propagandaları eleştirmekle birlikte özellikle Batı desteğini, Afganistan ve Pakistan'da çalışan sosyal yardım örgütlerini eleştirdiler.²²⁴

Ayrıca, söz konusu yayımlar militanlara gönderilen mektupları ve örgütlere para bağışı yapanların listesini naklettiler. Cihat üzerine yazılan şiirleri ve Mücahitler için çizilen resimleri, eğitim kamplarını, savaş cephesini ve silahlarını da yayımladılar. Aynı zamanda Pakistan'ın ana akım medyasını ve yazarlarını eleştirdiler.²²⁵

2.1.3 Keşmir Direnişi

1989 yılında Sovyetler Afganistan'dan çıkarılana kadar, Hindistan Yönetimindeki Keşmir'de militan mücadele kök saldı. Bazı militan örgütler Keşmir'deki Hindistan yönetimine karşı militan saldırılar başlattılar. Çoğunlukla bu gruplar Pakistan merkezliydi.²²⁶ Söz konusu militan gruplar Pakistan devleti yardımıyla büyüdüler.²²⁷ Grupların büyümesi medya sektörünü de etkiledi. Diğer Pakistanlı dini ve siyasi

²²² *Ibid.*, s. 28.

²²³ *Ibid.*

²²⁴ *Ibid.*, s. 29.

²²⁵ *Ibid.*

²²⁶ Ershad Mahmood, Keşmir ve Pak-Hindistan ilişkileri üzerine köşe yazarı ve araştırmacı, 15.11.2011'de yapılan röportaj.

²²⁷ *Ibid.*

partiler de öncelikle Cihat ve İslami hedeflere odaklanan yayımlarını çoğalttı.²²⁸
Keşmirli 'özgürlük savaşçıları'nı destekledi.²²⁹

1990 yılında Peşaver, Quetta ve İslamabad'da militan özellikle yaklaşık 100 adet aylık ve 12 adet haftalık dergi yayımlanıyordu.²³⁰ Bu yayımlar İngilizce, Urduca, Peştunca, Arapça ve Farsça yayımlanıyordu. Karlı bir iş olarak görüp pek çok dini ve siyasi parti, militan ve İslamcı yazılı basın akımına katıldı. Böylece cihat'a ait medya/propaganda yüksek tiraja sahip günlük, haftalık ve aylık yayımlar aracılığıyla ana akım medyaya alternatif oluşturdu.²³¹ Pakistan'ın Cİ partisi ve ona bağlı örgütler Urduca günlük *jasarat*, haftalık *Asya* ve aylık *Tarjuman ul-Quran* gibi düzinelerce yayım çıkardı. Deobandi, Ehli Hadis, Sunni ve Şii örgütleri de onları taklit etti.²³²

1990'ların sonlarında, 11 temel militan örgüt farklı Afgan ve Keşmir militan gruplarıyla çok sayıda mevcut yayımın oluşturduğu topluluğa eklendiler. Bu yayımlar kendi dini düşünceleri doğrultusunda gençlerin, çocukların, kadınların ve genel okuyucuların fikirlerini etkilemeye odaklandılar.²³³ Bu grupların ve yayımlarının ayrıntısı²³⁴ dipnotta bulunmaktadır.²³⁵

²²⁸ *Ibid.*

²²⁹ *Ibid.*

²³⁰ *Bedar Digest*, (Urduca), Mart 1992

²³¹ Muhammad Amir Rana, "Jihadi Print Media in Pakistan: An Overview," **Conflict and Peace Studies**, C.1, Sayı 1, 2008, s. 47.

²³² *Ibid.*

²³³ Pakistan Institute for Peace Studies, s. 34-35.

²³⁴ *Ibid.*, s. 35-37.

²³⁵ 1. Harkatul Mujahideen (HuM), 1988 yılında, Karachi'den aylık Sada-e-Müjahid dergisini yayımlamaya başladı. Daha sonra 1993 yılında, idari merkezini İslamabad'a taşıdı. Editörü yasaklı 1. Jaish-e-Muhammad (JM) grubunun lideri Maulana Masood Azhar'dı. Azhar, 2000 yılında ise iki haftada bir, yeni örgütünün sözcüsü olarak işlev gören Jaish-e-Muhammad dergisini çıkardı. 1989 yılında HuM Peshawar'dan aylık Sutte Kashmir dergisini çıkardı. Aynı zamanda da İslamabad'dan Arapça ve İngilizce dillerinde haftalık Al-Hilal dergisini yayımladı.

2. Harkatul Cihadi Al-İslami (HCJI), 1989 yılında, Karachi'den aylık Al-Irshad dergisini ve 1992-93 yıllarında iki haftada bir Al-Khilafatul İslamia dergisini yayımladı. İkincisi sadece dört yıl devam etti.

Bazı medreseler (ilahiyat okulları) de yayımları aracılığıyla Afganistan ve Keşmir'deki militan eylemleri desteklediler. Bu yayımların arasında Darul Uloom Haqqania'den aylık *Al-Hak*; Khairul Madaris Multan'dan aylık *Al-Khair*; Darul Uloom İslamiye Binori Karachi Şehri'nden aylık *Baieynat*; Jamia Farooqia Karachi'den aylık *Al-Farooq*; Jamia Nusratul Ulum Gujranwala'dan aylık *Al-Shariah*; Darul Uloom İslamia Muzaffarabad'dan aylık *Al-Furqan*; Jamia Ashraful Ulum Karachi'den aylık *Al-Abrar* yayımları bulunmaktadır.²³⁶

Bu militan örgütlerin yanı sıra mezhepsel militan birlikler de mezhepsel şiddeti destekleyen propaganda yayımlarını başlattılar. Mezhepsel birliklerden bazıları

-
3. Tehreekul Mucahideen (TM), Keşmir ve İslamabad yönetimli Pakistan'ın başkenti Muzaffarabad'dan aylık Shahadat'ı yayımladı. Bu yayım, Keşmir ve Pak-Hindistan ilişkilerine ve Ahle Hadith (Salafi'ye yakın) ideolojisini tanıtmaya odaklandı.
 4. Camiatul Mucahideen Al-Alami (CMA), Rawalpindi ve Muzaffarabad'dan aylık al-Masood dergisini yayımladı. Bu derginin odak noktası Keşmir ve Hindistan'dı. Ayrıca Deobandi ideolojisini tanıttı, destekledi.
 5. Camatul Mucahideen, Rawalpindi'den Keşmir'e odaklı aylık Mahaz-e-Kashmir dergisini yayımladı.
 6. Camat ud-Dawa(CuD); aylık İngilizce Voice of İslam dergisini, Arapça Al-Anfal dergisini, Urduca Majalla Al-Dawa dergisini, kadınlar için Urduca Tayibaat dergisini, çocuklar için Urduca Rozatul Atfal dergisini, gençler ve öğrenciler için Urduca Zarb-e-Taiba dergisini ve Sintçe Babul İslam dergisini yayımladı. Bunların yanı sıra haftalık Ghazwah dergisini de çıkardı.
 7. CM, Urduca ve İngilizce haftalık Al-Qalam dergisini, Urduca kadınlar için aylık Ayeshatul Binat dergisini ve çocuklar için haftalık Musalman Bachey dergisini çıkardı. Aynı zamanda da 1999 yılında, Hayderabad'dan haftalık Shamsheer'i yayımladı. Bu yayım Keşmir'e, Afganistan'a, Filistin'e ve JM'in 'cihadi' eylemlerine odaklanıyordu.
 8. Bir hayır kurumu olan Al- Raşit Trust (ART), daha sonradan Al-Amin Trust olarak bilinmiştir, yayımları aracılığıyla militan bakış açısını savunuyordu. Yayımları: günlük İslam gazetesi, Urduca haftalık Zarb-e-Momin ve İngilizce haftalık Truth dergileriydi. Bu yayımlar Taliban'ı, Jamatul Furqan'ı, Sipah-e-Sahaba Pakistan'ı (SSP) ve Lashkar-e-Taiba'yı (LeT) destekledi.
 9. Günlük Jasarat, haftalık Friday Special, haftalık Asia ve aylık Tarjumanul Quran da dahil olmak üzere Cı'nın toplam 22 adet yazılı basın yayımı bulunmaktaydı. Bu yayımlar Keşmir'e, Afganistan'a, Müslüman dünyasına ve dünya meselelerine odaklandı. Keşmir bölümü, iki haftada bir Jihad-e-Kashmir'i yayımladı. Yan kuruluşu olan militan örgütü Hizbul Mujahideen, iki haftada bir çıkan Hizbul Mujahideen ve Zarb-e-Mujahid dergilerini yayımladı.
 10. Haqqani Network'ün (HN) başkanı Jalaluddin Haqqani, Peshawar'dan Urduca Nustratul Jihad dergisini yayımladı. Özel olarak Afganistan'a odaklandı.
 11. Al-Badar Mucahideen (ABM), Karachi'den aylık Al-Badar dergisini yayımladı. Bu dergi, Keşmir'deki 'cihadi' eğitimlere ve eylemlere odaklandı.

²³⁶ *Ibid.*, Pakistan Institute for Peace Studies, s. 37.

yaygın militan veya küresel 'cihat' örgütlerine adam ve materyal sağladı.²³⁷ İlk Deobandi mezhep örgütü Tehreek Khuddam-e-Ahle Sunnat, aylık *Haq Char Yar* dergisini çıkardı. SSP ve Leşker-i Cengvi (LC); aylık *Khikafar-e-Rashida*, aylık *Aeb-e-Hayat* ve aylık *Genius*'yi düzenli olarak yayımladılar. Qadiyania eğilimi karşıtı haftalık *Khatm-e-Nabuwat* Karachi'den yayımlandı.²³⁸

Ehli Hadis mezhebi iki haftada bir çıkan *Saheefa Ahle Hadith*'i, haftalık *Ahle Hadith*'i ve aylık *Tarjuman Ahle Hadith*'i yayımladı. Barelvi düşünce okuluna bağlı olan Sunni Tehreek, Karachi'den haftalık *Zarb-e-Raza* ve aylık *Sunni Tarjuman*'ı yayımladı. Barelvis'in diğer bir yayımı Gujranwala'dan yayımlanan *Raza-i-Mustafa*'ydı. Şii grubu olan İmamiye Öğrenci Teşkilatı (İÖT), Lahore'den *Al-Arif*'i yayımladı.²³⁹

2.1.3.1 Temalar

1990'lar boyunca, militan örgütlerin odak noktası sadece Afganistan değil 'Mücahitlerin elleri'nde olan Sovyetlerin 'küçük düşürücü mağlubiyeti'ydi de. Militanların savaş alanındaki kahramanlık öykülerini anlattılar. Kendilerine bağlı militan gruplar hakkında haber ve makale yayımlayarak bu militan grupların eylemlerini teşvik ettiler. Diğer bir odak noktası ise Taliban'ın ortaya çıkışıydı. Al-Haq, Afganistan ve Pakistan'da Taliban hareketine tam destek verdi. Al-Irshad gibi diğer militan yayımlar da Taliban ve El-Kaide'ye destek verdiler.²⁴⁰ Ayrıca söz konusu yayımlar; Taliban komutanları ile yapılan röportajlara ve Usame Bin Ladin

²³⁷ Reza Rehman Qazi, Terörizm ve güvenlik meseleleri üzerine köşeyazarı ve araştırmacı, 13.11.2011'de yapılan röportaj.

²³⁸ Pakistan Institute for Peace Studies, s. 38.

²³⁹ *Ibid.*

²⁴⁰ *Ibid.*, s. 39.

ile Abdullah Azzam'ın da içinde bulunduğu Taliban ve El-Kaide liderleri hakkında özel raporlara yer verdiler.²⁴¹

Afganistan'daki Taliban da medyayı bir araç olarak kullanmaya başladı. Yazılı basını yeniledi ve Darice, Peştunca, Arapça ve İngilizce yeni yayımlar çıkarmaya başladı. Aynı zamanda Taliban ideolojisini ve söylemlerini yaymak için Şeriat'ın Sesi adında bir radyo kanalı açtı.²⁴²

Bunların yanı sıra, militan grupları ve onların Pakistanlı patron grupları esas alan Keşmir'in odak noktası Keşmir'di. Keşmirli bölücü grupların hedeflerini ve cihat olarak adlandırılan militan mücadeleyi tanıttılar.

Kısaca, söz konusu yayımlar sadece Afganistan ve Keşmir'le sınırlı kalmayarak aynı zamanda Müslüman dünyasını, dünya meselelerini, dünyanın farklı yerlerinde gerçekleştirilen militan eylemleri de yayınladılar. Böylece küresel 'cihat' teşvik edildi. Çeşitli haber, analiz ve raporlar; Irak, Filistin, Azerbeycan, Tacikistan, Doğu Almanya, Polonya, Çekoslovakya, Romanya, Çeçenistan, Bosna, Burma, Eritrea, Sistan, Çin ve Orta Asya'ya odaklandı. Amerika, Rusya ve Batı'ya yaptıkları eleştiri bu odağın bir parçasıydı. Eleştiride buldukları bu ülkeleri 'kafir' ve 'Müslüman karşıtı ajanlar' olarak adlandırdılar.²⁴³

2.1.4 9/11 Sonrası

11 Eylül 2001 trajik olayından sonra, ABD teröre karşı küresel savaşını başlattı ve ilk olarak Afganistan'a müdahale etti. Kabil'de hızlı bir şekilde Taliban hükümetini devirdiler. Pakistan teröre karşı yapılan bu savaşa katıldı ve ABD'nin başlıca müttefiki oldu. Partiye katıldıktan hemen sonra Pakistan bazı dini ve militan grupları

²⁴¹ *Ibid.*

²⁴² *Ibid.*, s. 39-40.

²⁴³ *Ibid.*, s. 42.

yasakladı. Pakistan, 6 Mayıs 2002'de militan gruplara ait 22 yayımı yasakladı. Bu yayımlar Karachi, Lahore ve Muzaffarabad'dan yayımlanıyordu. Yasaklı yayımların içinde 17 adet aylık, beş adet haftalık ve bir kaç tane de üç ayda bir çıkan dergi bulunuyordu. Söz konusu yayımlar CM, ABM, Cİ, LT, ART, HM, Sunni Cihat Konseyi ve Hizb-e-Cihad-e-İslami tarafından yayımlanıyorlardı.²⁴⁴ Fakat yasaklamalardan iki ay sonra bu yayımların çoğu farklı isimler altında tekrar çıkarılmaya başlandı. Örneğin, Jaish-e-Muhammad dergisi Al-Asiah, Shamsheer ve Al-Qalam isimleri altında yayımlanırken; haftalık CuD Jihad Times dergisi Ghazwah Times olarak, aylık Sada-e-Mujahid dergisi Al-Hilal olarak ve üç ayda bir çıkan Jamatul Furqan'ın Rah-e-Wafa dergisi hiç bir değişiklik yapılmadan aynı isimle yeniden çıkarıldı.²⁴⁵ Ancak militan yayımlardaki yasaklamalar, bu yayımların tirajını büyük ölçüde azalttı. PIPS, Jihad Keşmir'in editörü Abdul Hadi'den örnek vererek; 9/11'den önceki yayımlarının 46 ülkede basıldığını ve Rawalpindi'deki tirajının 52,000 olduğunu fakat sadece Pakistan'daki tirajının neredeyse durma noktasına geldiğini söylemiştir.²⁴⁶ Bu yasaklar aynı zamanda yayımların reklamlarını da engellemiş oldu. Çünkü sponsorlar söz konusu yayımlara reklam vermekten kaçınmaya başladılar.

Aşağıdaki iki tablo militan grupların yayımlarını ve militan ideolojiyi destekleyen grupları gösteriyor.

Bağlı / militan grupların yayımları (2008).²⁴⁷

²⁴⁴ Ibid., s. 45.

²⁴⁵ Ibid., s. 47.

²⁴⁶ Ibid.

²⁴⁷ Rana, 2008, s. 45-64.

No	Yayın	Dil	Örgüt
1	Günlük İsmal	Urduca	Al-Amin Trust (AAT)
2	Haftalık Zarb-e-Momin	Urduca	AAT
3	Aylık Truth	İngilizce	AAT
4	Bachoon Ka Islam	Urduca	AAT
5	Khawateen Ka Islam	Urduca	AAT
6	Al-Akhwa	Urduca	AAT
7	Haftalık Ghazwa	Urduca	CuD
8	Aylık Al-Da'awa	Urduca	CuD
9	Aylık Tayyibaat	Urduca	CuD
10	Aylık Zarb-e-Taiba	Urduca	CuD
11	Voice of İslam	İngilizce	CuD
12	Aylık Al-Anfal	Arapça	CuD
13	İki haftada bir çıkan Rozatul Atfal	Urduca	C Camatul Mujahideen CuD
14	Aylık Babul Islam	Sintçe	CuD
15	Aylık Nanhay Mujahid	Urduca	CuD
16	Haftalık Al-Qalam	Urduca	Yasaklı CM
17	Aylık Ayeshatul Binat	Urduca	CM
18	Aylık Musalman Bachay	Urduca	CM
19	Aylık Rah-e-Wafa	Urduca	Jamaatul Furqan
20	Aylık Al-Ibrar	Urduca	Al-Akhtar Trust
21	İki haftada bir çıkan Jihad-e-	Urduca	Hizbul Mujahideen

	Kashmir		
22	İki haftada bir çıkan Hizb-e-Mujahid	Urduca	Hizbul Mujahideen
23	Aylık Al-Hilal	Urduca	Harkatul Mucahideen (HM)
24	Aylık Sada-e-Mujahid	Urduca	HM
25	Aylık Shahadat	Urduca	Tehreekul Mucahideen
26	Aylık Mahaz-e-Kashmir	Urduca	Jamiatul Mucahideen
27	Aylık Al-Masood	Urduca	Jamaatul Mucahideen
28	Aylık Al-Irshad	Urduca	Harkatul Cihad-e-Islami
29	Aylık Sunni Tarjuman	Urduca	Sunni Tehreek
30	Aylık Aab-e-Hayat	Urduca	SSP
31	Aylık Khilafat-e-Rashida	Urduca	SSP
32	Aylık Tadbeer-e-Nau	Urduca	Cemaatul Furqan
33	Aylık Al-Badar	Urduca	ABM
34	Aylık Tanzeemul Islam	Urduca	Sunni Cihat Council

Cihat görüşünü destekleyen Örgütler (2008).²⁴⁸

No.	Yayımları	Üyelik (Doğrudan/Dolaylı)
1	Günlük Jasarat	Cİ
2	Haftalık Asia	Cİ
3	Aylık Jareedatul Ittehad	Jamiat Ittehad-e-Ulema (Cİ'nin)

²⁴⁸ Ibid.

		kolu)
4	Aylık Hamqadam	İslami Cemiat-e-Talaba (İCT-Cİ'nin öğrenci kolu)
5	Aylık Paigham	İCT
6	Aylık Sathi	İCT
7	Aylık Message	İCT
8	Aylık Mishkatul Misbah	Jamiat Talaba Arabia (Cİ'ya ait medrese öğrencilerinin oluşturduğu kol)
9	Aylık Sada-e-Jamiat	Cemiat Ulema-e-İslam (CUI)
10	Aylık Al-Jamia	CUI
11	Zarb-e-Haq	CUI
12	Aylık Hammad	CUI/Jamia Hamadia
13	Haftalık Ahle Hadith	Markazi Jamiat Ahle Hadith
14	Günlük Ummat	Ummat Grup
15	Haftalık Takbeer	Ummat Grup
16	Aylık Ghazi	Ummat Grup
17	Aylık Al-Hasan	Camia Ashrafia
18	Aylık Al-Khair	Camia Khairul Madaris
19	Aylık Laulak	Tehrik Khatm-e-Nabuwat
20	Aylık Naqeeb-e-Khatm-e-Nabuwat	Meclis-e-Ahrar Pakistan
21	Aylık Al-Murshid	Tanzeemul Akhwan
22	Aylık Naghma-e-Tauheed	Cemiat Isha'at Tauheed wal

		Sunnah
23	Monthly Al-Haq	Darul Uloom Haqqania
24	Aylık Al-Qasim	Camia Abu Hurraira
25	Aylık Maseehayi	Darul Uloom Hanafia
26	Aylık Bazm-e-Qasmi	SSP
27	Aylık Nusratul Uloom	Camia Nusratul Uloom
28	Aylık Al-Farooq	Camia Farooqia
29	Üç Ayda bir çıkan Mufakkaratul Islamia	Camia Hanafia Ahle Sunnat

9/11'den önce militan gruplar ve bu grupların medya organları, 'cihat' ve yaptıkları eylemler hakkında kamu görevi organize etmede özgürdüler. Özel olaylar, toplantılar, konferanslar, seminerler ve bağış toplama tezgâhları; ölen militanların köy ve kasabalarında gerçekleştiriliyordu. Bu etkinliklere 'cihat' militanlığı konusundaki bilginlerin çoğu katılıyor, ölenlerin 'şehitlik' mertebesine eriştiğini söyleyerek matemli aileleri kutluyordu. Fakat yasaklardan sonra, bu gibi uygulamalar sona erdi. Artık bu militan gruplar uluslararası toplum tarafından terörist olarak görülmeye başlandı.²⁴⁹

2.1.4.1 Temalar

Pakistan hükümeti'nin, militan grupları engellemeye çalışması ve onların yayımlarını kısıtlaması militan grupların hükümete karşı öfke duymasına sebep oldu. Militan gruplar hükümeti; nükleer silahlara sahip olmasına ve savunma güçlerine milyarlar harcamasına rağmen ABD'nin yaptığı baskıya teslim olarak teröre karşı başlatılan savaşa katıldığı için suçladı. Yayımlarında ilk defa savunma harcamalarını

²⁴⁹ Pakistan Institute for Peace Studies, s. 48.

eleştirdiler.²⁵⁰ Sonuç olarak, 9/11 sonrasında militan yayımların içeriklerinde oldukça bariz değişimler meydana geldi.

11 Eylül'den önce, militan medya Taliban'ın Afganistan'daki 'İslami yönetimi'nden övgülerle bahsetmişti. Ancak yönetimin devrilmesinden sonra Taliban'ın düşüşünden duydukları üzüntüye ve bu düşüşte sorumlu olanları kınamaya aynı şekilde yer verdiler. Bu yayımlar, ABD'nin Afganistan'da harekât başlatmasına destek veren bütün Müslüman ülkeleri sorumlu tuttu.²⁵¹ Müslüman ülkeleri; ABD'nin ve Batı'nın elinde kukla olmakla ve gözleri kapalı bir şekilde ABD ve Batı'nın politikalarını takip etmekle suçladı.

Söz konusu yayımlar, Taliban lideri Molla Muhammed Ömer'i yüceltmeye ve onu bütün Müslüman dünyasının Emirul Muminin'i (Müminlerin Lideri) olarak adlandırmaya başladılar.²⁵² Militan medya odak noktasının yönünü küresel 'cihat'a çevirdi. Müslüman dünyasındaki bütün sorunların ve çatışmaların sadece kesintisiz 'cihat' yoluyla çözülebileceğini ileri sürdüler.²⁵³

9/11'den önce, militan medya; sosyalizmi ve komünizmi eleştirmekle birlikte Amerika ve Batı'yı da eleştirdi. 11 Eylül olayından sonra ABD ve Batı'yı aynı zamanda ekonomik, sosyal sistemlerini şiddetli bir şekilde eleştirmeye başladılar. Söz konusu yayımlarda, Batı kültürü ve medeniyetine karşı aşırı derecede antipati duygusu bulunmaktadır. Bunun bir göstergesi olarak Batılı tarzda hükümet veya

²⁵⁰ *Ibid.*

²⁵¹ *Ibid*, s. 48-49.

²⁵² Zafrullah Khan, "Medieval Mindset, Modern Media: Kabul to Kashmir," **Friedrich Naumann Stiftung**, Islamabad, 2001, s.13.

²⁵³ Pakistan Institute for Peace Studies, s. 49.

kültürü takip eden ve savunanlar sert bir biçimde eleştirildiler. Ayrıca yayımlarında demokrasi ve kapitalizmi yerdiler.²⁵⁴

Hemen hemen bütün militan yayımlar, ülkede Şeriat'ın uygulanmasını desteklemeye devam etti. Bunun yanı sıra söz konusu yayımlar, aşiret bölgelerinde Pakistan'ın terörist ve militan gruplara karşı gerçekleştirdiği askeri harekâtları da eleştirdi.²⁵⁵

2.1.5 El-Kaide'nin Etkisi

El-Kaide Pakistanlı pek çok militan gruba yardım, eğitim ve destek sağladı. El Kaide'nin lideri Usame bin Ladin, farklı gruplar tarafından da lider olarak görüldü. İdeolojik bağlantılarından dolayı bu gruplar El-Kaide'ye adam ve materyal desteği sağladılar. Ayrıca Usame bin Ladin, Afganistan'daki Taliban'ın da içinde bulunduğu farklı militan grupları finanse etti.²⁵⁶

El-Kaide, hem Arapça hem de Urduca *Hattin* dergisini yayımladı. Dergi her zaman gazete bayiiilerinde bulunamasa da grubun üyeleri tarafından takip edildi. Dergiye, Saladin'in 'Kudüs Haçlı Krallığı'na karşı mücadele ettiği şehrin adı verildi. Derginin başında bulunan kısa makalede, geçmişte Müslümanların sadece El Aksa camiini ele geçirmeye çalıştıklarını ama artık Yahudi ve Hristiyan etkisinde olan Kâbe'ye geri dönmeye çalışacakları belirtiliyor.²⁵⁷

Hattin'in yanı sıra, cihatçı ideolojiyi teşvik ederken ağırlıklı olarak Kur'an ve Hadis'ten alıntı yapan diğer pek çok yayım da Urduca basıldı. Ayrıca militanlar için öğrencilerden atomik, biyokimyasal ve diğer kitle imha silahları hazırlamaları istendi. Diğer taraftan bazı konular Pakistan militan gruplarını oldukça kızdırdı.

²⁵⁴ Ibid., s. 49-50.

²⁵⁵ Wajahat Ali, "Weapons of Mass Destruction: A Closer Look at the Jihadi Media in Pakistan," **Conflict and Peace Studies**, C. 3, Sayı 1 (2010), s. 19-34.

²⁵⁶ Qazi.

²⁵⁷ Ali. s. 19-34.

Örneğin, Usame'nin Suudi kraliyet ailesini eleştirmesi, yerel militanlar tarafından hiç hoş karşılanmadı. Çünkü onlar kraliyet ailesine saygı duyuyorlardı ve Suudi devletinin 'İslami doğa'sına hayrandılar.²⁵⁸

Wajahat Ali'nin çalışmasına göre, Pakistan'daki cihat yanlısı medyanın üzerinde bin Ladin ve El-Kaide'nin çok büyük etkisi vardı. Pek çok dini yayım, dini reformlara karşı çıkmak gibi farklı konular üzerinde El-Kaide ile ortak düşüncelere sahipti. Örneğin; El-Kaide gibi çoğu yerel militan grup, ABD'nin 'Mücahitlere' karşı yaptığı savaşı kaybettiği konusunda hemfikirdi.²⁵⁹

2.1.6 Okur Sayısı

Çoğu kez İslami medyanın yayımcıları, ana akım medyanın okur sayısına eş olabilecek bir tiraja sahip olduklarını iddia ettiler. Ama bu iddia doğru olmayabilir.²⁶⁰

Diğer yandan militan grupların yayımları Pakistan'ın yaygın basımına göre çok ucuzdu. Aşağıda militan medya yayımının tirajı hakkında tablo verilmiştir.

Militan medya ürünlerinin Ücreti ve Tirajı (2008).²⁶¹

No.	İsim	Tiraj	Sayfa Sayısı	Ücret (Rupi)
1	Günlük İslam	110,000	8	5
2	Günlük Jasarat	30,000	16	9
3	Günlük Ummat	65,000	16	8
4	Haftalık Al-Hilal	5,000	100	30

²⁵⁸ *Ibid.*

²⁵⁹ *Ibid.*

²⁶⁰ Rana, s. 45-64.

²⁶¹ *Ibid.*

5	Haftalık Asia	5,000	25-30	15
6	Haftalık Zarb-e-Momin	65,000	8	7
7	Haftalık Deen	---	4	4
8	Haftalık Ghazwa Times	20,000	4	3
9	Haftalık Al-Qalam	40,000	8	7
10	İki haftada bir çıkan Hizb-e-Mujahid	2,000	6	6
11	Haftalık Al-Hadith	5,000	24	7
12	Haftalık Tanzeem Ahle Hadith	5,000	20	5
13	Haftalık Al-Mutaquam	---	32	5
14	Aylık Ayeshatul Binat	---	52	13
15	İki haftada bir çıkan Zarb-e-Mujahid	5,000	8	3
16	İki haftada bir çıkan Jihad-e-Kashmir	7,000	54	15
17	Aylık Al-Abrar	7,000	66	16
18	Aylık Al-Balagh	10,000	68	20
19	Aylık Al-Hamad	5,000	68	15
20	Aylık Al-Ahrar	1,000	68	15
21	Aylık Al-Irshad	5,000	52	15
22	Aylık Majalla Al-Da'waa	100,000	60	12
23	Aylık Zarb-e-Haq	4,000	4	3

24	Aylık Haq Char Yar	4,000	68	12
25	Aylık Voice of Islam		68	30
26	Aylık Sunni Tarjuman	5,000	52	16
27	Aylık Anwar-e-Madina	3,000	68	13
28	Aylık Sada-e-Jamiat	2,000	38	15
29	Aylık Mishkatul Misbah	5,000	48	14
30	Aylık Nuratul Uloom	2,000	60	15
31	Aylık Maseehayi	1,000	54	20
32	Aylık Bazm-e-Qasmi		52	16
33	Jareedatul Ittehad	5,000	84	15
34	Aylık Al-Murshid	5,000	68	25
35	Aylık Sada-e-Hosh	10,000	34	10
36	Aylık Laulak	5,000	60	10
37	Aylık Naqeeb-e-Khatm-e-Nabuwat		76	15
38	Aylık Al-Akhuwah	2,000	58	15
39	Aylık Naghma-e-Tauheed	2,000	60	15
40	Aylık Tadbeer-e-Nau	5,000	30	9
41	Aylık Khilafat-e-Rashida	15,000	52	15
42	Aylık Munaqib	1,000	44	10
43	Aylık Shahadat	10,000	54	10
44	Aylık Al-Badar	10,000	54	15
45	Aylık Al-Masood	2,000	28	10

46	Aylık Tanzeemul Islam	10,000	52	20
47	Aylık Al-Ma'arif	5,000	50	12
48	Aylık Al-Muntazir	2,000	52	15
49	Aylık Mahaz-e-Kashmir	5,000	52	15
50	Aylık Truth	1,000	60	20
51	Kanzul Iman	1,000	52	10
52	Ahwal-o-Asar	1,000	68	15
53	Al-Jamia	2,000	60	15
54	Nida-e-Ahle Sunnat	1,000	52	15
55	Aylık Nanhay Mujahid	10,000	52	15
56	The Message	2,000		
57	Bedar Digest	3,000	40	15

2.1.7 Topluma Etkisi

Militan yayımlar, gençleri militan örgütlerin saflarına katılmaları ve 'cihat'ı sürdürmeleri konusunda etkilemede önemli bir rol oynuyor. PIPS araştırma çalışmasında,²⁶² Pakistan'da militanlığı ele alan pek çok gazeteciyle röportaj yaptı. PIPS; haftalık Karwan-e-Qabail'in baş editörü Sailab Mehsud ve Gazeteciler Kabile Birliği'nin kurucu başkanından aldığı bilgiler doğrultusunda militan yayımların bütün ülke genelinde abonelere sahip olduğunu ve bu yayımların toplumda militan zihniyeti geliştirdiğini söyledi. Günlük Jasarat'ın eski muhabiri Asmatullah militan medyanın Pakistan'da yaşayan Afgan Peştunları etkilediğini gözlemledi. Bunun yanı sıra ideolojilerini insanlara zorla dayatmanın ve yönetimi cebren ele geçirmenin

²⁶² Pakistan Institute for Peace Studies, s. 189-190.

meşru kabul edildiğini gözlemledi. Günlük Dawn gazetesinin muhabiri Wasim Ahmed Şah ise militan medyanın, yayın yaptığını göz ardı ederken köktencilik teşvik ettiğini gözlemledi.

Al-Qasim'in muhabiri Abdul Qayum Haqqani militan medyanın, insanların dini inanışını ve iman duygusunu kuvvetlendirdiğini bildirdi²⁶³. Jihad-e-Kaşmir'in editörü Abdul Hadi, Hindistan ile 1999'daki Kargil savaşında ölen Pakistan Ordusunun Komutanı Ammar'ın, dergisinin düzenli okuyucusu olduğunu ve derginin, Ammar'ı 'şehitlik' mertebesine ulaşma konusunda motive ettiğini iddia etti. Ayrıca derginin gençlerin hayatına da değişiklikler getirdiğini ve gençlerin dergi aracılığıyla İslam'ın şanını ve önemini anladığını ilave etti. Mahaz-e-Keşmir ve Jasarat'ın köşe yazarı Arif Bahar²⁶⁴ cihatçı yayımların; sermaye sağlanması, asker toplanması ve gençlerin seferber edilmesi konularına dikkat çektiğini gözlemledi.

PIPS, Pakistan'ın dört eyaletinde bir anket²⁶⁵ düzenledi. Ankette militan yayımları okuyan 68 kişiyle görüşüldü. Bu kişilerin düzenli olarak okudukları yayımlar şunlardı: Zarb-e-Momin, Ghazwah, Al-Da'awa, Jihad-e-Kashmir, Shahadat, Al-Qalam, Jarrar, Mahaz-e-Kashmir ve Nawa-e-Afgan Jihad. Katılımcıların çoğu, militan medyanın, İslam'ı daha iyi anlamalarına yardımcı olduğuna; hayatlarını, siyasi-dini düşüncelerini ve cihat konusundaki fikirlerini etkilediğine inanıyorlardı. Bununla birlikte katılımcıların yarısı militan medyanın ana akım medyaya alternatif olduğuna inanmıyorlardı. Onlar militan yayımlara ek olarak yaygın yayımları okumaya devam ettiler.

²⁶³ *Ibid.*, s. 187-88.

²⁶⁴ *Ibid.*, s. 188.

²⁶⁵ *Ibid.*, s. 189-18.

Ankete göre,²⁶⁶ katılımcıların dörtte üçü bu yayımların İslamı anlama konusunda onlara yardımcı olduğuna inanıyordu. Buna karşılık katılımcıların yüzde 12'si karşıt görüşe sahipti. Katılımcıların üçte ikisi benzer gazeteleri okuduktan sonra hayatlarında olumlu değişiklikler olduğuna inanıyordu. Yüzde 56'sı ise, militan yayımları okuduktan sonra siyasi düşüncelerinde değişiklikler olduğunu söylüyordu. Yarısından çoğu da değişikliğin dini inanışlarında ortaya çıktığına inanıyordu. Yüzde 59'u bu yayımları arkadaşlarına ve hatta akrabalarına öneriyordu. Katılımcıların neredeyse beşte dördü ise bu yayımların cihat fikrini öğütlemeye yardımcı olduğunu söyledi.

2.2 Ana Akım Medya

Militanlara ait medyanın Pakistan halkı üzerinde iyi bir etkiye sahip olduğunu ve kitleleri radikalleştirmede büyük bir rol oynadığını, bununla birlikte teröristlerin gündemini kuvvetlendirmede ana akım medyanın ne rol oynadığını görmek için kapsamlı bir değerlendirmeye gerek duyulmaktadır. Pakistan'ın ana akım medyası genel olarak devlet medyası ve özel haber kuruluşları (hem ulusal hem de uluslararası) ile sınıflandırılabilir. Daha sonra ise yazılı basın ve elektronik iletişim araçları şeklinde kategorize edilebilir. Devlet medyası, radikal yanlısı olan veya olmayan hükümet politikalarını²⁶⁷ tanıtmada önemli rol oynamıştır. Bölümün bu kısmı, devlet medyasına kısaca değinirken daha çok özel medyaya odaklanacaktır.

2.2.1 Devlet Medyası

2002'ye kadar, Pakistan yayın araçları sadece hükümet televizyon ve radyo kanallarının hâkimiyetindeydi. Pakistan Yayın Kuruluşu (PYK) ve Pakistan Radyosu tekeldi. Hükümetin Pakistan Haber Ajansı (PHA) adında bir haber ajansı vardı. PHA

²⁶⁶ *Ibid.*, s. 191-193.

²⁶⁷ Qazi.

farklı medya kuruluşlarına haber sağladı. Bunun yanı sıra, yazılı basın özelleştirildi. PYK haberleri ve reklamları Pakistan Televizyonu (PTV) ile yayınlıyordu. PYK, halkın yüzde 96,5'ine ulaşan 31 kanalıyla Pakistan'daki radyo dalgalarına hâkim yayın kuruluşuydu.²⁶⁸

Pakistan'ın kuruluşundan beri, hükümet medyası hükümet politikalarını hep övdü. Devlet, militanları stratejik bir araç olarak kullanmaya karar verdiği zaman onlara medyada yer vermeye başladı.²⁶⁹ Bütün toplumu etkileyene kadar General Ziya ül Hak devlet medyasını İslamlaştırmaya yönelik girişimlerde bulundu.²⁷⁰ İslami İdeoloji Konseyi, İslami değerlere uygun bir şekilde medyanın düzenlenmesi için düzenli olarak tavsiyeler veriyordu.²⁷¹ Bazı dini semboller benimsendi. Örneğin; haber bültenlerine besmele çekerek başlanıyordu ve kadın spikerler başörtüsü takıyordu. Benzer bir şekilde, televizyon Kur'an sözleriyle açılıyor ve kapanıyordu. Bunların yanı sıra, televizyonda Ezan (namaz için yapılan çağrı) da yayınlanıyordu.

²⁷²

Ziya'nın yönetimi boyunca Pakistan, Afgan militanlarına açık destek verdi. Afgan militanları 'Mücahit' (kutsal savaşçı), Afgan savaşı ise 'Afgan cihati' olarak adlandırıldı.²⁷³ Sovyetler açık bir dille eleştirilirken militanlara methiyeler düzüldü.

²⁷⁴ Militanlar, Sovyetlere karşı başarı elde ettikleri zaman Batı medyası da militanları olumlu bir şekilde yansıttı. 1980'lerin ortalarıyla beraber, Peşaver'da muhabirleri

²⁶⁸ Seema Naghmana Tahir, "Community Radio a Tool of Social Change: Still a Far Cry in Pakistan," 4 Haziran 2012, (<http://pu.edu.pk/images/journal/studies/PDF-FILES/Artical%20No-4.pdf>)

²⁶⁹ Qazi.

²⁷⁰ *Ibid.*

²⁷¹ Dialogue, "Media Seminars on Militants' Media in Pakistan and it Impact," **Conflict and Peace Studies**, C. 3, Sayı 1 (2010), s. 45-51.

²⁷² Qazi.

²⁷³ *Ibid.*

²⁷⁴ *Ibid.*

bulunan uluslararası medya, Mücahitlerin Sovyetleri yendiğini görünce onları desteklemeye başladı. Batı medyası Mücahitleri överek onların amaçlarını desteklemiş oldu.²⁷⁵ Böylelikle uluslararası medya, Pakistan devletinin sahip olduğu medya ve özel medya, militanların amaçlarına hizmet ettiler.

Sovyetlerin Afganistan'dan geri çekilişinin ardından, Pakistan medyası devlet politikasına uyarak Afganistan'daki Taliban'ı destekledi. Taliban eylemlerine ve başarılarına gazetelerinde yer verdi. Ancak bu süre boyunca, Pakistan devlet medyasının ilgilendiği tek yer Afganistan değildi, Afganistan'ın yanı sıra Keşmir'le de büyük ölçüde ilgilendi.²⁷⁶ Pakistan destekli direnişin Hindistan yönetimli Keşmir'de tetiklenmesiyle birlikte Pakistan medyası bu çatışmanın incelenmesine ve çatışma hakkındaki haberlere oldukça yer verdi. Medyada, Keşmirli militan gruplar iyi bir şekilde yansıtıldı ve bu grupların mücadeleleri bağımsızlık mücadelesi olarak gösterildi. Militanlar 'Mücahitler' olarak adlandırılırken çatışmaları da 'cihat' olarak adlandırıldı.²⁷⁷

Savaş cephesinden, şaibeli haber ajansı-Keşmir Medya Servisi kaynaklı haberler sürekli olarak yayınlandı. Militanların başarısı ile Hintli askerlerin kaybı büyük ölçüde abartıldı. Pakistan, Keşmir'in Hindistan'a ait olan kısmında hak iddia ettiği için her zaman haberlerde esas mesele olarak Keşmir'i ele alırken,²⁷⁸ çatışmanın yayın kapsamında yeni akım şiddet oldu. Bu şiddet 'cihat' adı altında meşru kılındı ve milliyetçi mücadele de bu anlayışa dayandırıldı. Durumun bu şekilde adlandırılması ve medya tarafından olumlu yansıtılması, Pakistanlı gençlerin Keşmir'de faaliyet

²⁷⁵ Pakistan Institute for Peace Studies, s. 25.

²⁷⁶ Qazi.

²⁷⁷ *Ibid.*

²⁷⁸ Mahmood.

gösteren militan grupların saflarına katılmalarında etkili oldu.²⁷⁹ Diğer taraftan, bu gruplar Pakistan merkezliydi ve Pakistan devletinin desteğine sahiptiler. Ülke içinde özgürce dolaşıyorlardı.²⁸⁰

1990'lı yıllar boyunca militanların anlatısını ve ideolojisini tanıtmada konusunda çok büyük artış görüldü. Hükümet ABD'nin teröre karşı yaptığı savaşa katıldıktan sonra, Afganistan'daki militan gruplara verdiği desteği azalttı. Keşmirli militan gruplar için ise uluslararası baskı artmaya başladığı zaman bu destek azaltıldı.²⁸¹

2.2.2 Özel Medya

Pakistan sahip olduğu çok sayıda yayımı ile övünmüştür. 1997'de günlük, aylık ve minör yayımların toplam sayısı 4,455'ti. 2003'te yayımların günlük dağıtım sayısı 6.2 milyondur. Pakistan Barış Araştırmaları Enstitüsü'ne göre diğer yerel veya dini yayımların yanı sıra 142 özel gazete bulunmaktadır. Fakat tiraj istatistikleri belirsizdir.²⁸² Ayrıca 90'nın üzerinde televizyon kanalı ve 106 FM radyo kanalı bulunmaktadır.²⁸³ Pakistan'ın Elektronik Medya Düzenleyici Otoritesi (PEMDO)'nin 2002 Yönetmeliği ile Pakistan, bağımsız elektronik medyaya kanallarını aktif hale getirmeleri için izin verdi. Böylece PTV ve Radyo Pakistan'ın tekelliği özel medya ile paylaşıldı. Diğer yandan daha önceden bağımsız olan yazılı basın 2002'den sonra bazı değişikliklere uğradı.

²⁷⁹ *Ibid.*

²⁸⁰ *Ibid.*

²⁸¹ *Ibid.*

²⁸² **International Media Support Report**, "Between radicalisation and democratisation in an unfolding conflict: Media in Pakistan," Temmuz 2009, s. 20.

²⁸³ Riaz ul Hasan, "Media patlaması: 10 yıl içinde 90 kanal, 106 FM istasyon, Bakış Açısı," 22 Temmuz 2012, (<http://www.viewpointonline.net/media-boom-90-channels-106-fm-stations-in-10-years.html>)

2.2.2.1 Devlet anlatısı(Narrative)

Bağımsız medya için, güvenlik anlatısı her zaman devlet tarafından belirlendi.²⁸⁴

Devlet Afganistan ve Keşmir'de stratejik hedefleri için militan ideolojiyi desteklerken, Pakistan medyası anlatıyı aldı ve kuruluş amaçlarını ilerletti.²⁸⁵

Hükümet'in baş düşmanı Hindistan her zaman olumsuz şekilde gösterilerek Keşmir mücadelesi desteklendi. Bu durum bölgenin hemen hemen bütün meselelerinde böyle oldu. Örneğin; Ortadoğu, İsrail-Filistin çatışmasını bildirirken İsrail olumsuz yansıtıldı.²⁸⁶

Pakistan'daki Dawn (İngilizce) ve Nawa-e-Waqt (Urduca) gibi belirli yaygın gazeteler, Pakistan'ın ideolojik temelini destekleyen özel bir amaçla kuruldu. Örneğin Nawa-e-Waqt'in kurulma amacı İslam yanlısı ve İslami ideolojinin koruyucusu olmaktadır.²⁸⁷

Radikal İslamcıların medya üzerindeki etkisi ilk olarak 1950'lerde kendisini gösterdi. Bu dönemde, Pencap'ta hükümet Ahmedî Müslümanlarına karşı radikal görüşlerini yaymak için medyayı kullandı. 'Nawa-e-Waqt' gazetesi, Ahmedilere karşı bir duruş sergilemek için Pencap hükümetinden para alan yayımlar arasındaydı.²⁸⁸ Anlatı sağlayan devletin bu fenomeni Pakistan medyasının tarihi boyunca devam etmiştir.

Ziya ül Hak'ın yönetimi boyunca Afgan savaşı olduğu zaman medya, hükümetin Afganistan'daki politikalarına tam destek verdi. Bu arada Cihat ideolojisine de destek oldu. Pakistan'ın ana akım medyası, militan eylemlerin yayınlanmasında ön sırada

²⁸⁴ Safdar Siyal, PIPS'te Araştırmacı, 22.12.2010'de yapılan Röportaj.

²⁸⁵ *Ibid.*

²⁸⁶ Mehmud.

²⁸⁷ Rana Kalasooriya, "An External View of the Vernacular Press in Pakistan," **Conflict and Peace Studies**, C. 3, Sayı 1 (2010) s. 35-44.

²⁸⁸ Muhammad Azam, "Radicalization and Media: Who Influences whom and How in Pakistan," **Conflict and Peace Studies**, Sayı 1 (2008), ss. 21-44.

yer alıyordu. Pakistan gazete ve dergileri tarafından Afgan Cihat'ına dair özel baskılar yayınlandı.²⁸⁹ Liberal ve çok ılımlı olan ana akım medya, farkında olmadan özellikle 1980 ve 90'lar boyunca bu radikal eğilimlerin etkisi altına girmeye başladı ve Afganistan'daki Cihatçıları ve Mücahitleri yansıtmada radikal medya ile aynı üslubu benimsedi.²⁹⁰

Bu eğilim, Taliban'ın Afganistan'da iktidarı ele geçirdiği 1990'lar boyunca devam etti. Taliban'dan övgüyle bahsedilirken muhaliflerinden olumsuz bir şekilde bahsedildi. Keşmir'deki direnişe de medyada geniş yer verildi. Burada da devlet anlatısı takip edildi. Ayrıca Keşmirli militanlar 'Mücahit' olarak adlandırıldı.

ABD'nin 2001 yılında Afganistan'a yaptığı müdahaleden sonra, hükümet Afganistan'daki politikalarında U-dönüşü yaptı ve desteklediği Taliban hükümetini ekarte etmek için ABD ile müttefik olmak zorunda kaldı. Devlet medyası Taliban'ı övmeyi bıraktı ancak özel medya devlet medyasından farklı bir tutum sergiledi. Özel medya saldırıyı ve ABD ile işbirliği yapan hükümet politikasını kınadı.²⁹¹ Bu durum, 2002 yılında ülkede özel elektronik medyanın büyümesine izin verilmesiyle oldu.

9/11'den sonra ana akım medyadaki radikal eğilimler güçlendi. Yıllarca pek çok özveride bulunmuş medya çalışanları, böyle bir değişimin nasıl olduğuna şaşırды. Radikal medyayla benzer düşüncelere sahip olan ana akım medya, devlet tarafından atılan tüm dönüşümsel adımlara karşı çıkmaya ve stratejileri, dış politikaları, Pakistan'ın yüzleştiği problemleri daha kapsamlı bir şekilde ele almaya başladı.

²⁸⁹ Pakistan Institute for Peace Studies, s. 25.

²⁹⁰ Siyal.

²⁹¹ *Ibid.*

9/11'den sonra, hükümetin haber medyasını durdurma girişimlerine rağmen bu haber medyası ana akım medyaya meydan okumaya başladığı zaman, Pakistan radikal medyanın gerçek gücüne tanık oldu. Diğer taraftan, çatışmayı flaş haber olarak görüp yoğun bir şekilde takip eden medya, radikal etkinin bir kısmını kendi dinamikleri ile oluşturdu. 2007 yılındaki Kırmızı Cami olayı esnasında, medya hadiseyi eğlenceli bir gösteri gibi verdiği için ve radikallere cami içinde çok fazla yayın süresi tanıdığı için eleştirildi.²⁹²

Pakistan medyası çoğunlukla sağ-kanatta yer alan bir medyadır. Devlet, medyanın desteklediği ve halkın görüşleriyle oynadığı bir anlatı sağladı. Medyanın içinde dini unsurlar bulunuyor ve medya din ile köktencilik arasında ayırım gözetmiyor.²⁹³ Swat operasyonu sırasında, anlatı değişti ve hiç kimse medyayı bu değişim için eleştirmede. Medya geleneğine aykırı olarak hükümetin Swat'taki operasyonunu destekledi.²⁹⁴ İşin garip yanı ordunun, medyanın ve Talibanın aynı gündeme ya da söyleme sahip olmasıdır.²⁹⁵ Teşkilat ile ilişkili olan devlet odaklı fikirler medyayı kontrol ediyor ve bunun sonucunda kamu görüşü köktenleştiriliyor.²⁹⁶

Militanların kökleri Pakistan ordusuna dayansa da medya her zaman başarısızlığı için hükümeti eleştirecektir. Ancak orduyu hiç kimse eleştirmeyecektir. Özellikle TV kanalları sürekli hükümeti suçlayıp yeriyor ancak orduya asla olumsuz bir söz söylemiyor. Öyle ki, medya teröristlerin amaçlarına yardımcı olduğu için onların bir uzantısı olarak görülüyor.²⁹⁷

²⁹² Adnan Rehmat, Country Director Inter Media, 22. 12. 2010'da yapılan röportaj.

²⁹³ *Ibid.*

²⁹⁴ Siyal.

²⁹⁵ *Ibid.*

²⁹⁶ Rehmat.

²⁹⁷ *Ibid.*

Bazı gazeteciler buna katılmasalar bile şunu belirtmek gerekir ki, yaptıkları işin güvenliği sağlanmadığı için ve iş gereği medya sahiplerine bağlı oldukları için çoğu gazeteci, yaptıklarından daha fazlasını yapamıyor. Hatta bazen yayın kararları da medya sahipleri tarafından veriliyor.²⁹⁸ Sonuç olarak, militan söylem, medyada tam tekele sahip ve onlara karşı bir söylem bulunmamaktadır.²⁹⁹

Diğer taraftan, solcular sağcıların oluşturduğu Pakistan medyasında köşeye sıkıştırıldı. Safdar Sial, hükümet yanlısı veya Pakistan karşıtı hiç bir grup görmüyordu fakat sözü geçen düzeneği Pakistan istihbaratı tarafından kuruluyordu.³⁰⁰ Medya, militanlardan yana olarak ve hükümeti kınayarak Kırmızı Camii olayında taraf olmuş oldu.³⁰¹ Yani haber gündemi militanlar tarafından belirlenmektedir.

ABD Afganistan'da savaş başlatınca savaşa karşı olan HP, MMA hükümetini kurdu. Savaşa bizim savaşımız değil dediler. Genel algıyı değiştirdiler ve savaş, inananlarla inanmayanlar arasında bir çatışma olarak görülmeye başlandı.³⁰² Buna karşı da etkili bir söylem bulunmamaktadır.

Ayrıca Sial, PEMDO'nun FYAAB'da uzantısı olmadığını söylüyor. FYAAB'da Militanlar tarafından çalıştırılan pek çok illegal FM kanalı bulunuyor. Bu radyo yayınlarına karşı resmi bir kanal yok. Diğer bir deyişle militanlar FYAAB'da medyaya sahipler.³⁰³

²⁹⁸ Sial.

²⁹⁹ *Ibid.*

³⁰⁰ *Ibid.*

³⁰¹ Rehmat.

³⁰² *Ibid.*

³⁰³ *Ibid.*

Bir önceki bölümde konuştuğumuz gibi, toplum bütün olarak radikalleşince toplumun bir parçası olan gazeteciler de radikalleşti. Bu açıdan, zaten gazeteciler belirli bir dereceye kadar radikallerdi.

2.2.2.2 Ticari tutum ve Rekabet

İzleyicilerde heyecan uyandırabilecek ve onlara eğlenceli gelebilecek haberlerin peşinde koşma, söz konusu yersiz eğilimi daha da kızıştırıyor. Bunun bir sonucu olarak, gazeteler ve TV kanalları arasındaki rekabet yüzünden, medyada militan meselelere hakettiklerinden daha fazla yer veriliyor. Önemsiz olaylar abartılıyor. Örneğin bir maytap patlasa TV kanalları doğruluğunu teyit etmeden hemen bomba gibi yayınlıyorlar. Resmi olarak yasaklananlar da dâhil olmak üzere militan grupların temsilcileri medyada geniş yer alıyor. Gerekli editoryal görüş olmaksızın, bilinmeyen bir grup tarafından düzenlenen saldırının sorumlularına dair haberleri bile yayınlıyorlar.³⁰⁴

Pakistan medyası, radikalleşmeyi flaş haberlerin kaynağı olarak görüyor. Çatışmaları öne çıkararak ve radikalleri kahraman gibi göstererek teröristlerin amaçlarına hizmet ediyor. Kırmızı Cami olayında medya, camiye yerleşen teröristlere karşı yapılan eylem için devleti sorumlu tuttu. Rekabet dışında kalan medya da bu gibi meselelere vurgu yaptı ve ünlü olmak için meseleyi ciddi bir şekilde inceleme konusunda herhangi bir editoryal görüş almaksızın onlara medyada yer verdi.³⁰⁵

Gazete, radyo kanalı ve TV arasındaki rekabet, kendi içlerindeki rekabete kıyasla daha büyük. Örneğin, Pakistan'da son on yıl içinde yazılı basın ürünlerinde bir azalma görülürken elektronik medyada büyük bir artış görüldü. Elektronik medyanın

³⁰⁴ Azam, Azam, s. 21-44.

³⁰⁵ *Ibid.*

yaşadığı bu patlama yeni kanallar arasındaki rekabetin aşırı bir şekilde artmasına yol açtı. Kanallar, haberleri birbirlerinden önce vermek ve seyirciyi kendi kanallarında daha uzun süre tutmak için birbirleriyle bir mücadele içindeler. Bu açıdan, radyo-TV yayınlarında ve Urduca medyasında heyecan yaratma ve abartma gibi haber unsurlarına çok rastlanır.³⁰⁶

2.2.2.3 Gazetecilerin Kendi Çıkarları

Popüler olmak isteyen ve programlarının reytinglerini artırmak isteyen TV–sunucuları ve muhabirler, seyircilerini çoğaltmak için popüler olduğuna inandıkları olay ve meseleleri yayınlıyorlar. Programları sansasyonel yapıyor ve reytinglere bakıyorlar. Agresif programlar ve katılımcıların arasında geçen hararetli tartışmalar reytingleri artırıyor. Örneğin, Geo TV’deki Hamid Mir’in Capital Talk programı 38 dakika sürerken reklamlar 22 dakika sürüyor. Mir’in programı hararetli tartışmalarıyla ünlüdür. Gazeteciler radikalizmin işe yaradığını biliyorlar. Bu yüzden dini yönden çok kuvvetli olmasalar bile kendilerini öyleymiş gibi göstermeye çalışıyorlar.³⁰⁷

Pakistanlı ünlü köşe yazarı ve medya eleştirmeni Nadeem F. Paracha, Pakistan medyasının rolünü aşırı derecede eleştirir. Paracha, başta gelen özel Urduca kanallarının bazılarını ‘cihatçı/aşırı felsefe ve propagandayı benimseyen orta-sınıfın yüzü’ olmakla suçlar. Parachi Dawn (gazete) için yazdığı pek çok analiz ve hicivsel makalesinde; Shahid Masood, Aamir Liaquat Hussain ve Zaid Hamid gibi

³⁰⁶ Kalasooriya, s. 35-44.

³⁰⁷ Rehmat.

TV şahıslarını ‘İslamcılara sahte sempati gösterdikleri’ için sert bir şekilde eleştirdi.

308

2.2.2.4 Muhafazakar Urduca Medyası

Pakistan’daki medya, homojen bir yapıya sahip değil. İngiliz ve Urduca medyası, seyircileri farklı olduğu için birbirlerinden farklıdır. Başından beri Urduca medyası pek çok Pakistanlının muhafazakâr olduğuna ve bu muhafazakarlığın gereklerini yerine getirdiklerine inanıyor. Bu yüzden de medya onların muhafazakarlığını daha çok pekiştiriyor. Bu yolla, militanlığı da şu ya da bu şekilde tanıtmış oluyorlar. Ayrıca, ticari değeri olduğundan radikalleri teşvik ediyor ve böylece yayımların tirajını artırıyorlar.

Bazen, devlet veya devlet dışı kuruluşlar medyanın belirli bir heyecan veya yankı oluşturmalarını istiyor. İngiliz basını daha olgunken Urduca medyasında bir şekilde radikallere sempati duyuluyor.³⁰⁹ Urduca medyasının bir kısmı, okuyucuların ve izleyicilerin muhafazakâr olduğuna ve İslami gündemlere daha çok değer verdiğine inandığı için radikal görüşlere yer veriyor. İngiliz medyası yerine Urduca medya militan söylemlere çok kırılgandır.³¹⁰

Özel TV kanallarının programlar yayınlamaya başladığı ilk zamanlar, medya sektörü bir hareket kazanmıştı ancak sağ-kanatta bulunan Urduca medyasının bu kanallarda editoryal görevler almasıyla medya giderek radikalleşti. Bültenler besmele ile başlatıldı ve Peygamber hakkında kötü konuştuğuna inanılan şüpheliler doğrudan

³⁰⁸ Nadeem F. Paracha, “Smokers corner: Revolutionary confetti”, Dawn, 29 Mart 2009.

³⁰⁹ Azam, s. 21-44

³¹⁰ Siyal.

mücrim ilan edildi. Diğer bir taraftan mollalar, Pakistan tarihinde hiçbir zaman seçimleri kazanmadılar ama medya desteğiyle MMA oyların yüzde 14'ünü aldı.³¹¹

2.2.2.5 Profesyonellik ve Meslek Ahlakı Yoksunluğu

2007 yılındaki Kırmızı Cami olayında, medya olayı eğlenceli bir gösteri gibi yayınladığı ve camideki radikallere çok fazla yayın süresi tanıdığı için eleştirilmişti. Bu durum, güncel haber sunmakla alakalı veya gerekli olmadığı zaman, belgesiz bilgileri ve radikal görüşleri aydınlatmak için eleştirel bir bakış açısına sahip olma konusunda gazetecilerin yeteri kadar eğitilmediklerini gösteriyor.³¹²

Eğitim sisteminin zayıflığı ve özellikle Urduca dilinin yetersizliği nedeniyle Urduca gazeteciliği oldukça düşük standarttır. Urduca medyasında çalışan kişiler, çok fazla niteliğe sahip olmayıp okuma ve inceleme konusunda eksiklerdir. Urduca'daki eğitim sistemi, öğrencilere eleştirel düşünme yeteneği vermemektedir.³¹³

Gazetecilikteki bu düşük standardın diğer bir nedeni ise, ülkede profesyonel gazetecilik eğitiminin olmayışı veya yavaş gelişimidir. 2007 yılına kadar, ülkenin bütün üniversitelerinde sadece 12 adet gazetecilik anabilim dalı bulunuyordu. Fakat şimdi bu rakam 32'ye yükseldi.³¹⁴

Yayın araçlarının çıkması, yazılı basını özellikle de Urduca basınına kötü bir şekilde çöküntüye uğrattı. Deneyimli gazeteciler, çalıştıkları gazetelerden daha iyi maaş alacakları TV kanalları için ayrıldılar. Bu yüzden gazetelerde bir boşluk oluştu. Şu anda gazetelerde masa işinin yüzde 80'inden fazlasını profesyonel deneyimi olmayan genç gazeteciler yapmaktadır. Eğitim seviyelerinin düşük, mesleki tecrübelerinin ise

³¹¹ Rehmat.

³¹² *Ibid.*

³¹³ Kalasooriya, s. 35-44.

³¹⁴ *Ibid.*

az olması sebebiyle, genç gazeteciler meseleleri tam olarak kavrayamıyorlar ve bu yüzden haberlerine kendi algı ve önyargılarını katıyorlar.³¹⁵

Bunların yanı sıra, çalışma ve güvenlik koşullarının zayıf olması da gazetecilik standartını etkilemektedir. Düşük maaş verilmesi, teşvik gibi ayrıcalıkların verilmemesi ve sigorta sisteminin ya da iş güvencesinin olmaması gibi pek çok neden, kalifiye gençlerin haber yayın organlarından özellikle de Urduca basınından uzak durmalarına neden oluyor. Gazetecilerin aldıkları ikramiyeler ve sahip oldukları haklar, çalışma lisanlarından coğrafi bölgelere göre değişkenlik gösteriyor.³¹⁶

Gün geçtikçe yazılı basın haber merkezleri, bir haber ele geçirmek için yayın araçlarına bağımlı oluyor. Bu yüzden de farklı medyaların haber gündemleri birbirleriyle aynı olmaya başlıyor. Bunun bir sonucu olarak, kritik ve önemli meselelerde kayıtsız kaldıkları için ve izleme masalarından (monitoring desks) hazır haberler aldıkları için gazetecilerde tembellik oluşmaya başladı.³¹⁷ Bazı medya kuruluşlarının ise kendilerine ait yazılı ve görsel yayın araçları bulunuyor. Böylelikle haberler çoğunlukla bu iki medya arasında değiş tokuş ediliyor.³¹⁸

Eğitim eksikliğinin yanı sıra, gazeteciler veya medya çatışma alanlarına giremiyor. Çatışma alanlarındaki hareketleri kısıtlandırıldığından çatışmaya dair haberleri sadece ISPR, Silahlı Kuvvetler Sözcüsü, aracılığıyla alabiliyorlar.³¹⁹

Diğer taraftan, medya için herhangi bir meslek ahlakı düzenlemesi de söz konusu değildir. Dolayısıyla medya kabul edilmiş mesleki ahlak kurallarını takip etmiyor.

³¹⁵ *Ibid.*

³¹⁶ *Ibid.*

³¹⁷ *Ibid.*

³¹⁸ *Ibid.*

³¹⁹ Siyal.

Basın özgürlüklerini ihlal edeceği gerekçesiyle hükümetin önerdiği kurallara karşı koymakla beraber şimdiye kadar kendileri de mesleki ahlak kuralları düzenlemediler.

320

2.2.2.6 Radikallerin Etkisi ve Sızması

Bazı örneklerde, radikal veya militan medyanın çalışanlarının ana akım medyaya girip orada kendi hedefleri doğrultusunda çalıştıkları görülmektedir. Cemaat-i İslam, Sipah-i Sahaba ve son zamanlarda Pakistan Talibani gibi radikal grup ve siyasi partiler ana akım medyanın içine sızmıştır.

General Ziya ül Hak'ın döneminden beri, militan ve radikal aktivistler ana akım medya içine girmekte ve bu durum bazen devlet gözetimi altında gerçekleşmektedir.³²¹ Cİ, General Ziya'ya her zaman yakın olarak hayatın her alanında desteklendi. Cİ'nin aktivistleri, Afgan savaşı süresince propaganda yapmak amacıyla medya alanına girdiler. Bu durum, bazı radikal grupların kendi üyelerini ana akım medya içine yerleştirme boyutuna kadar gitti.³²²

Militan veya radikal medya, ana akım medyayı eğitim yeri olarak kullanmaktadır. Üyeleri öncelikle ana akım medyanın içine sızıyor sonra işin nasıl olduğunu öğrendikleri zaman kendi yayın organlarını geliştirmek için ilerlettikleri yetenekleriyle geri dönüyorlar.³²³ PIPS, günlük İslam gazetesinin yazarı Ahmed İmrani'den örnek vererek ana akım medya ile bağlantılı olan insanların militan medyaya yakınlaştığını belirtmiştir.³²⁴

³²⁰ Rehmat.

³²¹ Kalasooriya, s. 35-44.

³²² *Ibid.*

³²³ Pakistan Institute for Peace Studies, s. 194.

³²⁴ *Ibid.*, s. 196.

Hem ana akım medya hem de militan medya için çalışan, çok okunan köşe yazarları bulunmaktadır. Bu yazarlar arasında; eski ordu komutanı General Mirza Aslam Beg, eski Cİ başkanı Qazi Hussain Ahmed, Auria Maqbool Jan, popüler Aaj Tak talk şovunu sunan ve Express gazetesi için yazan Javed Chaudhary, Urduca gazetesi Jang'ın ünlü köşe yazarı İrfan Siddiqui, Jang ve Ausaf gazetesinin eski köşe yazarı Allama Zahidur Rashdi bulunmaktadır. Bu köşe yazarları yazılarında militanlara ve gruplarına kapsamlı bir şekilde yer vermektedir.³²⁵

Militan medya ana akım medyayı veya Urduca basını etkilemektedir. Militan medya, Urduca ana akım medyasının iş ahlakına ölümcül bir darbe vurmuştur. Militan medya ayrıca 'önemli dini yayınlar'ı da etkilemiştir.³²⁶

2.2.2.7 Şiddet ve Tehditler

Radikal örgütler çeşitli yollarla medyanın ilgisini çekmeye çalışıyor. Çünkü bu radikal örgütler siyasi mesajlarını yaymak istiyorlar. Medya bunun farkında ve tehdit altında olmamak için radikallere yoğun ilgi gösteriyor.

Medya bu duruma mecbur bırakılıyor diyebiliriz. Çünkü militanlara medyada 'düzgün' yer vermeyince başları belaya giriyor. Gazetecileri Koruma Komitesine göre, Pakistan'daki gazetecilere karşı, başka hiçbir ülkedeki gazetecilere olmadığı kadar, çok sayıda saldırı gerçekleşmiştir. Bundan dolayı gazeteciler için en yüksek riski taşıyan ülke Pakistan'dır.³²⁷ Pakistan gazete ve TV kanalları, 1977 yılından bu yana 163 saldırıya maruz kaldı. En az 28 gazeteci radikal gruplar tarafından

³²⁵ *Ibid.*, s. 65 &196.

³²⁶ Kalasooriya s. 35-44.

³²⁷ Ami Sedghi, "Journalists Killed Since 1992," **The Guardian**, 14 Aralık 2011, (<http://www.guardian.co.uk/news/datablog/2010/jan/11/journalists-killed-list-data>), 20 Aralık 2011'de görüntülendi.

öldürüldü. ³²⁸ İntermedya press'in açıklamasına göre Pakistan medyası, ilk altı ay (Ocak 1-Haziran 30,2012) içinde en az 48 kayıtlı saldırı ve taciz olayı ile karşı karşıya kaldı. Bu olaylarda iki gazeteci öldürüldü, 28 gazeteci ise saldırı ve işkenceye maruz kaldı. ³²⁹ Bu gruplar varolan baskının değişmeyen sonucudur. Söz konusu tehdit, grupların çoğunun bulunduğu diğer yerlere kıyasla HP ve FYAAB'da çok daha fazladır. FYAAB'da bulunan gazeteciler, radikal grupların kimliklerini tespit edip 'cezalandırmaları' korkusuyla basın kartlarını bile yanlarında taşıyorlar.

Bununla beraber, söz konusu baskı ülkenin diğer bölgelerinde çalışan gazeteciler için de aynı şekilde geçerlidir. Eğer medya militanların ve gruplarının çıkarlarına ters gidecek birşeyler yayınlarsa onlar tarafından 'İslam karşıtı' olarak adlandırılıyor. Medya bu durumu riske atamıyor ve bu yüzden de onlara karşı olabilecek herhangi bir şey yayınlamaktan kaçınıyor. ³³⁰

Radikaller, medyayı baskı altında tutmak için bütün taktikleri kullanıyor. Bazen isimsiz mektuplar yazarak, mailler göndererek, telefonla arayarak veya da rüşvet teklif ederek haber kuruluşlarını, personellerini ve gazetecileri açık veya kapalı bir şekilde tehdit ediyorlar. Böylece, radikal gruplara karşı bir şey yazmaktan kaçınan haber editörlerini korkutuyorlar. Farzımahal, 1981 yılında, Jang gazetesi İCT hakkında bir makale yayımladı. İCT bunu kendisine yapılan bir saldırı olarak kabul

³²⁸ Azam, s. 21-44.

³²⁹ **İntermedya**, Pakistan'daki Medyaya karşı şiddet: 6 ay içinde 48 gazeteciye saldırıldı veya tacizde bulunuldu, 30 Temmuz 2012,

(http://www.intermedia.org.pk/mrc/mediafreedom/news_voilenca.php)

³³⁰ Azam, s. 21-44.

etti. İCT'nin öğrenci üyeleri iki otobüsle gelerek Jang gazetesinin binasını ateşe verdi. Böylece onlara karşı yazmaktan gazete kapandı.³³¹

Radikal grupların bir kısmı olumlu bir şekilde yayınlanmak istedikleri medyanın şahıslarıyla yakın ilişki kuruyorlar. Ancak, hükümetin istihbarat kurumlarına çalıştıklarından şüphe duydukları gazeteciler için problemler yaratıyorlar.³³² Medya şahıslarından bazıları bu gruplara haraç ödüyor veya onlara 'koruma işi' veriyor.

Bunların yanı sıra, radikal gruplar kendileri hakkında bir haber yayınlandığı zaman terimlerin nasıl tanımlandığına da oldukça dikkat ediyor. Örneğin; gazetecilerin, kendilerinden terörist olarak değil de 'Mücahitler' olarak bahsetmelerini, mücadelelerini ise terörizm olarak değil de 'Cihat' olarak adlandırmalarını istiyorlar. Ayrıca güvenlik güçleriyle girdikleri çatışmada öldürüldükleri zaman kendilerine 'şehit' denilmesini istiyorlar. Örneğin, eğer bir gazeteci onlar için 'öldürüldü' diye yazarsa, bu o gazetecinin tehlike altında olduğunu göstermektedir.³³³

2.2.2.8 Rüşvet

Hükümet; arsa vererek ve buna benzer başka olanaklar sağlayarak gazetecileri satın alıyor. Aynı zamanda olumlu bir şekilde yayınlanmak için medya grubuna karşı koz olarak reklamlarını kullanıyor. Bu burada da bitmiyor. Suudi hükümeti, her yıl 50 gazeteciden oluşan bir grup oluşturuyor ve bu grubu ibadet etmeleri için Hac'a gönderiyor. 'Hediye' olarak Rolex saatler veriyor. Bu yüzden de hiç kimse oradaki kraliyet yönetimini eleştiren bir haber göremez.³³⁴ Suudi hükümeti Pakistanda'ki Vahabizm'in başlıca savunucusudur. Vahabizm ise şiddete inanmaktadır. Ancak

³³¹ *Ibid.*

³³² *Ibid.*

³³³ *Ibid.*

³³⁴ Rehmat.

medya bunun üzerine hiç ışık tutmuyor. Aynı şekilde telekom şirketleri büyük reklamlarından dolayı haber edilmiyorlar. Pakistan'ın yakın arkadaşı olan Çin de yasak bölgeler arasındadır.

2.3 Sonuç & Analiz

Bu bölüm Pakistan medyasındaki radikalleşme eğilimlerini detaylı bir şekilde ele almıştır. Pakistan'daki medya ana akım, militan, medrese ve mezhep olmak üzere dörde ayrılıyor. Militan medya geniş okuyucu kitleye sahip ve sadece okuyucularının üzerinde değil aynı zamanda ana akım medya üzerinde de etki yaratıyor. 'Cihat' ve militanlık ideolojilerini destekliyor. ABD'yi, Batı'yı ve politikalarını eleştirmekle birlikte Pakistan hükümetinin politikalarını da eleştiriyor. Daha çok Müslümanların bulunduğu Afganistan, Keşmir, Pakistan, Filistin, Irak gibi çatışma bölgelerine odaklanıyor.

Farklı düşünce okullarıyla farklı militan ve dini gruplar bulunmaktadır. Her grup kendi ideolojisini tanıtıyor. Bununla beraber, militanlık ve 'cihat' konusunda birleşmek gibi belirli ortak unsurları da bulunuyor. Diğer bir taraftan, söz konusu yayınlar militan grupların reklamlarını yapıyor, para ve asker toplamalarına yardımcı oluyor.

Militan medya çoğunlukla propaganda şeklindedir. Militan medyada gerçekler çarpıtılır, abartılır ve bilgiler, olaylar yanlış bildirilir. Kullandıkları dil, ses tonu ve diksiyon gazeteciliğe özgü değildir.

Militan medya, toplumu veya toplumun kesimlerini radikalleştirmede çok önemli bir faktördür. Müteakip hükümetler tarafından ya göz ardı edilmiş ya da bazı durumlarda desteklenmiştir. 9/11'den sonra bu yayınların bazıları yasaklanmasına rağmen farklı

isimler altında hala işlev görmektedirler. Devletin ve militanların stratejik hedefleri çoğu kez yakın olduğu için ikisi de birbirine katkıda bulunuyor. Hoş görülmesinin sebebi de bu. Diğer taraftan, yasal yönetim ve uygulama söz konusu yayınları tamamen kapatmada zayıf kalıyor.

Genel olarak, yıllar geçtikçe İslamlaştırma programına ve haber sektörünün aşırı derecede muhafazakar olmasına bağlı olarak toplum, çok dini ve radikal hale geldi. Bu yüzden ana akım medya muhafazakarlık talebine cevap verdi. Medya sahiplerinin ve bazı gazetecilerin ticari çıkarları farklı medya grupları arasındaki rekabeti artırdı. Bu durum, gazetecilerin flaş haberler peşinde koşmalarına neden oldu. Ayrıca militanların haber gündemini belirlemelerine de yardımcı oldu. Haber gündemi yavaşça kamu gündemi haline geldi ve bir kısır döngü yaratıldı.

İkisinin de birbirinden faydalanmasından dolayı, teröristler ve medya arasındaki ilişki çoğu kez simbiyotik olarak adlandırılır ancak bu ilişki Pakistan açısından daha da öteye gider. Yukarıda ayrıntılı bir şekilde açıklandığı gibi medyada bir sebepten dolayı radikalliği destekleyen belirli taraflar bulunmaktadır.

Afganistan ve Keşmir gibi komşu bölgelerdeki olaylar medyayı büyük oranda etkilemektedir. Söz konusu güvenlik meselelerinde medya ordu kurallarına uyuyor. Devlet medyanın; rüşvetçilik, yetersizlik, ticari tutum, korku ve muhafazakar piyasa, medyanın radikalleşmesi nedenleri için körü körüne takip ettiği anlatılar sağlamıştır.

Elektronik medya her zaman hükümetin anlattısını takip etti ancak ABD'nin Afganistan'a müdahalesinden sonra bir ayrılık oluştu. Yeni açılan bağımsız TV kanalları ABD ile müttefik olan hükümete karşı görüşlerde bulundu. Sonrasında, bazen farkında olmadan bazen de bile bile medya militanların direnişlerini

destekledi. Medya, çatışma meselelerine dair hiç bir soruşturma yapmıyor, daha çok olayı bildirmeye odaklanıyor. Böylece teröristler medyada daha çok yer alıyor ve halka korkuları aşılanıyor. Odak noktası reytingdir ve bunu sansasyon ön plana çıkarır.

Bazı gazeteciler tarafsız olmaya çalışsalar da, ya medya sahipleri tarafından ya da militan ve güvenlik teşkilatları tarafından susturuluyorlar. Günbegün medyada bu gibi sesler yok oluyor ve çıkarıcı gazeteciler onların yerini alıyor.

Bu bölüm, İslam'ın nasıl siyasallaştığını, medya sektörünün ise nasıl radikalleştiğini gözler önüne seriyor. "Siyasi İslam'ın ve devlet himayesinde radikalleşmenin ortaya çıkışı toplumu ve medya sektörünü etkilemiştir" görüşünü savunan ilk hipotezi inceliyor ve kanıtıyor. Toplumun radikalleşmesi hakkındaki ilk kısım bir önceki bölümde kanıtlandı. Bu bölüm ise, radikal unsurların medyaya nasıl girdiğini inceleyen bölümün ikinci kısmını kanıtladı. Bu bölümler aynı zamanda radikaller ve medya arasındaki korelasyonu da oluşturdu. Böylece tezin korelasyon planı da tamamlanıyor. Bunun dışında, açıklayıcı araştırma sebep-sonuç ilişkisini kurdu. Terörist gündem bağımsız değişkendir ama medyanın radikalleşmesini etkileyen faktörlerin hepsi ikincil değişkenlerdir. Bir sonraki bölüm, bağımlı değişkenin nasıl etkilendiğine bakacak. Ayrıca, bir sonraki bölüm niteliksel çalışmalarla ortaya atılan iddiaların doğruluğunu ispatlamak adına içeriğin gerçekten önyargılı olup olmadığını anlamak için medya içeriğini inceleyecektir.

3. Bölüm: MEDYA İÇERİĞİ & KAMUOYU

Medyadaki radikal ve aşırı eğilimler üzerine bir çalışmanın doğruluğu; bazı nicel çalışmaların, nitel çalışmaları destekleyecek şekilde iddialar oluşturması ve bulundurması halinde en iyi şekilde ispatlanabilir. Şu ana kadar, teröristler ve haber medyası gündemi arasında neden gelişen bir sinerji olduğunu ortaya koymaya çalıştık. Fakat bu hipotezler, haber medyasını dikkate alan nicel bir çalışma ile doğru ya da yanlış olarak kanıtlanabilir. Bu, kamuoyu üzerinde medya içeriğinin oluşturduğu sebep- ve- sonuç iddiasını şekillendiren açıklayıcı bir araştırmadır. Bu da iki araçla sağlanacaktır: İçerik Analizi ve Anketler.

Başlangıçta, teröristler ve medya arasında bir ilişki veya uzlaşma olduğunu iddia ediyorduk. Öyle ki bu, teröristlerin sesinin tüm gündemlerini yansıtacak şekilde medyada yer bulmasına dayanıyordu. Söz konusu ilişki doğrusal veya basit değildir. Bunun için çeşitli nedenler vardır ve bir yere kadar tez bu iddiayı savunmaktadır. Fakat bu bölümde, radikal eğilimleri ölçmek amacıyla içerik analizi araçları kullanılacaktır. Gündem Belirleme Teorisi için; içerik analizinin uygulanışı, aşağıda araştırmacıların çalışmalarından örneklerle açıklanacağı gibi diğer yandan bu uzunca bir süredir yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir. Bu bölümde içerik analizinin bulgularına değinmeden önce yöntemin bir incelemesi ve kullanılmasının haklı gerekçeleri sunulacaktır.

3.2 İçerik Analizi Yöntemi

Medya içeriği analizi, haber işinin bir parçası ve alanı olan bilgi filitrelemesini göz önünde bulundurmaya gerektiriyor. Diğer bir deyişle; medya içeriği çalışmak, bu tezde de uygulanan iki teorik çerçevede, çerçeveleme ve gündem belirleme bağlamında en iyi şekilde anlaşılabilir. Fakat medya içeriği en iyi içerik analizi yöntemi ile incelenebilir. Hansen'in³³⁵ çalışmasında söylediği gibi, “ çok sayıda metin arasından ortak nitelikte olanların tespit edilmesi için en uygun yöntemdir.” Hanson, içerik analizinin; araştırmacıların, yüksek hacimli verileri, sistematik biçimde elekten geçirmesine nispi kolaylık sağladığı konusunda haklıydı. Dominik'e göre, içerik analizi; eğer 'terörizmle savaş' vakasında olduğu gibi benzer örnekler daha önce incelenmişse, alandaki farklı çalışmalar arasında karşılaştırmalara olanak sağlamaktadır.³³⁶

Öncelikle içerik analizi, 'İletişimin manifesto içeriğinin objektif, sistematik ve nicel tanımı için kullanılmıştır.'³³⁷ Mamafih, zamanla bu gizli içeriğin yorumunu genişletmiştir. Holsti³³⁸ kitabında; içerik analizinin geniş bir tanımını şöyle veriyor, ‘ Mesajların belirli niteliklerini, objektif ve sistematik olarak tanımlayarak çıkarımda bulunmayı sağlayan bir tekniktir.’ Yöntem, başka yöntemlerin veri toplama biçimlerini kullanarak desteklenen çıkarımların yapılmasına imkân tanımaktadır.

³³⁵ Anders Hansen, “Content Analysis,” **Mass Communication Research Methods, der.**, Hansen A., Cottle S., Negrine R., Newbold C., New York, New York University Press, 1998, s. 123.

³³⁶ Dominik Czesche, “The End of the Media’s “War on Terror”? An Analysis of a Declining Frame,” (master tezi, Politics and Communication, London School of Economics and Political Science, 2007).

³³⁷ Bernad Berelson, **Content Analysis in Communication Research**, Illinois, The Free Press, 1952, s. 18.

³³⁸ Ole R. Holsti, **Content Analysis for the Social Sciences and Humanities**, MA: Addison-Wesley, 1969, s.14.

İçerik analizinin olağan eksikliği görsel yanının bulunmayışıdır. Fakat görsel içerik analizi bunu yapmaktadır. Bununla birlikte, söz konusu mesajların kayboluşu elektronik verilerin çalışılmasına mani olamaz. Ama Deacon³³⁹ yayımlanan makalenin bağlamının gözden kaçırılması tehdidini barındırdığını öne sürüyor. Artz'ın 2003 Irak'ın görsel kapsamı çalışması, fotoğraf seçiminin olayların çerçevelendirmesine önemli katkı sağladığını öğretti.³⁴⁰ Görsel analiz olmamasına rağmen metinsel ve görsel unsurlar arasında bir derece tutarlılık olduğunu varsaymak kabul edilebilirdir.

Terörizm ve Medya alanındaki modern araştırmalar, medya içeriğindeki 'çerçeveleri' bulmak için içerik analizini yaygın bir şekilde kullanıyor. Şimdi, 'çerçeveler' önemlidir. McCombs'un ve Shaw'ın³⁴¹ çalışmalarında öne sürdüğü üzere 'Çerçeveleme insanlara ne düşünmesini söylemek için değil, bir konu üzerine nasıl düşünmesi gerektiğini söylemek için gereklidir.'

11 Eylül 2001 trajik olayından sonra, ABD medyasındaki popüler çerçeve 'terörizmle savaş'tı. Carpentier³⁴², söylemler hiçbir zaman sabit olmadığından 'terörizmle savaş'ın güçlülükle tanımlanabilir olduğuna inanıyor. Çünkü bu kavramın ortaya çıkışı, terör-karşıtı kanunları, Afganistan'daki ve Irak'taki savaşları, hatta Çeçenistan ve Filistin'deki gibi siyasal şiddete yol açan birçok uluslararası

³³⁹ David Deacon, "Yesterday's Papers and Today's Technology," **European Journal of Communication**, 22 (1) (2007), s. 5-25.

³⁴⁰ Lee Artz, "War as Promotional "Photo Op": The New York Times' Visual Coverage of the U.S.-Invasion of Iraq," **War, Media, and Propaganda, der.**, Kamalipour Y. R. and Snow N., Oxford, Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 2004, s. 79-91.

³⁴¹ Maxwell McCombs ve Donald Shaw, "The Evolution of Agenda-Setting Research: Twenty-Five Years in the Marketplace of Ideas," **Journal of Communication**, Vol 43 (2) (1993), s. 58-67.

³⁴² Carpentier N., "The Ideological Model of War," (Makale, 6th Global Conference "Violence, Contexts and the Construction of Enemies" in Budapest / Hungary, 2-5 May, 2007), 27 Haziran, 2009, s. 15. < <http://www.inter-disciplinary.net/ptb/hhv/vcce/vcce1/s11.html>>

uyuşmazlıkları içeren çeşitli konulara dayanıyor. Norris ve diğerleri.³⁴³, ‘terörizmle savaş’ çerçevesinin, uluslararası terörizmi tek bilindik kavram olarak kullanan konuları, sınıflandırdığını tartışıyor.

Kellner³⁴⁴, 9/11 terör saldırısı akabindeki dönemde ABD Başkanı George W. Bush, Başkan Yardımcısı Dick Cheney ve diğer üst yöneticilerin demeçlerini, medyada yer alan savaş yanlısı beyanatlar bağlamında analiz etmiştir. Kellner ‘ Birleşik Devletlerdeki televizyon ve radyo kolektifinin; sağ-kanat militarist bağnazlara, en saldırgan, fanatik ve etrafta acil askeri harekât ve topyekûn savaşa ihtiyaç olduğu aşırı görüşleriyle yaratmaya çalıştıkları konsensüsü açığa vurmaları ve yaymaları için izin verdiği’ dikkat çekmiştir.

Kellner, bir yandan alternatif görüşlerin eksikliğine işaret ederken diğer yandan medya tarafından savaş ateşini körüklemek için kullanılan ‘ Amerika’yla Savaş,’ ‘Amerika’ya Saldırı,’ ‘Saldırı altında Amerika,’ gibi farklı çerçeveleri de dikkate almıştır. Medya çerçevelerini takiple, Kellner medya çerçevelerinde korku tetikleyenden eylem kışkırtamaya doğru bir kayma olduğunu belirtiyor. ‘Medya çerçeveleri’ ona göre, “Amerika Misilleme Yapıyor” dan “ Amerika’nın Yeni Savaşı”na kaydı. Askeri harekât yapılmadan önce bile medya çerçeveleri ordunun er ya da geç vereceği karşılığı önceden çizmiş gibiydi.

Bu çalışmalarda öne sürüldüğü gibi; çerçeveleme gücü 11 Eylül senaryosu sonrasında olduğu gibi hükümete aittir. Bazı araştırmacılar bu konuda daha ileri

³⁴³ Pippa Norris, Montague Kern ve Marion Just, **Framing Terrorism**, London: Routledge, 2003, s. 281-302.

³⁴⁴ Douglas Kellner, “Bushspeak and the Politics of Lying: Presidential Rhetoric in the ‘War on Terror’,” **Presidential Studies Quarterly**, C. 37, No. 4 (2007), s. 622-649.

çalışmalar yürütmüştür. Örneğin Model, Entmans'ın³⁴⁵ 'peşpeşeleme/art arda takma aktivasyonu' düşüncesinin oluşturduğu çerçeveleme gücü arkasındaki daha ince süreçleri araştırmayı amaçlıyor. Çerçevenin oluşturulması ve tabii tartışılmasını, hükümetin tepede ve halkın tabanda yer aldığı 'art arda modelinin' (cascading model) ağı olarak hayal ediyor. Entman, siyasi elitlerin genellikle büyük çerçeveleme gücü olduğuna inanıyor fakat çerçevelerin(medyaya, halk) aşağıdan münazara edildiği ihtimalini de dikkate alarak araştırıyor.

Entman'ın³⁴⁶ modelinde olayların fiili biçimi, karşı çerçevelerin ortaya çıkışını açıklamaya izin veriyor. Bununla birlikte olayların etki uyandırdığı durumlar üzerine daha ileri bir araştırma yapmıyor ve benzer vakaların nasıl dün kültürel olarak uygun; bugünse çelişik olabileceğini netleştirmiyor.

Benzer şekilde Noam Chomsky ve Edward S. Herman'ın propaganda modeli büyük önem taşıyor. "9/11 tarihiyle birlikte Afganistan saldırı altındaydı. Bunlar, en düşük ahlaki standartları kabul etmiş olanlar; Birleşik Devletler' in ve Britanya'nın Afganları, kendilerini aranan mezalimleri devirmek zorunda bıraktığından, bombaladıkları meşrulaştırmasını göstermek için bazı çalışmalar yapmışlardır. Öyle ki resmi neden bombalama başladığında hazırды." diyorlar.³⁴⁷

Propaganda çerçevesi, hâkim uluslararası oyuncular tarafından yönlendirilen küresel güç kapsamında, en iyi şekilde algılanabilir. Kuşkusuz ABD soğuk savaş döneminden beri en önde gelen oyuncudur. Propaganda çerçevesi; sosyal bilimciler

³⁴⁵ Robert M. Entman, 2003, "Cascading Activation: Contesting the White House's Frame After 9/11," **Political Communication**, 20, s. 415-432.

³⁴⁶ *Ibid.*

³⁴⁷ Noam Chomsky, "Reason to Fear U.S.," **The Toronto Star**, 7 Eylül 2003, s.18.

tarafından, güçlü devletlerin kendi çıkarları için bilgiyi manipüle ettiği noktasını kanıtlamak için kullanılır. Diğer bir deyişle, belirli devletlerin eylemleri ve planları, aksi durumda cezalandırmaları, medya tarafından rahatlıkla görmezden gelinebiliyor ve belirli konular, yüksek kademeli gücün kazanılmış menfaatlerine hizmet etmek için karıştırılabiliyor.³⁴⁸

Medya kapsamı ile kamuoyu arasında basit dürtü-karşılık-iletişim yokken dahi çerçeveleme teorisinin dile gelen görüşlerin etki alanı hakkında sonuç çıkarmamıza yol açacağı farz edilebilir. Entman'ın³⁴⁹ yazdığı gibi çerçeve tek yanlı olursa bir parça kolaylık sağlar: “Eğer metin bardağın yarısı dolu gibi çeşitli karşılıklı güçlendiren yollara vurgu yapıyorsa; sosyal bilimci tanıklar, izleyiciler arasında nispeten az bir kısmın bardağın yarısının boş olduğunu hükmedeceğini” belirtirler.

Muhammad Ijaz Ahmad, Muhammad Nawaz Mahsud, Tilak Ishtiaq³⁵⁰; içerik analizini, 26 Kasım 2008'den 26 Ocak 2009'a kadar yayımlanmış 4 ulusal gündelik gazeteden (iki Urduca: Jang and Nawa-e-waqt ve iki İngilizce: The News and the Nation) yürüttü. Bu zamanı, söz konusu dönemde sayısız ulusal ve uluslararası öneme sahip olayın meydana gelmesi nedeniyle seçtiler, fakat genel olarak medya ve bir kesim yazılı basın, terörizme karşı savaşı içeren olay ve kazaya büyük önem verdi. ‘Terörizmle savaş’ üzerine, bu gazetelerin 1 Nisan ve 30 Haziran 2008 tarihleri arasında; editörlerce hazırlanan ön ve arka sayfalarında yer alan, köşe yazısı ve makale olarak yayımlanan tüm haberleri analiz ettiler.

³⁴⁸ Noam Chomsky, “In a League of Its Own,” **Harvard International Review**, 2000, s. 22.

³⁴⁹ Robert M. Entman, “Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm,” **Journal of Communication**, Vol 43 (4) (1993) s. 51-58.

³⁵⁰ Muhammad Ijaz Ahmad, Muhammad Nawaz Mahsud, Tilak Ishtiaq, “Pakistani Press and War Against Terrorism in Democratic Era,” **Berkeley Journal of Social Science**, C. 1, No. 5 (2011), s. 1-23.

Araştırmanın bulguları, İngiliz gazetelerinin Urduca gazetelerine göre, editörleri tarafından lehte cümlelere önemli oranda yer ayırdığını ve belirlenmiş konularda köşe yayımladıklarını gösteriyor. Bulgular, kardeş yayınlar arasında hatta Nawai Waqt Group of Publications (The Nation and Nawai Waqt) ve Jang Group of Publications (The News and Jang)'ın lehte cümleleri arasında önemli bir fark olmadığını gösteriyor. Bununla birlikte, aleyhte cümlelerde İngiliz ve Urduca gazeteleri ve kardeş yayımlar arasında önemli düzeyde olmasa da bazı farklar göze çarpıyor.³⁵¹

İngiliz gazeteleri ve Nawai Waqt Group Yayınları, Urduca gazeteleri ve Jang Group of Yayınları ile karşılaştırıldığında çok küçük bir farkla lehte cümlelere daha fazla yer veriyor. Üç aylık çalışma dönemi için; konunun, seçilen dört gazetenin hepsinin editör sayfalarında tretmanı, İngiliz gazetelerinin konu üzerine yalnız çok sayıda başyazı ve köşe yazısı yayınlamadığı; Nawai Waqt Group Yayınlarının Urduca gazeteleri ve Jang Group yayınlarına göre daha fazla önemli lehte, aleyhte ve yansız cümlelere de yer verdiği işaret etmiştir.³⁵²

3.1.1 Gazetelerin Seçimi

Nicel bir çalışma için, Usame Bin Ladin'in 2 Mayıs 2011'de Pakistan'ın Abbottabad ilindeki sığınağında ABD ÖHKT timi tarafından gerçekleştirilen baskında öldürülmesini takip eden 2 haftalık süreci kapsayan dönem için Pakistan'ın iki ana akım İngiliz gazetesi seçilmiştir. Zaman dilimi 3 Mayıs'tan 16 Mayıs'a kadardır. Bu zaman dilimi terörizme karşı küresel savaşın çağını sonlandırdığı ve dünya tarihinin en büyük insan avına bir son getirdiği için çok önemlidir. Usame'nin ölümü Pakistan

³⁵¹ *Ibid.*

³⁵² *Ibid.*

gazetelerinde resmedilişi açısından iyi bir çalışma örneği olabilirdi. Gazeteler günlük Dawn ve The Nation'dır. İlki Karachi tarafından yayımlanırken ikincisi Lahore tarafından yayımlanmaktadır. Her ikisinin basımı da Pakistan'ın farklı şehirlerinde yapılıyor.

Aynı gazetelerin baş sayfa ve başyazılarında yer alan haberler incelenecektir. Baş sayfa tüm gazeteyi temsil etmeyecek olsa da baş sayfanın önemi varsayılarak geri kalan gazetenin de aynı eğilimi izlediği farz edilebilir. Baş sayfalar en önemli sayfadır ve editörlerin ilk sırada önemli bulduğu haberler bu sayfada yerini alır. Bu hangi hikâyelere diğerlerinden daha fazla önem atfedildiğini de gösterir. Başyazıların seçilmesi, gazetenin görüşünün yansıtılması amacını taşır. Bu; lehte, aleyhte, yansız beyanatların nerede inceleneceğini göstermektedir. Başyazılardaki önyargıların haberlerin öyküsünü yansıtacağı kabul edilmiştir.

Dawn, Pakistan'ın kurucusu Muhammed Ali Cinnah tarafından 1941 yılında kurulmuştur. Dawn; Pakistan'ın en eski ve en çok okunan İngilizce gazetesidir. Ülkenin iki büyük İngilizce günlük gazetesinden biri olan Dawn; Pakistan Dawn Grups of Newspaper şirketler grubunun en iyisidir, aynı zamanda Herald'ın, derginin, akşam gazetesi Star ve Spider'ın, bilgi teknolojisi dergisinin de sahibi Herald Publications tarafından yayımlanır. Grup, 24 saat canlı haber yayını yapan Dawn News kanalının da sahibidir. Gazetenin hem İngilizce hem de Urduca internet yayını vardır. CityFM89 radyo kanalı onlarındır. Ülkenin elitleri olarak bilinen bürokrasi, iş dünyası liderleri ve akademisyenleri içeren okurları vardır. Gazete merkezin biraz solunda yer alır.

The Nation, Nawai waqt Yayın Grubu tarafından yayımlanmaktadır. Grup; Nawai Waqt adında bir Urduca gazetenin ve 24 saat haber yayını yapan Waqt kanalının sahibidir. Kendisini, Pakistan ideolojisinin koruyucusu olarak nitelendirmektedir. Merkezin sağında yer alan bir gazetedir. Pakistan ve İslamcı sesin ideolojisi hakkında sert fikirlere sahiptir. İnternet gazetesi de mevcuttur. Bu iki gazetenin seçilmesinin nedeni; hem merkezin solunu hem de sağını geniş çaplı temsil etmesi ve çok okunan gazeteler olması gerçeğine dayanmaktadır. Bu, Pakistan gazeteleri medya içeriği çalışmasında farklı görüşleri bir araya getirmeye ve herhangi tekdüzelikten veya ittifaktan kaçınmaya yardımcı olmaktadır.

Bu tez, radikal eğilimler ve medya ile içindeki kimi aktörlerin teröristler ile olası bağlantıları hakkında olduğundan; bu analizin ana çerçevesi teröristlere karşı savaş olabilir. Herhangi içerik analizinde olduğu gibi yöntemle başvurmadan önce soruların oluşturulması bir kesinlik yaratacaktır. Bu durumda temel sorular: Pakistan gazeteleri ve teröristler benzer haber gündemini mi paylaşıyor; terörizmle ilgili dosyalara ne kadar alan tanınıyor; bir gazete fikir ve söz konusu alan açısından diğerlerinden ayrılıyor mu?

Her gazetenin başyazılarının lehte, aleyhte ve yansız cümleleri incelenecektir. Bu bütün gazetenin haber yazılarının göstergesi olmayabilir, fakat başyazılar gazetelerin yatkınlıklarını ve ideolojilerini yansıtır. Dolayısıyla, başyazıların tüm haber yazılarının genel eğilimini yansıttığı var sayılabilir.

3.1.2 Kodlama

İçerik analizinin en önemli kısmı metni kodlamadır. Kodlama programı, haberle ilgili tüm verilerin kodlanarak girildiği bir formdur. Program daha çok, içerik analizinde kodlama ilkelerinin tartışılmasına ve oluşumuna yardım etmek için kolaylaştırma

sağlar. İçerik analizinde anahtar unsur kodlama cetvelidir. Bu, bilimsel yöntemle verilerin toplanmasını için kullanılan bir alettir/donanımdır. Araştırmacıya bir takım sınıflandırmalar arasında ilişki kurma fırsatı verdiği gibi; liste ve tanımlara geri dönüp atıfta bulunmadan çalışmayı sağlar. Çalışmanın doğası gereği; üç ayrı kodlama cetveli, yeterince geliştirilmiş gerekli verileri toplama amacı için seçkin ve etraflı sınıflandırmalar içeriyor.

‘Terörizme karşı savaş’ çerçevesi için kodlanan kelime ve deyimler: Terörizmle Savaş, ABD, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü, El-Kaide, Usame Bin Ladin, Taliban, Terörizm, Militanlık, BM, İslam, Müslüman Dünya, Pakistan Ordusu ve ISI. Bu, kodlama cetveli 1’ de birleşiktir. Arzu edilen çerçeve için önerilen ortak kodlar, haber dosyalarının ön çalışmasıdır.

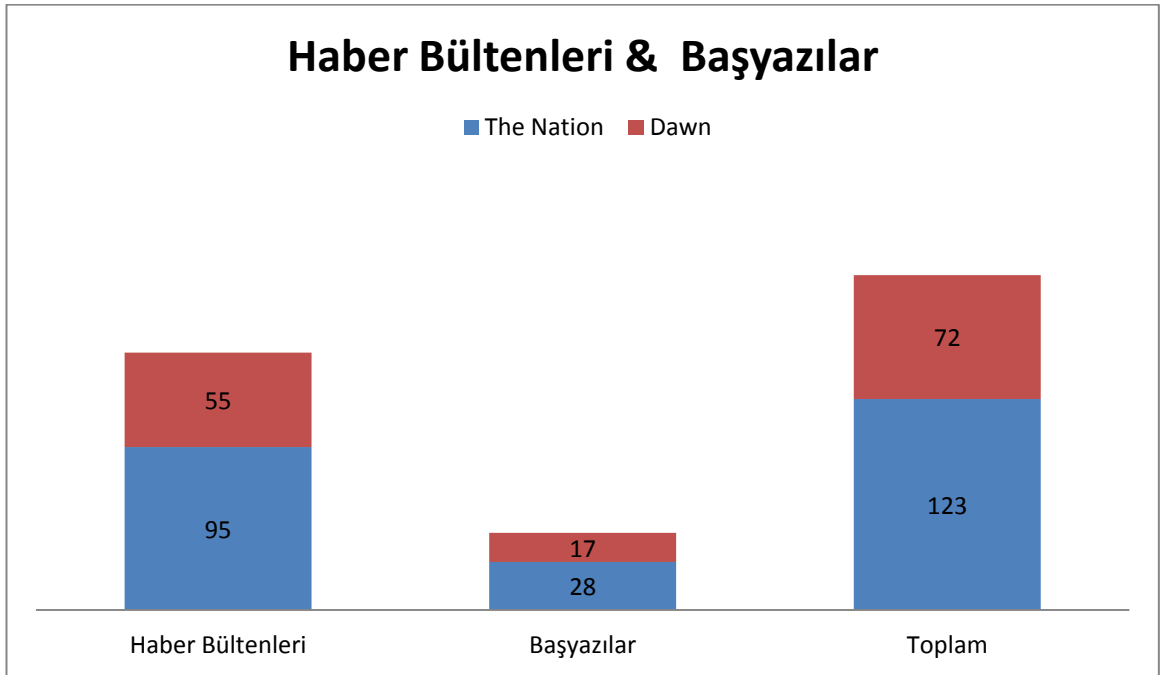
Dahası iki kodlama cetveli; başyazılar içindeki lehte, aleyhte ve yansız beyanları bularak süzmek için yapılmıştır. Eğer cümle içinde önermeler varsa, bir cümle gibi ele alınabiliyor. Kodlar iki gruba ayrılabilir. Terörizmle savaş aktörleri iki uç güç gibi iki gruba ayrılabilir. Bu amaçla kodlar, iki grup oluşturabilir. Birinci Grup, Terör Savaşı, ABD, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü, Birleşmiş Milletler, Pakistan Ordusu, ISI gibi; El- Kaide, Usame Bin Ladin, Taliban, Militanlık, İslam, Müslüman dünyasını içeren ikinci gruba karşıt bir grup aktör ve eylemi içerir. İslam ve Müslüman dünyası burada gri alanlardır fakat teröristler bu isimleri grup oldukları şiddetin meşrulaştırılması için kullanmaktadır. Bu gruplar için lehte ve aleyhte cümlelerin sayısını hesaplamak, terörizm konusunda gazetelerin konumunu netleştirecektir.

3.1.3 Bulgular

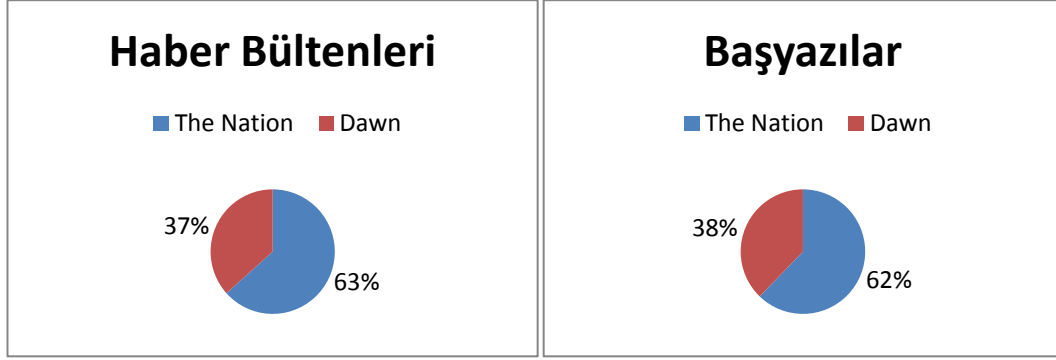
Tablo 1

Tema	Gazete	Haber Bülteni	Toplam Haber Bülteni	Başyazılar	Toplam Başyazı	Toplam
Terörizm	Dawn	55	81	17	41	72/122
	The Nation	95	134	28	42	123/176
Genel Toplam		150	215	45	83	195/298

Tablo 1’de gösterildiği üzere Usame’nin ölümünü takip eden iki haftada terörizm konusundaki 298 toplam haber ve başyazıdan 195’i Dawn ve The Nation gazeteleri tarafından yayımlanmıştır. Bu haberlerin ve başyazıların yüzde 65’inin konuya odaklandığı görülmektedir. Bunun anlamı terörizm veya terörizmle savaş konusuna ana-akım gazetelerde yarım sayfadan büyük bir alan ayrılacak kadar büyük önem verildiğidir. Daha fazla açıklama için Şema 1 e bakınız.

Şema 1

Şema 2

Şema 3

Eğer haber dosyalarına bakarsak, 215 dosyadan 150'si 'terörizme karşı savaş' çerçevesi ile ilişkilidir. Bu, her iki gazetede de nerdeyse tüm haber dosyaları ve başyazıların üstünde kalan %70 haber dosyasının konuya atfedildiği anlamına gelmektedir. İki gazete arasındaki oranın karşılaştırılması için Şema 2 ye bakınız. Her bir gazete genel olarak her bir üç başyazısında konuyu ele almıştır. İlk başyazıda nerdeyse her durum temayla ilgilidir. Bu, konuya büyük önem verilmesi ve zamanla ortadan kaybolmayacağı anlamına gelmektedir. 83 başyazının 45'i kadar çok, yani yüzde 54'ü, yarının biraz fazlasına denk gelen başyazı bu konuda yazılmıştır. İki gazete arasındaki oransal karşılaştırma için Şema 3 e bakınız.

Eğer gazetelere münferit bakarsak, Dawn 81 haber bülteninden %68'e denk gelen 55'ini yayımlamıştır. 41 başyazıdan yüzde 41'e denk gelen 17'sini yayımlamıştır. Eğer haber bültenleri ve başyazılar birlikte ele alınırsa 122 taneden 72'sine denk gelmektedir. Yüzde 59'luk oran terörizmle savaşa ne kadar önem verildiğini gösteriyor.

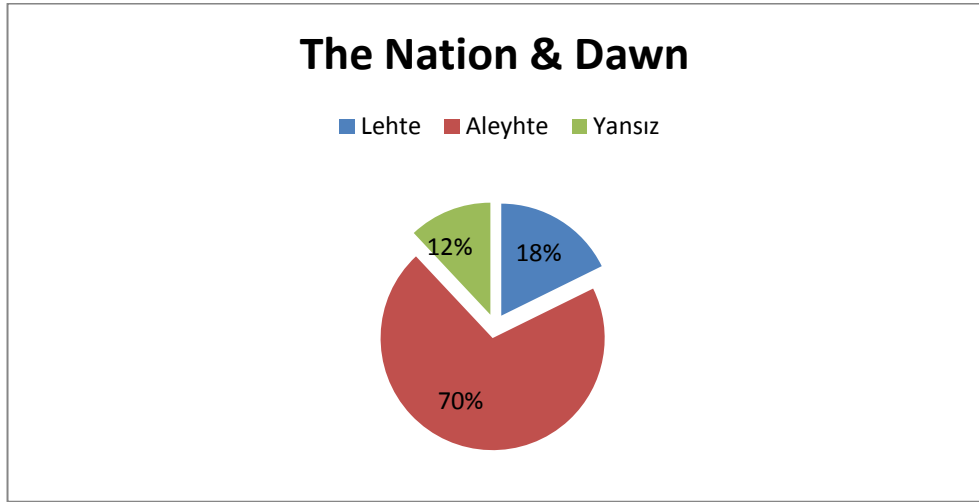
Diğer yandan, The Nation günlük gazetesi 124 haber dosyasından 95'ini yayımlamıştır. Terörizme ayrılan alan yüzde 77'dir. 42 başyazıdan yüzde 67'e denk gelen 28'ini yayımlamıştır. Haber dosyaları ve başyazıların toplamının 176'sından 123'ü yani %70'i terörizm konusuna ayrılmıştır. Yine bu gazetede de konuya yüksek önem verildiği ortaya çıkmaktadır.

Eğer iki gazete karşılaştırılırsa The Nation'ın yalnızca Dawn'ın 55 haber dosyası karşısında 95 haber dosyası ile değil başyazıları ile de en fazla yayıma ulaştığı yeterince açıktır. Dawn 17 yayım yaparken aynı dönemde The Nation 28 yayım yapmıştır. Aradaki farkın yüzde 10 olması The Nation'ın Dawn'a göre konuya daha fazla alan ve önem verdiği anlamına gelmektedir. Bu her iki sorunun cevabını da bize veriyor: Pakistan gazeteleri temaya ne kadar yer veriyor ve iki gazetenin kapsamaları arasında fark var mıdır?

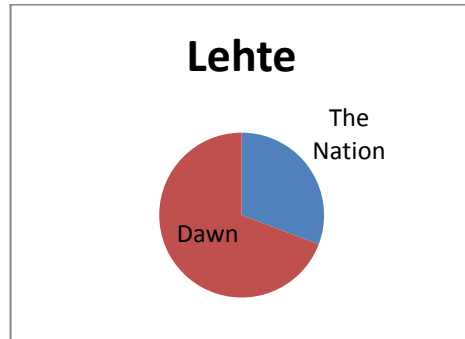
Tablo 3 (Grup 2)

Başyazı	Toplam	Lehte Cümleler	Aleyhte Cümleler	Yansız Cümleler	Toplam
Dawn	17	0	45	3	48
The Nation	28	10	6	14	30
Toplam	45	10	51	17	78

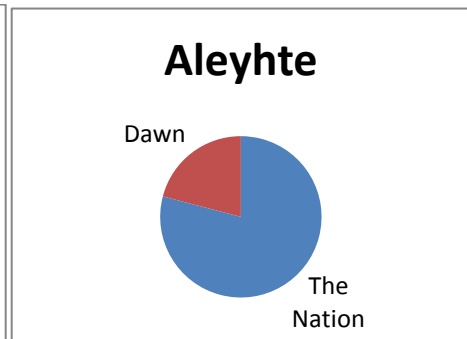
Tablo 2'nin gösterdiği üzere 'terörizme karşı savaş' için toplamın yalnızca yüzde 18'ine denk gelen 65'i lehte beyan ya da cümle, bununla birlikte şaşılacak derecede yüzde 70'e denk gelen 258'i aleyhte beyan veya aleyhte cümle vardır. Yansız yüzde 12'ye denk gelen 44 cümle vardır. Bu şekiller gösteriyor ki her iki ana-akım gazetede de terörizme karşı savaş yeterince popüler değildir. Bu gazeteler, hükümetin aşırı uç görüştekilere karşı çabasına güçlü bir pozisyon almışlardır. Birçok aleyhte cümle, ABD'nin Usame Bin Ladin'e Pakistan'da düzenlediği gizli operasyonun karşısında yer almaktadır. İki gazetenin karşılaştırılması için şema 5, 6 ve 7 ye bakınız.

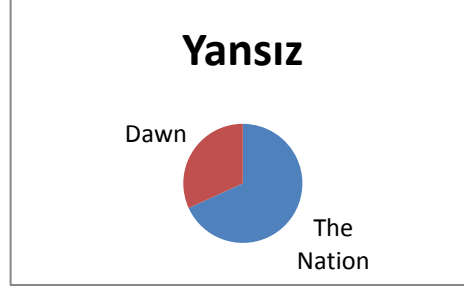
Şema 4

Şema 5

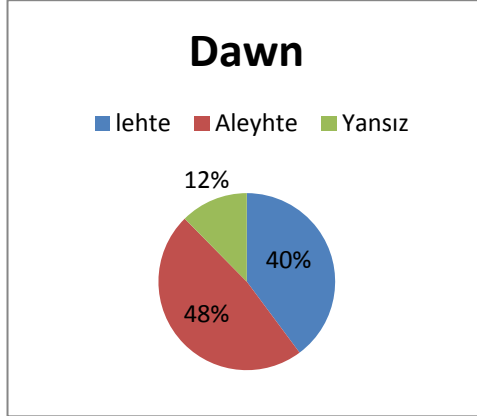

Şema 6

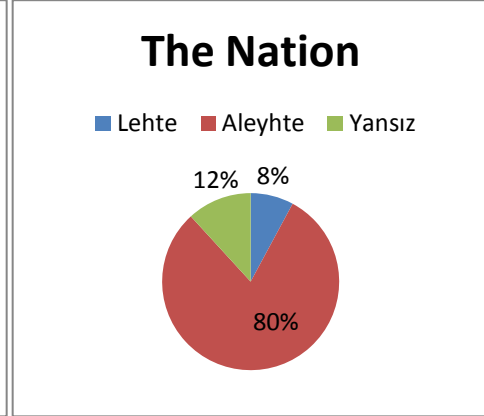

Şema 7

Dawn gazetesine bakarsak, 17 başyazının içinde yüzde 40'a denk gelen 45 lehte cümle vardır. Aleyhte ise yüzde 48'e denk gelen 54 cümle vardır. Yansız, yüzde 12'ye denk gelen cümle vardır. Liberal ve solcu bir gazete olarak görülen Dawn, terörizme karşı mevcut savaşta en fazla aleyhte cümleye sahiptir. Bunların neredeyse yarısı savaş çabalarına karşı kalıplaşmış cümlelerdir. Cümlelerin beşte ikisi savaş lehtarını düşünceleri desteklemektedir.

Şema 8

Şema 9

The Nation, diğer yandan çerçeveyi destekleyen toplam 254 cümleden 20'sinin sahibidir. Bu yalnızca yüzde 8'dir. Fakat aleyhte yüzde 80'e denk gelen 204 cümle vardır. Yansız toplamın yüzde 12'sine denk gelen 30 cümlesi vardır. Burada aleyhte olanların oranı daha yüksektir.

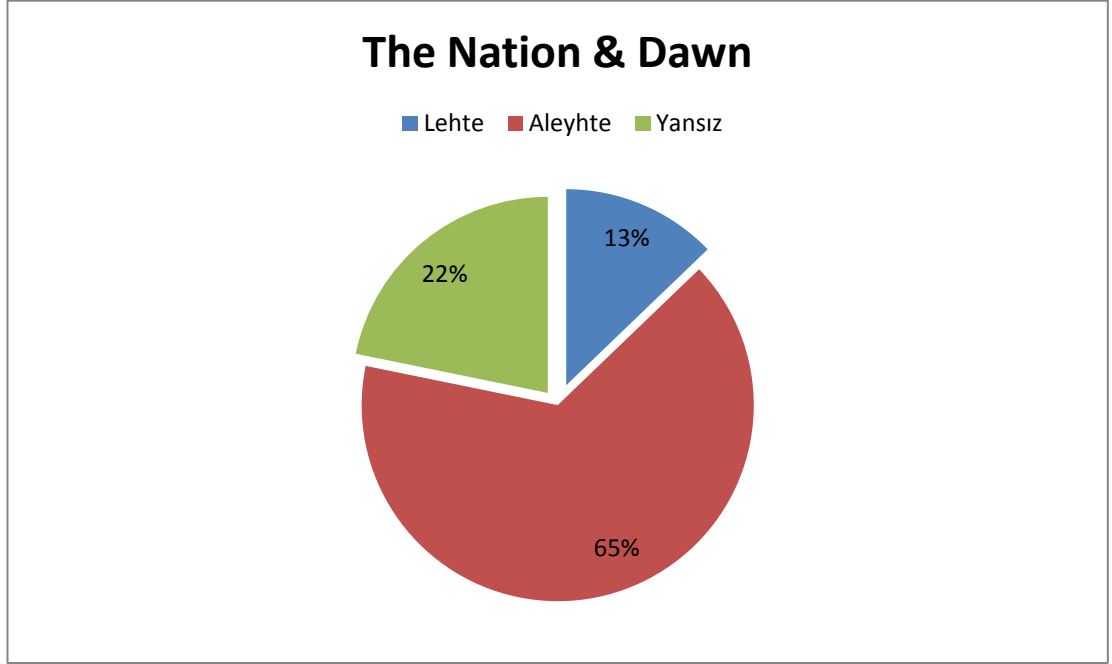
Her iki gazete karşılaştırılırsa, The Nations'ın aşırı uç görüştekilere karşı çabalarda en fazla aleyhte ve en az lehte cümleye sahip olduğu açıktır. Yansız cümleleri Dawn'a biraz daha yakındır. Bu yalnızca yüzdelerde değil cümlelerin toplam sayısında da aşırıya kaçıyor. Söz konusu durum, başyazıların aşırı önyargılı olduğuna işaret ediyor ve terörizmle savaş karşıtlığında kuvvetli bir konumu meydana çıkarıyor.

Tablo 3 (Grup 2)

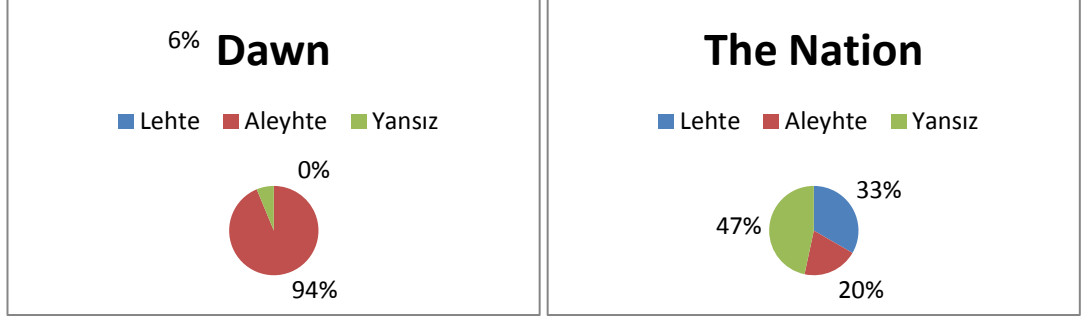
Başyazılar	Toplam	Lehte Cümleler	Aleyhte Cümleler	Yansız Cümleler	Toplam
Dawn	17	0	45	3	48
The Nation	28	10	6	14	30
Toplam	45	10	51	17	78

Kod cetvelinde Grup 2, Usame Bin Ladin, El-Kaide, Terörizm, militanlık, İslam ve Müslüman dünyası gibi kelimeleri içeriyordu. Bunlar; haklarında görüş bulmaya ihtiyaç olduğundan farklı şekilde ele alınacaktır. Her ikisi de 78 toplam cümleden 10'unun destekledikleri arasında olduğunu gösteriyor. Bu, yüzde 13 olarak hesaplanıyor. Aleyhte yüzde 65 e denk gelen 51 cümle vardır. Yansız beyanlar yüzde 22 olarak hesaplanıyor. Fakat terörizm için destek çerçevesi burada doğrudan güçlü bir şekilde desteklenmiyor. Ancak azımsanmayacak bir destek de var. Diğer yandan eğer yansız beyanlar birleştirilirse yüzde 35'lik yani üçte birlik bir oran söz

konusudur. Teröristlerle ilgili yansız cümleler; editörlerin fikirlerini açıklamaktan kendini alıkoyduğunu gösteriyor ve bu da açık ifadelerle suçlama yoksa destek anlamına da gelebiliyor.

Günlük Dawn gazetesinin, teröristleri desteklemekten güçlü şekilde ayrıldığını gösteren çerçeve için hiçbir lehte cümlesi yoktur. 48 aleyhte cümleden 45'ine yani yüzde 94'üne sahiptir. Fakat The Nation diğer yandan, terörizm lehinde 30 cümleden 10'una yüzde 33'e sahiptir. Terörizmle ilgili yansız 30 cümleden 14'üne yani yüzde 47 sine diğer bir deyişle nerdeyse yarısına sahiptir. 30 aleyhte cümlelerin yalnız 6'sı yani yüzde 20'sine sahiptir.

İki gazete arasındaki karşılaştırmada; Dawn desteklemeyen The Nation'ın başyazılarında aşırıların görüşlerini desteklediği çıkıyor. Bu da Dawn öyle olmasa da The Nation'ın, , aşırıların ideolojilerine yakın olduğunu gösteriyor.

Fakat Tablo 1 ve Tablo 2 birlikte ele alındığında her iki gazetenin de terörizme karşı hükümet ve ABD çabalarını desteklemediği açıktır. Bununla birlikte Dawn teröristlerin ideolojilerini doğrudan desteklemese dahi duruşu itibarıyla teröristlerle bir uyum içinde olabiliyor. Diğer yandan, The Nation sadece terörizmle savaşa karşı olmayıp aynı zamanda teröristlerin görüşlerini de destekliyor. Birlikte çalışılınca savaş karşıtı radikaller ve teröristler Pakistan'ın yeni basınında onaylanmıyor fakat terörizme destek çalışmanın da gösterdiği üzere medyanın bir kesiminde vardır.

3.1.4 Tartışma ve Analiz

Terörizmle ilgili haber dosyaları ve başyazılara Pakistan'ın ana akım gazetelerinde verilen bütün miktar ve alan, haber gündeminin üstün şekilde terörizm hakkında olduğuna işaret ediyor. Gündem belirleme geleneği; halkın, haber editörlerinin önemli gördüğü bilgileri verdiğini kabul ediyor. Fakat dikkate alınması gereken neyin editörleri ve gazetecileri spesifik haber gündemini benimsemeye ittiği gibi etkenlerdir.

Bu davranış için 'peşpeşleme modeli' tarafından gözlemlenen birkaç açıklama var.

Bu olaylara Pakistan medyasının katı mantığı içinde başvurulamaz. İlk bölümlerde,

radikalleşme sürecinin yalnızca toplumdaki değil Pakistan medyasından da etkilendiğini bulmuştuk. Pakistan devletinin, İslamlaşma sürecinden sorumlu olduğu çok aşikâr. Pakistan Teşkilatı, hala devletin tüm yaklaşımlarına ve terörizmin kendileri tarafından el altından çıkarıldığına ilişkin anlatılara rağmen gücü elinde tutuyor. Böylece eğer hegemonya ya da peşpeşleme modeline başvurulursa, Pakistan Teşkilatının çerçeveleri dayattığı söylenebilir.

Diğer yandan haber değeri, her gazetecinin varlığı olarak görülür, fakat bunun hiçbir su sızdırmaz tanımı yapılmamıştır. Bazı sosyal bilimciler, gazetecilerin(özellikle editörlerin) haberlerin seçilmesi veya derecelendirilmesi diğer bir deyişle önemlerinin belirlenmesi sırasında yöneldikleri bir hisse sahip olduğunu söyleyebiliyor. Fakat diğer bir kesim ise bu hissini nerden geldiğini sorabiliyor. İşyerinin kapalı talepleri mi, Pazar bilgisi mi veya sadece birey olan gazetecilerin kişisel geçmişleri mi?³⁵³ Gazeteciler, “ eski tanımların içine yeni durumları yerleştirmek zorundadır. İnsanları veya olayları var olan kahraman, iyi ve kötü sınıflandırmalarına yerleştirmek onların gücü altındadır ve böylece kendi dosyalarını mitolojik gerçeğin otoritesi ile keşfederler.”³⁵⁴ Çünkü dosyalarını son teslim zamanına yetiştirmek zorundadırlar, “kaçınılmaz olarak var olan çerçevelere başvurarak” hızlıca hüküm vermelidirler.

Örneğin Nacos, Medyanın, istemeyerek teröristlerin sıklıkla “haber değeri olan” eylemleri duyurarak onların elinde oyuncak olduğunu öne sürüyor.³⁵⁵ Bu ortaklık

³⁵³ Edward Said, **Orientalism**. New York: Vintage Books, 1979.

³⁵⁴ Bird, E. ve Dardenne, R.W., “News as Mythological Narrative,” der., J.W. Carey, **Media, Myths, and Narratives: Television and the Press**. Newbury Park: Sage, 1988, s. 82.

³⁵⁵ Brigitte L. Nacos, **Mass-Mediated Terrorism**, Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, Inc, 2002, s.3.

ilişkisi bizim çalışmamızda da; olmasına ve teröristlerin medyayı mesajlarını yaymak için bir araç olarak kullandığı diğer yandan medyanın da reyting almak için bu gibi dramatik olaylara ihtiyacı olduğu verilmesine rağmen bizim tezimiz bunun ötesinde bir çalışmaya gitmektedir. Bütün haber dosyaları ve başyazılar da bu hipotezi teröristler ve medyanın birbirlerinden yararlandığı şeklinde genişletiyor. Bu tezde medya veya içindeki bazı aktörler ve teröristler arasındaki pozitif ilişkiye odaklanılıyor.

“Terörizmle savaş” a gelince, Kumar için ticari medya ve hükümet çıkarları arasında bir çakışma vardır.³⁵⁶ Bu görüşte, hükümet kanunları medya sektöründe yoğunlaşan yükselişlere kolaylık sağlıyor, büyük yığınlar resmi çizgideki fikirlere boyun eğiyor. Kumar bunu bilinçli değiş-tokuş olarak tanımlıyor, fakat bu varsayım için -eğer varsa- bir kanıt sağlıyor.

Fakat tezin başlangıçta da söylediği üzere Pakistan medyasında teröristlerin ideolojisini paylaştıkları ve onlar lehine bir kapsam/alan ayıran unsurlar vardır. Analizlerin bulguları bunu kanıtlamaktadır. Biz bunu içerik analizine başlamadan da sormuştuk. Gazetelerin analizi, terörizme karşı savaşın desteklenmediğini ortaya çıkardı. Bunun için birkaç alıntılanmış neden vardı.

Örneğin, ABD ‘terörizmle savaşın’ karşısında yer alıyor ve Pakistan ABD ile bu ilişkide bir köle olarak görülüyor. Gazeteler hükümete bu ittifaktan çekilmesi için baskı yapıyor. Örneğin The Nation’ın editörü “Var olan senaryonun; terörle savaşta müttefik olarak bize güvensizlik yaratan ABD’nin bizimkilerden dostu olmadığını

³⁵⁶ Deepa Kumar, “Media, War, and Propaganda: Strategies of Information Management During the 2003 Iraq War,” **Communication and Critical/Cultural Studies**, Vol 3 (1) (2006), s. 48-69.

kanıtlıyor. Şu an içinde olduğumuz bunaltıcı durumların karışıklığı şimdiki tercihlerimizin tamamen kusurlu olduğu liderliğimiz noktası için eve götürülmelidir. Dış politikanın, yurdumuzun bütünlük ve egemenliğinin zarar görmeden kalmasını sağlamak için yeniden yönlendirilmeye ihtiyacı vardır.”³⁵⁷, diyor. Bu, katkıları konu içinde çıkan ikinci seviye gündem belirlemedir ve bu durumda desteklenmemektedir. Bu aynı zamanda izleyicilere gündem belirlemenin ne ve nasıl olduğunu anlatmaktadır.

Gazeteler, özellikle The Nation, Usame'nin ölümü üzerindeki şüphenin onun ölümü için krediyi kaldırdığı noktasında ayrılıyor. Örneğin, bir başyazıda, “ Amerikalılar, Usame Bin Ladin'in ölümü hakkında Pazartesi günü Abbottabad'da yapılan başarılı operasyondan beri kötü niyetli bir şekilde dedikodu yapmasına rağmen El-Kaide'nin başı olarak tanımlanan adamın hayatını alana kadar ısrarla şüphelerini sürdürdü. Aslında, bedeninin denize defni, öldürülen insanın kimliği konusundaki şüpheleri pekiştirdi. Eğer İslama uygun bir şekilde bedeni ortadan kaldırılsaydı, ABD iddialarına göre denizdeki defin üzerine soru işareti olmayacaktı.”³⁵⁸, yazıyor. Bu yalnızca onun ölümü üzerine şüphe yaratma çabası olmadı aynı zamanda Usame'ye İslami definin verilmediği yasını tutma çabası oldu. Söz konusu durum, radikalleri beslemeye yol açabilir. Ve The Nation burada şeytanın avukatı gibi çalışıyor.

Pakistan'daki gazeteler ABD'yi de Usame Bin Ladin baskınına da kınadı. Bunun, Pakistan'ın egemenliğinin ABD tarafından ihlali olduğunu öne sürdüler. Doğru olmasına rağmen bu gazeteler nerdeyse tüm alanlarında neden dünyanın en aranan teröristinin askeri bir köyde saklandığı ve birkaç eş ve birçok çocuktan oluşan büyük

³⁵⁷ Başyazı, “Mounting Pressure,” **The Nation**, 5 Mayıs 2011.

³⁵⁸ Başyazı, “Is the World Safer Now?” **The Nation**, 4 Mayıs 2011.

bir aile kurduğuna odaklanmak yerine bu konuya yer verdiler. Örneğin Dawn başyazısı, “ Pakistan’ın sahibi KİM? Birbirini izleyen yönetimler, ülkenin egemenliği fikrine sesli şekilde algılanan ihlaller azarlanarak davet edildi. Vatandaşların; bu topraklar ve varlıklar yabancı güçlerin etkin kontrolüne geçtiğinde düşüncesi ne olacaktır?”³⁵⁹

The Nation, diğer yandan, başyazısında “ Pakistan’da, Abbottabad’daki tek taraflı komando darbesine duyarlılık zorlukla yatırıldı ve pilotsuz uçaklarla Otele yapılan vuruş ve North Waziristan’daki seminerden 17 ölü kaldığında, ABD’nin topraklarımızdaki serüvenine nasıl son verileceği hükümetin bir kesimi arasında konuşuluyordu. Bu, CIA’in sıradan vuruşlarından olabilir, fakat ABD’nin egemenliğimizi ihlallerini durdurmaya niyeti olmadığına bir uyarı olarak alınabilir.”³⁶⁰, yer aldı.

Gazetelerde; masumların öldürüldüğü ve Pakistan egemenliğinin ihlal edildiğine yer verilerek Pakistan’ın aşiret bölgesinde pilotsuz uçaklarla yapılan vuruşlara da saldırılıyor. The Nation başyazısında, “ Siyasi liderliğe ve orduya güvenilirlik tehlikede ve güvenlerini tekrar kazanmanın tek yolu ABD’ye karşı katı isyankârlığı biçimlendirmekten geçiyor. Topraklarımızda maceraya atılan Amerikan pilotsuz uçakları, hayalet helikopterler ve kara kuvvetleri, Pakistan’ın hiddetli askeri gücü ile yüzleştirilebilirdi.”³⁶¹, yer alıyor.

Pakistan hemen pilotsuz uçakların vuruşlarına karşı çıktıysa da Amerikalılara vuruşlar için gizli bir izin verilmişti. Bilakis bu, saldırılara desteği gösterdi ve

³⁵⁹ Başyazı, “What Sovereignty?,” **Dawn**, 15 Mayıs 2011.

³⁶⁰ Başyazı, “Our challenge,” **The Nation**, 8 Mayıs 2011.

³⁶¹ Başyazı, Our challenge, **The Nation**, 8 Mayıs 2011.

yükseltilmesini de istedi. Masumların öldürülmesi göz önünde bulundurulana kadar FYAAB'ın bağımsız soruşturmacıya ulaşmanın dışında olduğu bir gerçektir. Aşiret alanındaki şüpheli militanlara karşı her bir saldırıdan sonra Taliban militanları alanı güvenlik çemberi altına aldı ve yığınları topladı. Sivillerin alana girmesi yasaktı. Masumların öldürülmesi hakkındaki bültenler hiçbir zaman soruşturulmadığı gibi temelsiz veya kışkırtıcıydı. ABD figürü ve Pakistan medyasında yansıtılanlar yeterince birbirine zıttı. Diğer yandan Amerikalılar, El-Kaide'nin ve Pakistan'daki diğer terörist örgütlerin yüksek değerli hedeflerinin yüksek kesinliğini iddia ediyordu.³⁶²

Tablo 3 ün gösterdiği üzere, özellikle The Nation'da teröristlerin lehine yorumlar vardır. Aynı zamanda yansız cümleler de yeterince iyi miktardadır. Eğer bu terörizme karşı savaş aleyhinde cümlelerle bir alınırsa, basın aşırıcılara karşı savaşı hiçbir şekilde desteklemiyor ve tersine onları destekliyor anlamına gelebilirdi. Bu çözümleme bizi, başyazıların gazetelerin görüşleri olduğu olgusuna getiriyor. Eğer başyazılar ayrıntıya girerlerse ve bu tür görüşleri destekliyorlarsa, bu gazetenin geri kalanındaki haber dosyalarında aynı önyargıların olduğu ortaya çıkmaktadır. Söz konusu önyargılar aşırıcılarının gündemi ile ittifak içindedir.

Önceki bölümlerde teröristlerin gündemi detaylı bir şekilde tartışılmıştı. Fakat burada, bu tür gündemlerin desteklendiği özetlenecek ve sinerji bulunacaktır. Kendilerine karşı savaş başlatanlara; Amerika ve Batı'dan Müslüman ülkelerindeki nerdeyse her sorunda Pakistan'ı Amerikalıların elinde piyon olarak gördükleri için nefret etmeleri nedeniyle açıkça karşıydılar. Onları öldüren pilotsuz uçaklardan

³⁶² Qazi.

tiksiniyorlar ve sıklıkla sivillerin bu saldırılarda öldürüldüğünü iddia ediyorlardır. Pilotsuz uçakların Pakistan'ın egemenliğini ihlal ettiğini de söylüyorlar. Usame'ye yapılan saldırıyı, ardından öldürülmesini kınıyor ve intikam andı içiyorlar.³⁶³ Bu argümanların hepsi Pakistan basınında küçük ya da yok denilebilecek bir sapmayla öne sürülüyor. Dolayısıyla, teröristlerin gündeminin haber medyası ve karşındakiler ile benzer olduğu kanıtlanıyor.

Bu bulgular, Pakistan haber medyasında teröristler ile arasında pozitif ilişki olan unsurların bulunduğunu kanıtlıyor. Bu bölümün içerik analizi, haber medyasının içeriğinin önyargıları ve teröristlerin gündemini desteklediğini kanıtlarken önceki bölümlerde, bu tür ilişkilerin bazı nedenleri ve “ne içinleri” dikkate alınmıştı.

Geniş olarak bu, halkla ne yapmak zorunda? Haber medyasının izleyicilerine yalnızca ne düşüncelerini değil çerçeveleme ve kapı tutma gücü ile nasıl düşüneceklerini söylediği, açıklanmıştı. Terörizmle savaş ve var olan diğer yaklaşımlar, teröristlerin propagandası ile çakışan yolla çerçevelenmişti. McCombs'un söylediğine göre ³⁶⁴ “bir nesne hakkında konuşurken, bir nokta üzerine vurgu yapmak ve onu ayırmak haber medyası gündemine atfedilir. Yani, nitelikli gündem belirlemeden bildiğimiz gibi, nesnelere çerçeveleyen insanlar bunlar hakkında konuşurken veya düşünürken insanların ve konuların niteliklerine vurguda çeşitli derecede yer ayırırlar.” Bu yüzden bu bölüm daha çok, “Pakistan medyasında, teröristlerle sempatik ve pozitif ilişkilere sahip, onlara halk üzerinde gündem belirlemeleri için yardım eden belli unsurlar vardır ,” şeklindeki ikinci hipotezi

³⁶³ Taliban, “Usame'nin intikamını almak için Benazir'in öldürüldüğünü söylüyor,” **Pakistan Today**, 2 Mayıs 2011.

³⁶⁴ McCombs, **Setting the Agenda**, s. 87.

kanıtlıyor. Geçmiş bölümler bu tür radikal unsurların medyadaki varlığını bulmuştu fakat bu kısımda medya içeriği analizi ile kanıtlandı. Sıradaki bölümde, terörizmle savaşta halk üzerinde etki yaratan ‘öne çıkarma’ ortaya çıkarılacaktır. Bu bizim hipotezimizi ya da diğer yandan medyanın, teröristlerin mantığını ve halktaki radikalleşmeyi desteklemekte oynadıkları rolü doğrulayacaktır.

3.2 Kamuoyu üzerindeki Etki

Bu bölümün önceki kısmında, haber medyasının içeriğindeki önyargıları bulmak için içerik analizi kullanılmıştı. Haber medyası gündemi ile teröristlerin gündeminin yansıtıldığına dair bazı unsurlar bulunmuştu. Bunu gündem belirleme, çerçeveleme ve dikkat çekme araçları ile yapıyorlardı. Haber medyası gündeminin halk algısı üzerinde etkisini görmek yerinde olacaktır. Bölümün bu kısmı söz konusu etkiyi bulmaya çalışacaktır. Giriş bölümünde söylendiği üzere bunun gibi fenomenlere ‘öne çıkarma’ deniyor, tezin bu kısmında tezin teorik yöntemlerini tamamlayıcı şekilde öne çıkarma teorik çerçevesi kullanılacaktır. Bu, açıklayıcı araştırma tekniğinin neden ve sonuç modelini tamamlayacaktır. Aynı zamanda kamuoyu üzerinde etki yaratan bağımlı değişken bulunmaya çalışılacaktır.

Giriş bölümünün başlarında açıklandığı üzere; öne çıkarma, kitle medyasının bazı konuları diğerlerinden daha çarpıcı kılması böylece öne çıkarma etkileri, gündem belirlemenin çıktıları diğer bir deyişle onun bağımlı değişkeni olarak etki oluştururken gündem belirmeyi bağımsız değişken olarak ele almasıdır, şeklinde açıklıyor.³⁶⁵ McCombs, Shaw ve Weaver, öne çıkarmanın ilk kavramsal halini, “haber medyasının, daha çok yeniden kazanılmış ve sonradan hükümleri kullanarak, eylemin bilgi ile ilişkili nedenlerini büyük olasılıkla açıkta bıraktığını bulmuştur.

³⁶⁵ Scheufele, **Mass Communication & Society**, 3 (2&3) (2000), s. 297–316.

Çünkü böylesi, mantiken daha erişilebilirdir ve akla kendiliğinden ve çaba harcamadan gelir.³⁶⁶

McCombs³⁶⁷ dahası başka bir çalışmasında, kitlesel medyanın bizim siyasal, sosyal ve kültürel hayatımızdaki birçok açığı etkilediğini ve böylece gündem belirlemenin; kitlesel medyanın ayrıntılarını ve bunun etkilerini desteklediğini, söyler. Bunu da “yaklaşık olarak kamu gündemi, vatandaşlarla ilgili ikinci el gerçeklik, gazetecilerin bu olaylar ve durumlar hakkındaki haberleri tarafından kurulan gerçeklik üzerine bütün ilgiler” şeklinde açıklar.³⁶⁸

McCombs, İnsanların veya izleyicilerin, kendi gündemlerini oluşturmak ve hangi konuların daha önemli olduğuna karar vermesi için medya tarafından kullanılan dikkat çekme ipuçlarını derinlemesine inceliyor. Zamanla, devam eden bu süreçte haber medyası tarafından vurgulanan konular halkın algısında en önemli sıraya geliyor. Böylece haber medyası gündemi kamu gündeminde hatırı sayılır dereceye yerleşiyor. McCombs’un cümleleriyle, “haber medyası kamu gündemini oluşturur.” Daha ayrıntılı bir söylemiyle, “halk arasında dikkat çekme kullanılarak, o konu ve başlık; kamu gündeminde yer buluyor fakat halkın fikir oluşumunda başlangıç düzeyindeki, dikkatin, düşüncenin veya muhtemelen eylemin odağına geliyor.”³⁶⁹

Bütün analizlerde, medya ve kamu gündemi arasında neden ve sonuç kolerasyonun olduğu yeterince kanıtla kurulmuştur.³⁷⁰ Fay Cooks ve diğerleri³⁷¹ kitlesel medyanın

³⁶⁶ McCombs, Shaw ve Weaver, s. 65.

³⁶⁷ McCombs, **Setting the Agenda**, s. ix.

³⁶⁸ *Ibid.*, s. 1.

³⁶⁹ *Ibid.*, s. 2.

³⁷⁰ *Ibid.*, s. 16.

³⁷¹ Fay Lomax Cook *et al.*, “Media and Agenda Setting: Effects on the Public, Interest Group Leaders, Policy Makers, and Policy,” **The Public Opinion Quarterly**, C. 47, No. 1 (1983), s. 16-35.

“gündem belirleme kapasitesinin” geçici bir dizi olay arasındaki günlük bağlantı olduğuna işaret ettiğini savunuyor. İlk olarak, haber medyası meydana gelenleri bildiriyor; ikincisi, bu sunular konunun önemini etkiliyor.

McCombs³⁷² haber medyası gündeminin nedenselliği üzerine, gündem belirlemenin kanıtları ‘gerçek dünyaya’ dayanmaktadır fakat gündem belirlemenin gerçek portreleri, kamu gündeminin sahip olduğu günlük etkiler üzerinde kontrol edilemeyen unsurlar nedeniyle en iyi kanıtlar değildir. Bu nedenselliği bulmak adına, gündem belirlemenin bunun gibi etkilerinin kanıtlarını görmek için laboratuvarında kontrollü bir deneye çağırılmaktadır. Laboratuvarında, bu manipülasyonun değişik biçimlerdeki nesnelere rasgele devredilirken teorikleşmiş neden, sistematik olarak harekete geçirilebilir bu tip bir kurgu olabilir. Ardından ortaya çıkan veri veya çıktı sistematik karşılaştırmaları ileri sürebilir.

McCombs, laboratuvar ortamında bu tür deneyler yürütüldükten sonra deneylerin, medya gündeminin kamu gündemini etkilediği “medya gündeminin içeriği ve bu gündeme kamunun karşılığı arasındaki direkt işlevsel ilişkinin ispatlanması” geçici kanıt zincirini sağladığını iddia ediyor.³⁷³

Pew Araştırma Merkezi³⁷⁴, Usame Bin Ladin’in öldürülmesi olayı sonrası Pakistan halkının tutumu üzerine bir anket yaptı ve 21 Haziran 2011’de yayımladı. Bu ankete göre sadece %10’un Ladin’in öldürüldüğü operasyonu onayladığı, %27’nin görüşlerini açıklamazken %63’ün olayı kınadığı çıkmıştır. En dikkat çekici nokta ise

³⁷² McCombs, **Setting the Agenda**, s. 17.

³⁷³ *Ibid.*

³⁷⁴ **Pew Research Center**, “Support for Campaign Against Extremists Wanes,” 3 Temmuz 2012, <<http://www.pewglobal.org/2011/06/21/u-s-image-in-pakistan-falls-no-further-following-bin-laden-killing/>>

%55' in yarıdan fazlanın Usame'nin öldürülmesinin kötü bir şey olduğunu söylemesidir. %27 bunu bilmezken %14 iyi bir şey olduğunu söylemiştir. Aynı ankette %73 Pakistanlının ABD aleyhinde görüşe sahip olduğu çıkmıştır. Sadece %12 ABD lehinde görüşe sahiptir. Aynı ankette yalnızca %37 Pakistan kuvvetlerinin aşırııcılara veya teröristlere karşı operasyonlarının desteklenmesini onaylamıştır.

Aşırııcı gruplar için görüşleri hakkında, yalnızca %12'nin lehte görüşe sahipken %55'in aleyhte görüşe sahip olduğu çıkmıştır. %33 görüşlerini açıklamamıştır. Bu tablo, terörist gruplara epey bir destek olduğunu gösteriyor. Burada önemle dikkate alınması gereken %33'lük bir kesimin fikirlerini beyan etmemesidir. Taliban %12 desteklenirken %63 aksini kanıtlar orana sahiptir ve %24 bir fikre sahip değildir.%63 ABD liderliğinde terörizm karşıtı çabaların karşısındadır. Sadece %5 El-Kaide'yi Pakistan'a tehdit olarak görüyorken, %19 Taliban'ı tehdit olarak görüyordu. Her ikisi de %57 tarafından tehdit görülen Hindistan'ın yanından bile geçmiyordu. %76 Pakistanlı medyanın ülkenin gidişatındaki şeyler üzerinde iyi bir etkisi olduğuna inanıyordu.

Pew tarafından 27 Haziran 2012'den bir yıl sonra yayımlanan başka bir ankette ³⁷⁵, %74 Pakistanlının Amerika'yı düşman olarak gördüğü çıkıyordu. Aşırııcı grupların onaylanmaması nerdeyse bir önceki yıllla aynı kalıyordu.

3.2.1 Anket

Haber medyasının, kamuoyu veya kamu algısı üzerindeki etkisini öğrenmek için Usame bin Ladin'in 2 Mayıs 2011'de öldürülmesinin akabindeki gazeteler okunduktan ve TV'de farklı haber programları izlendikten sonra konuyla ilgili anket

³⁷⁵ **Pew Research Center**, "74% Call America an Enemy," 28 Haziran 2012, <<http://www.pewglobal.org/2012/06/27/pakistani-public-opinion-ever-more-critical-of-u-s/>>,

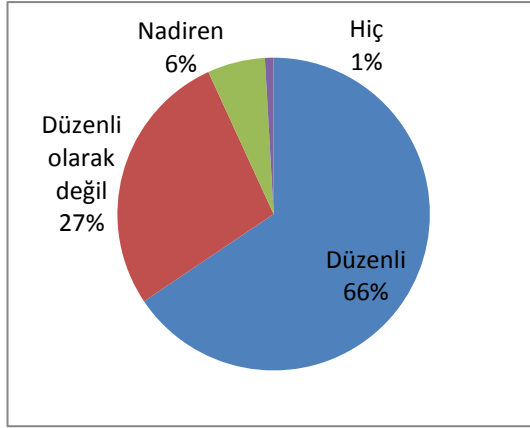
hazırlanmıştır. Anket, Pakistan'ın üç şehri: İslamabad, Peshawar ve Mardan'daki insanlara 15 Ekim'den 15 Kasım'a kadar uygulanmıştır. Olaydan sonra dört ay olmasına rağmen konu hala haber medyasında tazeliğini koruyordu. Böylece haber medyasının fikir biçimlendirme rolü olduğuna hala inanılabiliyordu.

Toplamda 18 ve 40 yaş grubu arasında 138 kişi ile mülakat yapılmıştır. Peshawar'da 49, İslamabad'da 42 ve Mardan'da 47 kişi ile görüşülmüştür. Bu şehirler seçildi. Çünkü HP eyaleti Peshawar ve Mardan teröristler tarafından en çok vurulan şehirlerken İslamabad ülkenin başkentidir. Diğer bir neden Pakistan'da kalınan sürenin kısıtlı olmasıdır. Bütün görüşmecilerin en az lise eğitimi ve bazılarının üniversite diploması vardır. 19 kadın vardır ki bu cinsiyet dengesini yansıtmaz. Burada kaydedilmesi gereken önemli nokta görüşmecilerin bir kaçının isimlerini açıklamak istemeyişidir. Onları güvende hissettirme politikası gereği çoğuna isimleri sorulmamıştır. Bunun sonucu kadınları özellikle HP' nin muhafazakâr şehirlerindeki mülakata almanın zor olduğu ortaya çıkmıştır.

Bu mülakatların fikir oluşturmasının yalnızca haber medyasının sonucu olduğu göz ardı edilemez. Fikirlerini oluşturmalarına yardım eden diğer unsurlar da vardır. Fakat konuya yönelik anket sebebiyle haber medyası gündemi ve kamuoyu veya kamu gündemi arasında nedensellik bağı olduğu söylenebilir. Daha önce söylediğimiz gibi, halkın zihni üzerindeki gerçekçi etki ancak laboratuvar deneyleri ile elde edilebilir. Önceki çalışmalarda gözlemlendiği üzere laboratuvar olmayan durumlarda dahi etki vardır. Sıradaki sorular ve sonuçlar, bulguları gösterecektir.

3.2.2 Bulgular

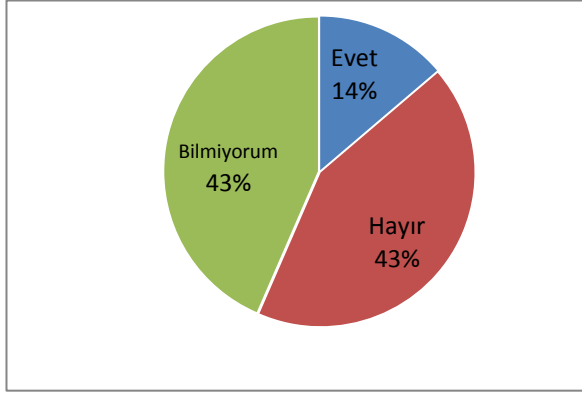
1. Haber medyasını düzenli, düzensiz veya nadiren mi takip ediyorsunuz?

Yanıtlar	Katılımcılar
Düzenli	88
Düzensiz	37
Nadiren	8
Hiç	5

Bu soru görüşmecilere gazete okuyup okumadıklarını veya televizyonda haberleri izleyip izlemediklerini öğrenmek için sorulmuştur. Şemanın gösterdiği gibi yüzde 66'sı düzenli olarak haberleri takip ediyor. Yüzde 27'si ise medyayı yeterince düzenli olarak takip etmiyor. Katılımcılara ülkenin ana akım günlük gazetelerin ve TV kanallarının adları sorulmuştur. Yalnızca yüzde 1 medyayı hiç takip etmiyor ve yüzde 6 nadiren takip ediyor. Kalan sorular bu en baştaki soruya bağlı olacaktır. Nerdeyse görüşmecilerin %93 ü haber medyasına maruz kalmıştır. Eğer fikirlerinin oluşmasına yönelik herhangi nedensellik varsa elemek kolay olacaktır.

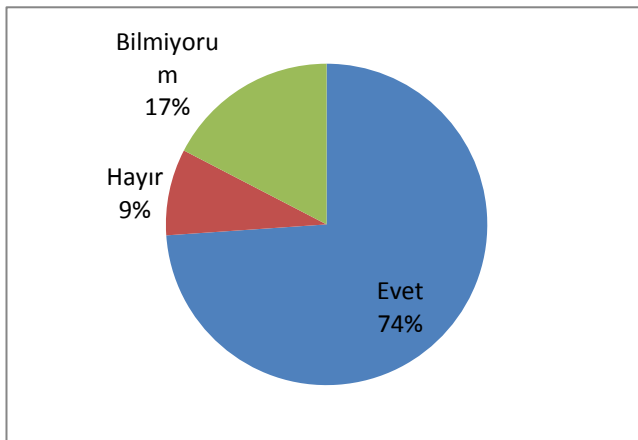
2. El- Kaide'nin terör örgütü olduğuna inanıyor musunuz?

Yanıtlar	Katılımcılar
Evet	19
Hayır	59
Bilmiyorum	60

Bu sorunun bulguları çok ilginçtir. Medya El-Kaide hakkında sıklıkla karmaşa yarattığı gibi onu kati şekilde terör örgütü olarak isimlendirmez, katılımcılar da aynı şekilde terör örgütü olarak nitelendirmekte gönülsüzdürler. %43 terör örgütü olduğunu düşünmezken aynı oranda kişi konu hakkında görüş bildirmeye çekinmektedir. Sadece %14 ü net ve terörist olarak görüyor.

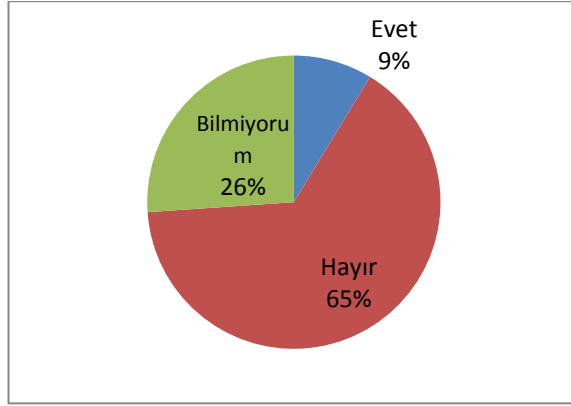
3. Cihat militanlarına inanıyor musunuz?

Yanıtlar	Katılımcılar
Evet	102
Hayır	12
Bilmiyorum	24

Ana akım medyada Cihat fikrine alternatif başka bir anlatı yoktu.³⁷⁶ Cihat anlatısını sağlayan yalnızca terörist gruplardı. Pakistan'ın çoğunluğu(%72), ankete göre, Cihat militanlarına inanıyor. Bununla birlikte, cihat militanlığına birinin ne zaman ve hangi koşullarda başlayabileceği konusunda net değiller. Fikirler bölünmeye eğilimlidir. Hatta bazı katılımcılar Cihadı meşrulaştırarak teröristlerin eylemlerini bilhassa Amerika'ya karşı görüyordu. Bu görüşler, anket formatı dışında kaydedilmiştir.

4. Usame'nin gerçekten öldüğüne inanıyor musunuz?

Yanıtlar	Katılımcılar
Evet	12
Hayır	90
Bilmiyorum	36
Toplam	138

Bu tezdeki çalışmada ve belirli zaman diliminde gözlemlendiği üzere medya, Usame'nin ölmediği etkisini ortaya çıkarmıştır. Bu sahnelenmiş bir oyundu. Olay için ileri sürülen farklı teoriler vardı. Kısacası, bu kamuda bir karmaşa yarattı. Bu sorunun yanıtı %65 gibi büyük bir çoğunluğun Usame'nin ölümüne inanmadığını gösteriyor.

³⁷⁶ Mahmud.

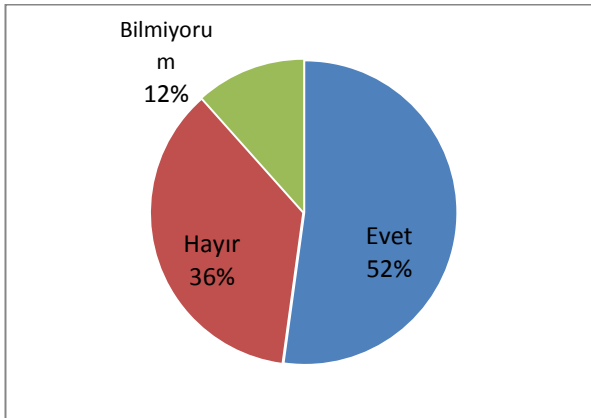
5. Usame'nin ABD kuvvetleri tarafından gizli bir harekâtla öldürülmesini onaylıyor musunuz?

Yanıtlar	Katılımcılar
Evet	11
Hayır	95
Bilmiyorum	32

Pakistan medyası ezici bir üstünlükle ABD'nin Pakistan topraklarında Usame'ye karşı gizli harekâtını kınamıştır. Bu kınama, egemenlik gibi birtakım alanlarda temelleniyor, Pakistan'ı güvenilirliğe çekmiyor ve harekâtın meşruluğunun kamu algısını da etkilediği görülüyor. %69 çoğunluk Usame'nin Amerikan birliklerinin ellerinde öldürülmesini onaylamıyor. %23 ise görüşlerini ifade etmiyor.

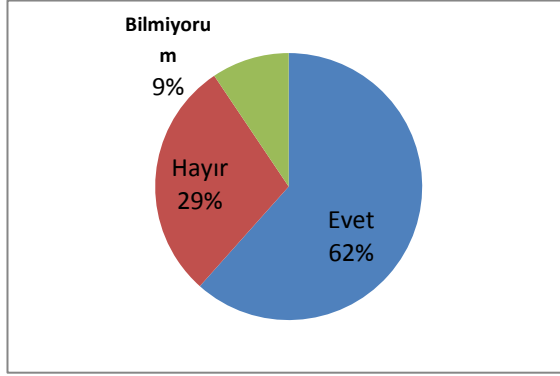
6. Pakistan terörizme karşı savaşını durdurmalı mıdır?

Yanıtlar	Katılımcılar
Evet	72
Hayır	50
Bilmiyorum	16

İlginç bir şekilde, Pew' in araştırmasında açıklandığı üzere %37 Pakistan kuvvetlerini terörizme karşı destekliyordu. Öyle ki bizim sorumuza, Pakistan'ın terörizme karşı mücadelesinin durdurulmaması yanıtını veren %36'lık kesim ile eşleşiyor. Bu yarıdan fazlanın, %52'nin terörist gruplara karşı alınan eylemlere karşı olduğunu gösteriyor. İçerik analizimizde görüldüğü gibi Pakistan gazeteleri hiçbir operasyonu onaylamıyor. Böylece bu halkın algısındaki haber medyası gündemini etkiliyor.

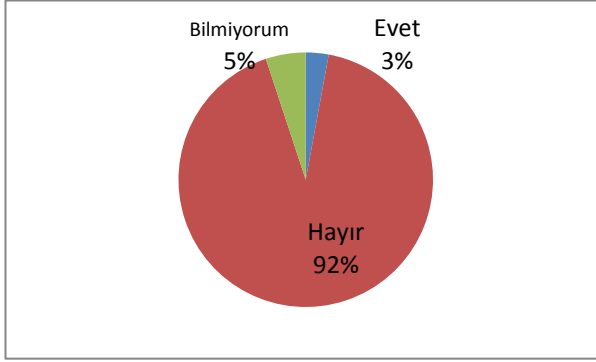
7. Birleşik Devletlerin kuvvetlerine saldırıları destekliyor musunuz?

Yanıtlar	Katılımcılar
Evet	85
Hayır	40
Bilmiyorum	13

Katılımcılar arasında epey büyük bir kesim Birleşik Devletlere saldırıyı; El-Kaide, Taliban ve diğer birleşik terörist grupların da öğütlediği gibi destekliyor ve onaylıyor. Medya, bu tür olaylara, meydana geldiğinde, sıklıkla geniş yer ayırıyor. Böylece bunlar, teröristlerin gündeminin haber medyası gündemi vasıtasıyla nasıl kamuya sızdırıldığını meydana çıkarıyor. Teröristler, medyayı kullanarak halkın algısını değiştirebiliyor. Çünkü bu tez için yürütülen içerik analizinin ve diğer nitel çalışmaların gösterdiğine göre teröristler ve medya içindeki unsurlar arasında pozitif bir bağlantı vardır.

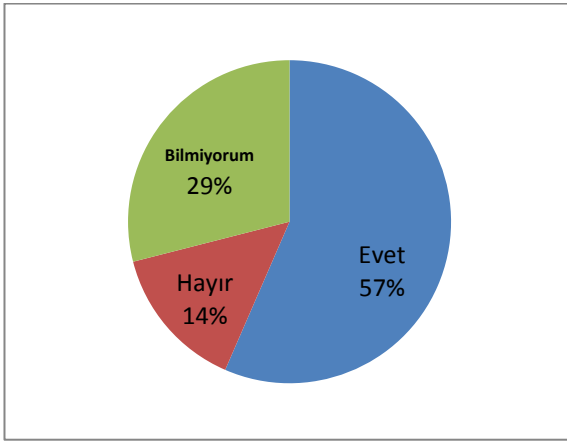
8. ABD'nin Pakistan'ı pilotsuz uçaklarla vurmasını onaylıyor musunuz?

Yanıtlar	Katılımcılar
Evet	4
Hayır	127
Bilmiyorum	7

Pakistan'ın aşiret bölgesinde olduğu düşünülen teröristleri vuran, ABD tarafından yönetilen pilotsuz uçaklar Pakistan'da büyük oranda rağbet görmüyor. Pakistan medyası ve halkı katı bir şekilde bu saldırıları kınıyor. Burada gösterildiği üzere, halkın %92'si pilotsuz uçakları onaylamıyor. Sadece %3 onaylamış. Bu yine medyanın halkın fikirleri üzerindeki etkisini gösteriyor.

9. Pakistan'a Şeriat Hukuku gelir mi?

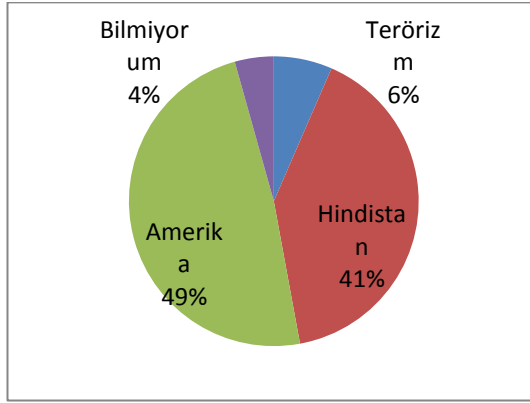
Yanıtlar	Katılımcılar
Evet	78
Hayır	20
Bilmiyorum	40

Katılımcıların yarısından fazlası Şeriatın dayatılabileceğine inanıyordu. Bunlara dindar terörist de deniliyor. Bununla birlikte, halkın fikrinin oluşturulmasının yalnızca medyadan etkilenecek olduğu iddia edilemez. Haber medyası, her konuyu İslam ile

karıştırdığında bunda büyük bir role sahip oldu. Böylece, kuşkusuz halkın algısında etkiye sahip oldu.

10. Pakistan'ın başta gelen güvenlik tehdidinin ne olduğunu düşünüyorsunuz?

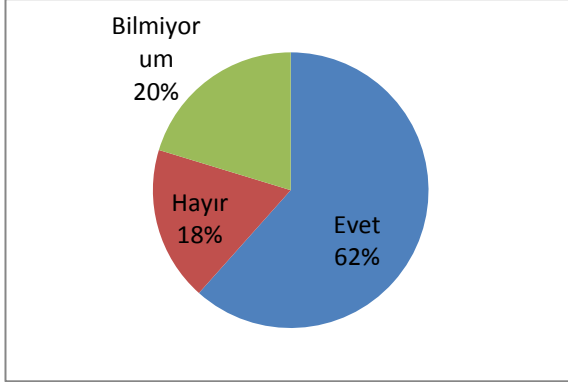
1) Terörizm 2) Hindistan 3) Amerika

Yanıtlar	Katılımcılar
Terörizm	9
Hindistan	56
Amerika	67
Bilmiyorum	6

Şablonun gösterdiği üzere Pakistan güvenliği için terörizm çok büyük tehdit olarak görülüyor. Pakistan'ın ezeli rakibi ve 4 kez savaş geçirdiği Hindistan; Pakistan'ın terörizme karşı savaşında müttefik olan ABD'nin arkasında kalıyor. İnsanların algısındaki bu garip değişim Pakistan basınının ABD'ye vurmasının rutini olması gerçeğindedir. Ve nerdeyse her şeyde ABD suçlanmaktadır. Bu ankette açık ortaya çıktığı gibi ABD'nin basındaki negatif portresi, izleyicilerin ve okurların görüşleri üzerinde etkiye sahiptir. Pew' in anket araştırmasında katılımcıların %74'ünün ABD'yi düşman olarak gördüğü söyleniyor fakat söz konusu durumda seçeneklerde tepkiye davet eden Hindistan yer alıyordu. Bunun dışında seçeneklerde terörizm ile sadece Hindistan veya ABD olsaydı, oldukça büyük bir orana sahip olabilirdi. Çünkü terörizm, katılımcılar tarafından yalnızca %6 oranında tehdit olarak görülüyor.

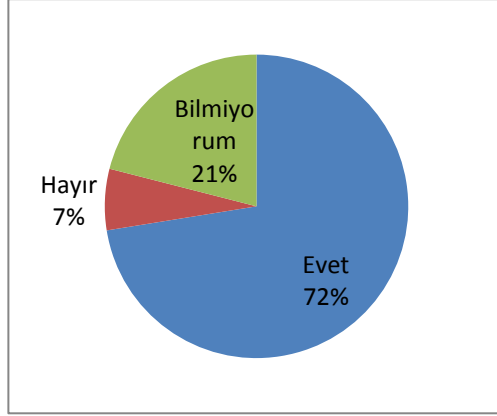
11. Pakistan medyasının İslam konusunda farkındalık yarattığını düşünüyor musunuz?

Yanıtlar	Katılımcılar
Evet	85
Hayır	25
Bilmiyorum	28

Katılımcıların çoğunluğu medyanın İslam konusunda farkındalık yaratmasında oynadığı rolden memnundur. Yarıdan fazlası, %62, buna inanmaktadır. Bununla birlikte, %18 buna katılmamaktadır. Haber medyasının rolünün İslam hakkında farkındalık yaratmadığını daha çok özellikle politika ve terörizmle ilgili konuların İslam ile bağdaştırılması, İslam'ın tematik bir konu olarak defalarca tekrarlanmasına yol açıyor. Bu, medyanın halkın algısında bu bakımdan oynadığı rol ile pozitif etki yarattığını kanıtıyor.

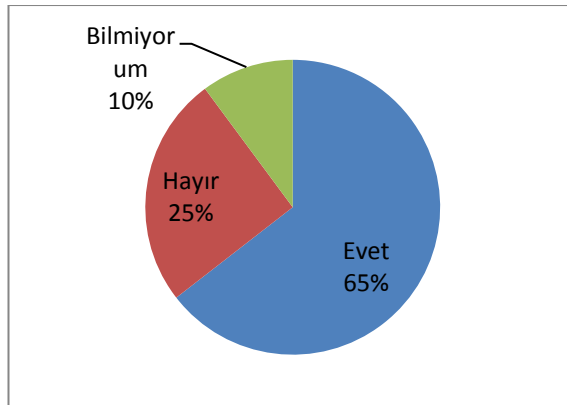
12. Haber medyasını okuduktan ya da izledikten sonra siyasal konuları iyi anladığınızı düşünüyor musunuz?

Yanıtlar	Katılımcılar
Evet	100
Hayır	9
Bilmiyorum	29

Şablonun gösterdiğine göre katılımcıların %72'si siyasal konuları, haberleri televizyonda izledikten veya gazetede okuduktan sonra daha iyi anladığına inanıyorlar. Bu medyanın halkın algısı üzerinde etkisi olduğu iddiasını kanıtlıyor. Diğer sorularda terörizmle bağlantılı konularda algının medya tarafından etkilendiğini görüyoruz. Fakat bu soruda katılımcılara doğrudan kendi fikirlerinde değişme hissedip hissetmedikleri soruldu.

13. Medyanın Cihat konusundaki düşüncelerinizi pozitif yönde değiştirdiğine inanıyor musunuz?

Yanıtlar	Katılımcılar
Evet	89
Hayır	35
Bilmiyorum	14

Bu soru çok önemli ve alarm vericidir. Katılımcıların yarısından fazlası nerdeyse üçte ikisi %65'i Medyanın Cihat konusundaki düşüncelerini pozitif yönde değiştirdiğine inanıyorlar. Cihat Pakistan devletine karşı da şiddet anlamına gelebilir ve bu farklı insanlar için farklı anlamlara da gelebilir. Fakat burada genel anlayış İslami nedenlerle şiddetin kullanılmasıdır. Bu yalnızca bağımsız medyanın rolü olamaz; katılımcılar, medyanın konuyla ilgili pozitif etki yarattığı algısına sahiplerdir. Bir açıklama medyanın teröristlere çok fazla alan ayırdığı olabilir: ya eylemlerini yayımlıyor ya da temsilcilerine oldukça büyük alan tanıyorlar. Diğer yandan bazı gazeteciler sıklıkla Cihatla ilgili pozitif konuşuyor veya yanlı bildirimlerde bulunuyorlar.

3.2.3 Tartışma & Analiz

Usame'nin ölümünden sonraki nicel çalışma ve haber medyasının konuyu resmediş yolu için zaman çerçevesi seçilmiştir. İçerik analizi yaparak konuyu göstermede önyargılar olduğunu bulmuştuk. Konunun bütün çerçevesi terörizme karşı savaştı. Bu, tüm ilgili konular ve aktörlerle çevrildi. Bu bölüm, bunun gibi bildirimlerin halkın algısı üzerindeki etkisini bulmak için yapılmıştır. Diğer bir deyişle 'öne çıkarma'. Diğer araştırmacıların çalışmalarında; yukarıda da açıklandığı üzere, haber medyası gündemi ve kamu gündemi arasında neden ve sonuç korelasyonu olduğu açıklanmıştır.

Bizim anketimizde de aynı sonuçlara ulaşıldı. Haber medyası tarafından önem verilen konulara halk da aynı önceliği tanıyordu. Sorular, gazeteleri okuduktan sonra konu veya olaylara göre hazırlandı. Şaşırtıcı şekilde haber medyası ve halkın gündemi arasında büyük bir sinerji vardı. Dahası terörizme karşı savaş, haber medyasında küçük bir destek bulurken halkın algısında da durum böyleydi. Halkın

çoğunluğu, Pakistan'ın teröristlere karşı askeri harekât yapmasını istemiyordu. Medyada terörist olarak isimlendirilmeyen teröristleri, halkın yeterince yoğun bir kesimi de böyle görüyordu. Katılımcıların çoğu El-Kaide'yi terör örgütü olarak görmüyordu.

Medya, İslam ile siyasal konuların birbirine geçmişliğinden yararlanarak halkın zihninde kendi izlenimini bırakıyor. Teröristlerin medyadaki yerine karşı bir başlığın eksikliği; medyanın konuları nerdeyse teröristlerin halkın algısını etkilediği ışıktaki resmedişi ile açıkça görülüyor. Katılımcıların yalnızca %6'sı terörizmi ülke için bir tehdit olarak görüyordu.

Medya rutininin Amerikan sopası olduğunda bu sonuçlarda da halkta da negatif bir görüş ve hatta ülke için en büyük düşman olarak ABD'nin kabul edildiği olgusu çıkmıştır. İronik olarak, terörizme karşı savaşta ABD ülkenin müttefikidir. Medya; ABD'nin Afganistan ve Pakistan'daki harekâtlarını onaylamıyor ve böylece halkın konuyla ilgili fikrinin oluşmasına yardımcı oluyor. Halkın çoğunluğu ABD'ye karşı saldırıları bile teröristlerin yapmaya niyetlendiği saldırılar olarak görüyordu. Pakistan hükümetinin teröristlere karşı eylemlerine çok az destek vardır. Teröristler bu saldırıları durdurmak için başka ne talep edebilirdi. Medya, teröristlere karşı ABD ve Pakistan ittifakını onaylamıyordu ve böylece halkın çoğu da bu ittifaka karşıydı.

Halkın çoğunluğu Şeriat' a dikkat çekmek için müteşekkir olan ve her durumda İslam'a başvuran Şeriat hukukunun uygulanmasını istiyor. Siyasal ve dini konuların karışımı ile şiddet ve dini terörizm arasındaki bağlantı, Şeriat konusuna dikkatleri daha fazla çekiyor. Halkın çoğunluğu Şeriat konusunda detayları bilmediği halde Pakistan'a bu sistemi istemeye hevesliler.

Katılımcıların medyaya olan güvenleri de İslam imajının tanımlanışına göre ortaya çıkmıştır. Medyanın İslamlaşma propagandasında rol oynamasının farkındaydılar. Daha önemlisi haberleri okuduktan ya da izledikten sonra konuları daha iyi anladıkları düşüncesindedirler. Başka deyişle, Medyanın konular hakkında algılarını şekillendirmesine yardımcı olduğu hususunda kendilerini onaylamışlardır.

Anketin sonuçları, gündem belirleme teorisinde 'öne çıkarma' işlevinin bu vakada doğru olduğunu gösteriyor. Daha önce belirtildiği gibi farklı çalışmalarda, haber gündeminin kamu gündemini etkilediği ancak başkaca faktörlerin de bulunduğu kanıtlanmıştır. Fakat bizim çalışmamızda genişletilerek, ikisi arasında güçlü bir korelasyon olduğu bulundu. Bu, neden-ve-sonucun, konuyla ilgili haber medyasıyla(araya giren neden) kamuoyunun, teröristlerin gündeminden(bağımsız değişken) etkilendiğini bulan bağımlı bir değişken olduğu kanıtlanmıştır. Bu bulgular bizim üçüncü hipotezimizi de kanıtlamaktadır: **Haber medyası, teröristlerin gündeminden etkilenmektedir, kamuoyunu etkilemektedir ve böylece dahası teröristlerin gündemine yarar sağlayan bir radikalleşmeye giriyorlar.**

Teröristler, terörizmle savaş konusunda hükümetin politikasını değiştirmek istiyor. Hükümetin sisteminin yerine İslamist bir sistem getirmek istiyorlar ve bunu başarmak için şiddetlerini din kitaplarından meşrulaştırdıkları şiddet ve terörizmi uygulayacaklardır. Mesajlarını büyük kitlelere nasıl ulaştıracaklarını biliyorlar ve haber medyası onlar için çok iyi bir araç olarak çıkıyor. İlk bölümlerde tartışıldığı üzere amaçlarına farklı araçlarla ulaşıyorlar. Fakat bu bölümdeki nitel ve nicel çalışmalara göre; medyanın teröristlerin elinde oyuncak olduğu ve doğal olarak, kasten veya diğer nedenlerle teröristlerin gündemini desteklediği kanıtlanmıştır.

Böylece teröristlerin gündemi haber medyasının gündemi haline geliyor. Gündem belirleme teorisinin açıklamasına göre haber gündemi kamu gündemi haline geliyor. Bu teröristlerin, halkı davalarına inandırmalarında büyük kolaylık sağlıyor. Davaları kamuda destek buluyor ve böylece halk daha da radikalleşiyor. Halkta, hükümet tarafından ciddi olarak terörizmin çözümlenmesine desteğin oldukça az olduğu görülüyor. Terörizme karşı savaş sahiplenilmiyor ve bu yüzden eğer hükümetin politik tercihleri etkilenirse kamuoyunun da hükümetin politik tercihlerini etkilediği anlaşılıyor. Bütün bu kısır döngü toplumda yalnızca radikalleşmeyi arttırıyor ve böylece terörizm tehdidi ile mücadele kuvvetli bir hedef haline geliyor.

Bu bölümün ampirik çalışmasının bir bulgusu önceki bölümde yer alan teröristlerin gündemi ile haber gündemi arasındaki bağlantı ve sonrasında haber gündemi ile kamu gündemi arasındaki pozitif korelasyon bulgusu, tezin bütün gerekçelerini kanıtlamıştır.

SONUÇ

Bu tez, terörist gündemin medya gündemi içinde nasıl yer aldığını ve sonrasında bu haber gündeminin nasıl kamu gündemi haline geldiğini görmek için nitel ve nicel analiz yöntemiyle bir çalışma girişiminde bulundu. Nitel çalışmaya, Pakistan tarihi boyunca gerçekleşen tarihsel gelişimi görmek için gerek duyuldu. Söz konusu tarihsel gelişmeler, Pakistan'ın politikalarını ve toplumunu şekillendirdiği gibi uluslararası olayları da şekillendirmiştir.

Pakistan'ın kuruluşu sömürgeci yük eşliğinde gerçekleşti. Ülke iki ulus teorisi temelini üzerine kuruldu. Bu teori, Hindistanlı Müslümanlar ile Hinduların iki farklı ulus olduğuna vurgu yapar. Muhammed Ali Cinnah liderliği altındaki Tüm Hindistan Müslüman Birliği, söz konusu teorinin savunucusuydu. Tüm Hindistan Kongre Komitesi ise bu teoriye karşıydı ve Britanya Hindistan'ına karşı Hindistan'ın bütün dini gruplarını birleştirmek için mücadele etti. Pakistan fikri, farklı siyasi ve dini partiler arasında çok tutulan bir fikir olmadı. Sindh, Hyber Puktunhva ve diğer bölgelerin milliyetçi partileri ile Cemiat Ulema-i-Hint ve Cemat-i-İslami gibi dini partiler aynı şekilde bu fikre karşıydılar.

Ancak Pakistan'ın kuruluşundan hemen sonra, laik ve dini çevreler arasında bir uyuşmazlık başladı. Pakistan'ın kurucusu Muhammad Ali Cinnah, Hindistan Müslümanları için Hindular tarafından hükmedilmeyecekleri ayrı bir devlet istedi. Fakat bu devletin teokratik bir devlet olmamasını istedi. Cinnah, Türkiye'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk gibi zihninde modern, laik, demokratik bir Pakistan canlandırdı. Ancak toplumdaki dini çevreler, Şeriat hukukuna dayanan bir devlet istediler. Durum böyle olunca hükümet de Pakistan'ın kurulmasına karşı olan

aynı dini gruplara karşı hoşgörü göstermeye, solcu güçlere ise sert davranmaya başladı. Böylece Pakistan'ın kimlik bunalımları en baştan başladı. Pakistan laik ve demokratik bir devlet mi yoksa dini ve teokratik bir devlet mi olmalıydı.

Demokrasi temellerinin atıldığı, anayasanın erkenden yazıldığı ve serbest, adaletli seçimlerin yürütüldüğü Hindistan'ın aksine, Pakistan sivil anayasasını yazma ve seçim yürütme konusunda çok zaman harcadı. Ordu sürekli politikalara müdahale etti ve ülkenin 65 yıllık tarihinde toplam dört kez sıkıyönetim uygulandı. Yani, ülke 65 yıllık tarihinin neredeyse yarısında sıkıyönetim tarafından yönetildi. Demokratik olmayan gelenekler Pakistan problemlerinin daha çok artmasına neden oldu. Dahası, Pakistan ile Hindistan arasında 1948, 1965, 1971 ve 1999 tarihlerinde dört savaş gerçekleşti. Hindistan ile devam eden düşmanlık, demokratik kültürün olmayışı, muhalefet baskısı ve İslamcılarını destekleme ülkeyi daha çok uçuruma sürükledi.

Dini hoşgürsüzlüğün ve mezhepsel şiddetin ilk işareti, Ahmedi topluluğunun saldırıya uğradığı 1950'lerde ortaya çıktı. Pencap eyaleti hükümeti, topluluğa karşı medya kampanyası başlatarak onları gayrimüslim olarak adlandırma çağrısında bulundu. 1974'te, Pakistan hükümeti onları gayrimüslim olarak deklare ettiği zaman ve dinini öğütlemeleri, Ezan okumaları ve camilerini aynı isimle adlandırmaları yasaklandığı zaman geleneksel dini partiler amaçlarına ulaşmış oldular. Sadece kendilerini Müslüman olarak adlandırmaları bile cezalandırılmaları için bir sebepti.

1971 yılında Hindistan yardımıyla, Pakistan'ın doğu kanadı Pakistan'dan bağımsızlığını ilan etti. Böylece Bangladeş kuruldu. Bu çatışmada Pakistan, Cemat-i-İslami gençliğini Pakistan silahlı kuvvetlerinin yanında savaşmaları için kullandı. Bengal ırkının, Pakistan ile birlikte yaşamamaya yönelik bir karar vermesi Pakistan

birliğini sarstı. Sonuç olarak, Bengalli milliyetçi hareketi laik bir hareket olduğu için, din unsuru Bengalliler ile Pakistan'ı sonsuza dek bağı tutamadı. Bu durum iki ulus teorisinin işe yaramadığını göstermiş oldu.

1970'lerde biri yerel ve diğeri uluslararası olmak üzere iki önemli olay gerçekleşti. Bu olaylar Pakistan'ın politikalarını değıştirdi. Olaylardan ilki, General Ziya ül Hak'ın 1977 yılında gerçekleştirdiğı askeri darbeydi. İkinci olay ise, Afganistan'ın komünist bir devrime uğraması ve SSCB'nin bu devrimi korumak için birliklerini Afganistan'a göndermesiydi. Bu açıdan, Pakistan büyük güç siyaseti veya Büyük Oyun için bir sahne haline geldi. Kişisel olarak geleneksel dini inanca sahip olan Ziya, ülkeyi İslamlaştırarak birleştireceğine inanıyordu. Bu yüzden, politikalarda ve toplumda büyük bir hızla İslamlaştırma sürecini başlattı. Okullardaki müfredatı değıştirerek müfredata İslami öğretiler kattı. Medyada, eğitimde, yargıda ve toplumda tamamen İslami reformlar başlattı. Bazı 'İslam dışı' uygulamalar yasaklandı. Diğerk taraftan, Pakistan tarihi yeniden yazıldı. Teokratik bir Pakistan isteyen ülkenin kurucuları laik olarak değıil dinci olarak tasvir edildi.

ABD, Afganistan'da komunizmi durdurmak ve yok etmeyi istiyordu. ABD'nin bölgedeki çıkarları söz konusu duruma yardımcı oldu. Pakistan bu savaşta ön cephe ülkesi haline geldi. Böylece Ziya, hem yönetiminin uluslararası tanınması fırsatını, hem de ülke içinde meşruluk kazanma ve İslamlaştırma programını uygulama fırsatını ele geçirdi. Dünyadan, Pakistan'dan ve Afganistan'dan Müslüman gençler toplamak ve Afgan hükümetine karşı bir direniş oluşturmak için İslam ve Cihat kullanıldı.

Cihat yaygınlaştı ve ABD desteği artı pek çok Batı ve Müslüman devletin parasal ve siyasal desteği, Afganistan'da savaşılan Mücahitleri güçlendirdiği gibi Ziya yönetimini ve Kuvvetler Arası İstihbaratı'yı da güçlendirdi. Kuvvetler Arası İstihbaratı, Afganistan'daki Mücahitlerin eğitiminden ve harekete geçirilmesinden sorumluydu. Cihat adı altında, siyasal hedefler için meşrulaştırılan şiddet özellikle Pakistan ve Afganistan'da olmak üzere genel olarak Müslüman dünyasında ilk kez resmi bir varlık kazandı.

Ayrıca, devlet desteğiyle radikal gruplar ve medya arasında beraberlik sağlandı. Radikal gruplar sadece Pakistan medyasında değil aynı zamanda Batı basınında da olumlu bir şekilde yer aldı. Hatta kendi gazete ve dergilerini yayımlamalarına izin verildi. Büyük oranda Suudi tarafından parasal olarak desteklenen medreseler de, cihat için adam sağlamanın yanı sıra militanları metheden dergiler yayımladı. Bazen, dini grupların üyeleri ana akım medyaya katılarak onun bir parçası oldular. Bu durum genelde, CI üyelerinin ana akım medya içinde yer edindikleri Ziya yönetimi süresince gerçekleşti.

Devletten ve Pakistan toplumundan destek alan Taliban 1990'lı yıllarda yükselişe geçti. Militan yayımlar çıkarılmaya ve Taliban'a yaygın basında olumlu bir şekilde yer vermeye devam edildi. Yaygın basının çoğu cihadi gruplar hakkında olumlu görüşlere sahipti. SSCB'nin Afganistan'dan çekilmesinden sonra Pakistan militantlarından bazılarını Hindistan Yönetimli Keşmir'e çevirdi ve böylece silahlı bir direniş yapıldı. Keşmirli özgürlük savaşçıları da medyada olumlu bir şekilde yer aldı ve desteklendi.

Yeni milenyuma girmeden önce, Pakistan devleti ve toplumu radikal gruplara sadece hoşgörü göstermekle yetinmeyerek aynı zamanda bu gruplara destek verdi. Bu radikal militan gruplar esas olarak Deobandi düşünce okulundan ve Salaffiya'dendi. Militan gruplar Pakistan'da kahramanlar olarak görüldü ve gruplar propaganda yapmaya, asker toplamaya ve sermaye artırmaya yönelik yaptıkları hareketlerde özgür bırakıldı. Bu durum, aynı şekilde El-Kaide de dahil olmak üzere Arap ve diğer mücadeleçiler için de böyleydi.

Ama 9/11 trajik olayı ve bu olaya cevap olarak ABD'nin terörizme karşı başlattığı savaş, Pakistan'a radikal gruplarla olan bağını kesmesi için baskı yaptı. Pakistan kendisinden istenileni çok isteksizce yapmaya çalışsa da Afganistan'daki stratejik çıkarlarını koruduğuna inandığı grupları desteklemeye devam etti. Hatta Keşmirli militan gruplar için de desteğini sürdürdü. Diğer taraftan radikal grupların yayımlarının yasaklanmasına rağmen onlar da farklı isimler altında tekrar ortaya çıktı. Medyanın özellikle de Urduca ana akım medyasının içindeki radikal çevreler yerlerini sağlamlaştırdı. Bu durum, Ziya ül Hak yönetimiyle başlayan İslamizm ile birlikte İslamlaştırma sürecinin bir sonucuydu. Gazetecilerin bu yeni oluşumu ideolojik olarak harekete geçirildi. İslam her meselenin temel taşı haline geldi.

Medya içinde bulunan bu gibi radikal çevreler için başka meseleler de vardı. Gazeteciler İslam'ı popülerlik kazanmak için kullanabiliyordu. Bazı gazeteciler kişisel inanışları açısından liberal olsalar bile haberlerinde İslam yanlısı bir tavır sergiliyordu. Bununla beraber medya, terör olaylarını sansasyonel yaparak reytinglerini artırmak istedi. Özel medya sektörünün gelişiyile ve düzinelerce televizyon kanalının türemesiyle birlikte haber yarışı, sansasyon ve rekabet iyice arttı. Büyük çoğunlukla Urduca basından çıkan elektronik medya, toplumun

muhafazakar kesimlerine hitap etti. O zamana kadar, liberallerin Pakistan içinde çok az alanı ve gücü vardı.

Terörizme karşı başlatılan savaştan bu yana medyanın terörizm olaylarına verdiği kapsama genel olarak bakarsak, bu süre boyunca radikal yanlısı önyargıların olduğu gerçeğini görürüz. Örnek vermek gerekirse, 2007 yılındaki Kırmızı Cami olayında ana akım medya hükümetin camide siper alan teröristlere karşı yaptığı harekate muhalefet etti. Haberlerde hükümet acımasız olarak gösterilirken, teröristler ise masum Müslümanlar olarak gösterildi. Sonuç olarak bütün ülke teröristlere yapılan saldırıya karşı çıktı ve farklı terör grupları hükümetten intikam almak için intihar saldırıları başlattı.

Böylece, "Siyasal İslam'ın ortaya çıkışı ve devlet patronajındaki radikalleşme, medya sektörünü ve toplumu tümüyle etkiledi" görüşünü savunan tezin ilk hipotezi sınıandı ve nitel çalışma aracılığıyla kanıtlandı. Ancak sonucun doğruluğunu daha iyi kanıtlamak için tez, nicel analiz de yapmak zorunda kaldı. Özellikle ana akım medyada açık bir şekilde İslam yanlısı önyargı bulunmaktadır ve bu önyargı içerik analizi yardımıyla kolayca nicelendirilebilir.

Bu amaç doğrultusunda, oldukça önemli bir olay seçildi. Bu olay 2 Mayıs 2011'de Usama Bin Ladin'in, ABD'nin gizli bir şekilde gerçekleştirdiği askeri operasyon ile öldürülmesi oldu. Bunun yanında yaygın olan İngilizce dilinde yayınlanan gazeteler; Dawn ve Nation seçildi. İlki liberal ve sol eğilimli bir gazeteyken diğeri merkez-sağ eğilimli bir gazetedir. Analiz için çerçeve, terörizme karşı savaştı. Gazetelerin başmakalelerinde bu çerçeve ile ilgili bulunan olumsuz, olumlu ve nötr söylemler kontrol edildi. Gazetenin görüşlerini belirten başmakaleler seçildi. Ayrıca, bu iki

gazatenin söz konusu çerçeveye ne kadar yer verdiğini görmek için her gazetenin ön sayfası analiz edildi. Sonuç şaşırtıcı değildi.

İçerik analizinin sonucu, terörist gündemi veya propagandası ile haber medyasının gündemi arasında büyük bir benzerlik olduğunu gösterdi. Ne terör üzerine yapılan savaş ne de terörist ideolojisine karşı yapılan diğer eylemler medyada destek buldu. Aslına bakılırsa, teröristlerin; Pakistan'ın siyasi yapısını İslam'a uygun bir şekilde değiştirme, küresel olarak görüşlerini şiddet yoluyla yayma, her problem için Batıyı suçlama ve laik, liberal sistemlere saldırma gibi hedefleri hem terörist gündeminde hem de medya gündeminde hep aynıydı. Usama'yı öldürme eylemi teröristler ve medya tarafından aynı şekilde kınandı. Böylece, "Pakistan medyasının içinde teröristler ile aynı duyguları paylaşan veya onlarla olumlu ilişkiler kuran belirli çevreler bulunmaktadır ve bu çevreler teröristlere küresel terörizmde yardım etmektedir" görüşünü savunan tezin ikinci hipotezi kanıtlanmış oldu.

Bu aynı zamanda gündem belirleme teorisinin söz konusu fenomeni en iyi şekilde açıkladığı gerçeğini de doğrular. Bu teori medyadaki gündemin, hangi haberlerin sunulacağı konusunda kendi kararlarını veren haberciler tarafından belirlendiğini belirtir. Habercilerin kararları farklı nedenlerle harekete geçirilir ama sonuç olarak gündem belirleme gücü onların elindedir. Bizim konumuzda, bazı habercilerin belirledikleri gündem terörist gündemidir. Ayrıca teori, çerçeve gücü meseleleri onların istediği şekilde çerçeveler demektir. Bazı meseleleri dikkat çekici hale getiriyor ve böylece bazı haberleri daha önemli yapmış oluyorlar. Sonuç olarak insanlar o meselelerin önemli olduğunu düşünmeye başlıyor. Bizim konumuzda da geçerli olan şey budur. Terörizm meselesine daha çok vurgu yapıldı ve mesele, insanların kendilerine sunulduğu şekliyle düşünmeye sevk edildiği bir biçimde

çerçeveselendi. Bu halkın sadece ne düşüneceğini değil aynı zamanda söz konusu meseleyi nasıl düşüneceğini de etkilemektedir.

Gündem belirleme teorisinin diğer önemli yönü ise öne çıkarma(priming)'dir. Öne çıkarma, medyanın kamu görüşünü etkilediği gücüdür. Diğer bir deyişle öne çıkarma insanlara ne düşündürüldüğüdür. Bunu çalışmak için ve **"Haber medyası kamuyunu etkiler ve etkilemenin de ötesinde teröristlerin gündemine fayda sağlayacak şekilde kamuyu radikalleştirir."** görüşünü savunan üçüncü tezimizi sınamak için meseleye ilişkin kamu algısı, Pakistan'ın farklı şehirlerindeki insanlara yapılan kapalı uçlu anketler aracılığıyla ölçüldü. Üç farklı şehirde toplam 138 kişiyle görüşüldü.

Sorular, terörizme karşı yapılan savaş çerçevesi göz önünde tutularak ve gazetelerin içeriği çalışılarak formüle edildi. Anketin sonucu üçüncü hipotezi kanıtladı. Kamu algısında medyanın etkisi görülebilir. Halk genel olarak terörizme karşı yapılan savaşı tasvip etmedi. El-Kaide'yi terörist bir örgüt olarak kabul etmedi ve Amerika ile Pakistan arasındaki müttefikliği onaylamadı. Radikal gruplar gibi ülkedeki sistem değişikliğini desteklemeyerek ve Şeriat'a dayanan bir sistem kurmak istediler. Terörist grupları Pakistan'ın güvenliğine karşı bir tehlike olarak görmek yerine Amerika'yı gerçek bir tehlike olarak gördüler. Bunun yanı sıra medyanın, siyasi düşüncelerinde olumlu etkisi olduğunu ve meseleleri daha iyi anlamalarına yardım ettiğini söylediler. Hatta medyanın İslam'ı daha iyi anlamalarına da yardımcı olduğunu ve medyanın performansından memnun olduklarını eklediler.

Medya gündemini dikkate almanın bir sonucu olarak bu tür görüşlere sahip olmak radikal gruplara büyük oranda yardım edebilir. Radikallerin propaganda mesajları

medya aracılığıyla seyirciye iletiliyor ve böylece başka bir aracıya gerek duymuyorlar. En önemlisi, kamu görüşü bu gibi mesajlardan etkileniyor. Kamunun algısındaki söz konusu değişiklik, hükümetin radikal gruplara ilişkin politika tercih etmesini zorlaştırıyor. Diğer bir taraftan teröristler ideolojileri için, halk içinden kolayca destek bulabiliyorlar. Bu döngü terörist gruplara fayda sağlıyor. Kısaca, terörist gündemi ne ise haber gündemi de odur ve kamu gündemi haber gündemidir veya diğer bir deyişle terörist gündemi kamu gündemidir.

Afganistan ve Pakistan sınır bölgeleri küresel ve dini teröristler için hala büyük bir sığınak olduğundan, bu karanlık durum terörizmi ve militanlığı sonlandırmayı hedef alan uluslararası çaba için iyiye işaret değildir. Küresel terörizm bağlamında Pakistan medyasının rolü çok önemlidir. Terörizme karşı yapılan savaş hiçbir yerde başarıya yaklaşmış değil ve terörist anlatısına bölgede muhalif hiç bir alternatif anlatı bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- ABBAS, Hassan, **Pakistan's Drift Into Extremism: Allah, The Army, And America's War On Terror**. M.E. Sharpe, 2004.
- AHMAD, Muhammad Ijaz, Mahsud, Muhammad Nawaz, Ishtiaq, Tilak, "Pakistani Press and War Against Terrorism in Democratic Era," **Berkeley Journal of Social Science**, C. 1, No. 5, 2011.
- AKHTAR, et al, "Reading between the lines: the mullah - military alliance in Pakistan," **Contemporary South Asia**, 15: 4, 2006.
- Al-Bunyan Al-Marsoos, (Arabic), Aralık 1991.
- ALI, Manzoor, "Frontier crimes regulation: Centuries-old law will take time to 'reform'," *The Express Tribune*, 02 Aralık 2011.
- ALI, Wajahat "Weapons of Mass Destruction: A Closer Look at the Jihadi Media in Pakistan," *Conflict and Peace Studies*, C. 3, No: 1, 2010.
- ANSARI, Sarah F. D., **Sufi Saints and State Power: The Pirs of Sind, 1843-1947**, Cambridge University Press, 1992.
- ARTZ, L., War as Promotional "Photo Op": The New York Times' Visual Coverage of the U.S.-Invasion of Iraq," in Kamalipour Y. R. and Snow N. (eds.), **War, Media, and Propaganda**. Oxford, Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 2004.
- ASHRAF, Syed Irfan, Drone strikes: boon or bane? *Dawn*, 21 February 2012.
- AZAM, Muhammad, "Radicalization and Media: Who Influences whom and How in Pakistan," *Conflict and Peace Studies*, Issue 2008, No: 1, 2008.
- *Bedar Digest*, (Urdu), Mart 1992

- BENNETT-JONES, Owen, **Pakistan: Eye of the Storm**, Yale University Press, 2003.
- BERELSON, B., **Content Analysis in Communication Research**, Illinois, The Free Press, 1952.
- BHATTY, Maqbool Ahmed, "Terrorism and Religious Extremism in South Asia," **Regional Studies**, Vol. XX, No. 2, 2002.
- BHUSHAN, Chodarat. "Tulbul, Sir Creek and Siachen: Competitive Methodologies". South Asian Journal. Mart 2005.
- BINDER, Leonard, "Islam, Ethnicity, and the State in Pakistan," in Ali Banuazizi and Myron Wender ed., **The State, Religion, and Ethnic Politics: Pakistan, Iran, and Afghanistan**, Lahore, Vanguard Books Ltd., 1987.
- BIRD, E. and DARDENNE, R.W., 'News as Mythological Narrative', in J.W. Carey (ed.), **Media, Myths, and Narratives: Television and the Press**. Newbury Park: Sage. 1988.
- BORUM, Randy, "Radicalization into Violent Extremism I: A Review of Social Science Theories," **Journal of Strategic Security**, Cilt. 4, No: 4. 2011.
- BRECHER, Michael and WILKENFELD, Jonathan, **A Study of Crisis**, University of Michigan Press, 1997.
- BROOKS, Brian S. et al, **News Reporting and Writing**, Seventh Edition, Bedford/Missouri Group, 2008.
- CARROLL, C. & McCombs, "Agenda-setting effects of business news on the public's image and opinions about major corporations," **Corporate Reputation Review**, 6, 2003.

- CHOMSKY, N., “In a League of Its Own,” Harvard International Review, 2000.
- CHOMSKY, N., Reason to Fear U.S., The Toronto Star, 7 September 2003.
- CLINTON, Bill, **My Life**, Random House, 2004.
- COBB, R.W. and ELDER, C., “The politics of agenda-building: An alternative perspective for modern democratic theory,” **Journal of Politics**, 33, 1971.
- COHEN, Stephen P., “State Building in Pakistan,” in Ali Banuazizi and Myron Wender ed., **The State, Religion, and Ethnic Politics: Pakistan, Iran, and Afghanistan**, Lahore, Vanguard Books Ltd., 1987.
- COHEN, Stephen Philip, **The Idea of Pakistan**, New Delhi, Oxford University Press, 2007.
- COLL, Steve, **Ghost Wars: The Secret History of the CIA, Afghanistan, and bin Laden, from the Soviet Invasion to September 10, 2001**, London, The Penguin Press, 2004.
- COOK, Fay Lomax, *et al.*, “Media and Agenda Setting: Effects on the Public, Interest Group Leaders, Policy Makers, and Policy,” **The Public Opinion Quarterly**, C. 47, No. 1, 1983.
- CROWDY, Terry, **The Enemy Within: A History of Spies, Spymasters and Espionage**, oxford, Osprey Publishing, 2008.
- CZIESCHE, Dominik, **The end of the media’s “war on terror”? An analysis of a declining frame**, MSc thesis in Politics and Communication, London School of Economics and Political Science, 2007.

- DEACON, D., “Yesterday’s Papers and Today’s Technology,” **European Journal of Communication**, 22 (1), 2007.
- Dialogue, “Media Seminars on Militants’ Media in Pakistan and its Impact,” *Conflict and Peace Studies*, C. 3, No: 1, 2010.
- DITTMER, Lowell. **South Asia’s Nuclear Security Dilemma: India, Pakistan, and China**, New York, M.E. Sharpe Inc., 2005.
- Editorial, Is the World Safer Now?, *The Nation*, 4 Mayıs 2011.
- Editorial, Montly *Al-Irshad*, (Urdu), Karachi, Kasım-Aralık 1989.
- Editorial, Mounting Pressure, *The Nation*, Mayıs 5, 2011.
- Editorial, Our challenge, *The Nation*, 8 Mayıs 2011
- Editorial, Our challenge, *The Nation*, 8 Mayıs 2011
- Editorial, What Sovereignty?, *Dawn*, 15 Mayıs 2011
- ENTMAN, R. M., “Cascading Activation: Contesting the White House’s Frame After 9/11,” **Political Communication**, 20, 2003.
- ENTMAN, R. M., “Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm,” **Journal of Communication**, C. 43 (4), ss. 51-58, 1993.
- ESPOSITO, John L., “Islam: Ideology and Politics in Pakistan,” in Ali Banuazizi and Myron Wender ed., **The State, Religion, and Ethnic Politics: Pakistan, Iran, and Afghanistan**, Lahore, Vanguard Books Ltd., 1987.
- GARTHOFF, Raymond L., **A Journey through the Cold War: A Memoir of Containment and Coexistence**, Washington D.C., Brookings Institution Press, 2001.
- GOFFMAN, E., **Frame analysis: An essay on the organization of experience**. New York, Harper & Row, 1974.

- GUPTA, Om, **Encyclopedia of India, Pakistan & Bangladesh**, Isha Books, 2006.
- HANSEN A., “*Content Analysis*,” in Hansen A., Cottle S., Negrine R., Newbold C., **Mass Communication Research Methods**, New York, New York University Press, 1998.
- HAQ, Noor ul, **Pakistan: A Victim of Terrorism**, Islamabad, IPRI Publications, 2011.
- HAQQANI, Husain, **Pakistan: Between Mosque and Military**, Washington, D.C., Carnegie Endowment, 2005.
- HASAN, Masudul, **Pakistan: The Call of Islam**, Islamabad, Pakistan Publishers, 1980.
- HAUNER, Milan, The Second World War: Part 1, **Journal of Contemporary History**, C. 16, No. 1, 1981.
- HAYES, Louis D., **The Struggle for Legitimacy in Pakistan**, Lahore, Vanguard Books Ltd., 1986.
- HOLSTI, O.R., **Content Analysis for the Social Sciences and Humanities**, MA: Addison-Wesley, 1969.
- International Media Support Report, “Between radicalisation and democratisation in an unfolding conflict: Media in Pakistan,” Temmuz 2009.
- ISAACSON, Jason F. and RUBENSTEIN, Colin Lewis, **Islam in Asia: Changing Political Realities**. New Jersey, Transaction Publishers, 2002.
- ISLAM, Fakhrul, “Role of Teachers in Afghan Jihad,” Monthly *Bunyan al-Marsoos*, (Urdu), Peshawar, Eylül-Ekim 1989.

- IYENGAR, S., & Kinder, D. R., **News that matters: Television and American opinion**, University of Chicago, 1987.
- IYENGAR, S., & Simon, A., “News coverage of the Gulf crisis and public opinion: A study of agenda-setting, priming, and framing,” **Communication Research**, 20, 1993.
- IYENGAR, S., “The accessibility bias in politics: Television news and public opinion,” **International Journal of Public Opinion and Research**, C. 2. No. 1,2, 1990.
- IYENGAR, S., PETERS, M.D. & KINDER, D.R., “Experimental demonstrations of the “not-so-minimal” consequences of television news programs,” **American Political Science Review**, 76, 1982.
- Jihad-e-Afghanistan Number, Monthly *Bedar Digest*, (Urdu), Lahore, December 1989.
- KAHNEMAN, D. and TVERSKY, A., “Choices, values, and frames,” **American Psychologist**, 39, 1984.
- KALASOORIYA, Rana, “An External View of the Vernacular Press in Pakistan,” *Conflict and Peace Studies*, C. 3, No: 1, 2010.
- KALTENTHALER, Karl, et al, “The Sources of Pakistani Attitudes toward Religiously Motivated Terrorism,” **Studies in Conflict & Terrorism**, C.33, No: 9, 2010.
- KELLNER, D., “Bushspeak and the Politics of Lying: Presidential Rhetoric in the ‘War on Terror’”, **Presidential Studies Quarterly**, C. 37, No. 4, 2007.

- KEPEL, Gilles, **Jihad: The Trail of Political Islam**, I.B. Tauris & Co Ltd., 2002.
- KHAN, Zafarullah, “Cyber Jihad: Fighting the Infidels from Pakistan, Asian Cyber Terrorism,” ed. Steven Gan, James Gomez and Uwe Johannsen, Friedrich Naumann Foundation, Bangkok, 2004.
- KHAN, Zafrullah **Medieval Mindset, Modern Media: Kabul to Kashmir**, Friedrich Naumann Stiftung, Islamabad, 2001.
- KIOUSIS, S., “Explicating Media Salience: a factor analysis of New York Times issue coverage during the 2000 U.S. presidential election,” **Journal of Communication**, 54, 2004.
- KUMAR, D., “Media, War, and Propaganda: Strategies of Information Management During the 2003 Iraq War,” **Communication and Critical/Cultural Studies**, C. 3 (1), 2006.
- LAPIDUS, Ira, **A History of Islamic Societies**, Cambridge, Cambridge University Press, 2002.
- LAZARUSFELD, P.F. and MERTON, R.K., “Mass communication, popular taste and organized social action,” in Lyman Bryson (ed.), **The Communication of Ideas**, New York, New York, Harper & Bros., 1948.
- LUTHER, C., & Miller, M., “Framing of the 2003 Iraq war dimensions: Analysis of news partisan texts,” **Journalism and Mass Communication Quarterly**, C. 82, No. 1, 2005.
- MANKEKAR, D. R., **Twenty two fateful days: Pakistan cut to size**. Manaktalas. pp. 62–63, 67. 1967.

- MATTHES, J., “The need for orientation towards news media: Revising and validating a classic concept,” **International Journal of Public Opinion Research**, 18, 2006.
- MATTHES, J., “What's in a frame? A content analysis of media framing studies in the world's leading communication journals, 1990-2005,” **Journalism & Mass Communication**, 359, 2009.
- McCOMBS, M. E. and SHAW D. L., “The Evolution of Agenda-Setting Research: Twenty-Five Years in the Marketplace of Ideas,” **Journal of Communication**, Vol 43 (2), 1993.
- McCOMBS, M., “A Look at Agenda-setting: past, present and future,” **Journalism Studies**, C.6, No. 4, 2005.
- McCOMBS, M., “New frontiers in agenda-setting: Agendas of attributes and frames,” Paper presented at the annual convention of the Association for Education in Journalism and Mass Communication, Chicago, 1997.
- MCCOMBS, M., and SHAW, D.L., “The Agenda-Setting Function of Mass Media,” **Public Opinion Quarterly**, C. 36, 1972.
- McCOMBS, M., **Setting the Agenda**, Cambridge, Polity Press, 2004.
- McCOMBS, M., SHAW, D.L., Weaver, D., **Communication and democracy: exploring the intellectual frontiers in agenda-setting theory**, Mahwah, New Jersey, Lawrence Erlbaum Associates Inc., 1997.
- MEHDI, Tahir, The Two-Muslim theory, Dawn, 14 Augustos 2012
- NACOS, B. L., **Mass-Mediated Terrorism**, Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, Inc, 2002.

- NASR, Seyyed Vali Reza, **Islamic Leviathan: Islam and the Making of State Power**, Oxford University Press, 2001.
- NASR, Vali, Military Rule, Islamism and Democracy in Pakistan, *The Middle East Journal*, 58, 2, 2008.
- NORRIS, P., Just M. and Kern M., **Framing Terrorism**, London: Routledge, 2003.
- Pakistan Institute for Peace Studies, **Understanding the Militants' Media in Pakistan: Outreach and Impact**, Islamabad, IPS, 2010.
- PAN Z. and KOSICKI, G.M., "Framing analysis: An approach to news discourse," **Political Communication**, 10(1), 1993.
- PARACHA, Nadeem F., Holy Blunders, Dawn news, 23 Kasım 2011
- PARACHA, Nadeem F., Revolutionary confetti, Dawn, 29 Mart 2009.
- PRASAD, S.N. and Dharm Pal, **History of Operations In Jammu and Kashmir 1947-1948**, New Delhi: History Department, Ministry of Defence, Government of India, Thomson Press India, 1987.
- QAZI, Shehzad H., Myths about Drone Strikes, Huffington Post, 18 Haziran 2012
- RANA, Muhammad Amir and Bukhari, Mubasher, **Arabs in Afghan Jihad**, Lahore, PIPS, 2007.
- RANA, Muhammad Amir, "Jihadi Print Media in Pakistan: An Overview," *Conflict and Peace Studies*, Konu 1, No 1, 2008.
- RICHARD, N. Haass, "Economic Sanctions and American Diplomacy", Council on Foreign Relations, 1998.

- ROY, Arundhati, **The Algebra of Infinite Justice**, The Guardian, 29 Eylül 2001.
- ROY, Olivier, **Islamic Radicalism in Afghanistan and Pakistan**, WriteNet, Ocak 2002.
- SCHEUFELE, D. A., “Agenda-setting, priming, and framing revisited: Another look at cognitive effects of political communication,” **Mass Communication & Society**, 3 (2&3), 2000.
- SCHEUFELE, D.A. & Tewksbury, David, “Framing, Agenda-setting, and Priming: The Evolution of Three Media Effects Models.” **Journal of Communication** 57, 2007.
- SCHEUFELE, D.A., “Framing as a theory of media effects,” **Journal of Communication**, 49(1), 1999.
- SCHOFIELD, Victoria, **Kashmir in Conflict: India, Pakistan and the Unending War**, I.B.Tauris, 2003.
- SHARMA, Jai Narain, **The Political Thought of M.A. Jinnah**, Concept Publishing Company, 2008.
- TALBOT, Ian, **Pakistan: A Modern History**, London, Hurst & Company, 2009.
- Taliban say they killed Benazir, will avenge Osama’s killing, Pakistan Today, 3 Mayıs 2011.
- TANKARD, J., et al, “Media frames: Approaches to conceptualization and measurement,” Paper presented at the annual convention of the Association for Education in Journalism and Mass Communication, Boston, MA, 1991.

- TAYLOR, D.M., “Stereotypes and intergroup relations,” In R.C. Gardner & R. Kalin (Eds). **A Canadian Psychology of Ethnic Relations**, p. 151-171, Toronto, Methuen, 1991.
- WEAVER, D.H., “Political issues and voter need for orientation,” In D. L. Shaw & M. E. McCombs (Ed.), **The Emergence of American Public Issues**, St. Paul, MN: West, 1977.
- WEAVER, David H., “Thoughts on Agenda-setting, Framing, and Priming,” **Journal of Communication**, 57, 2007.
- WEISS, Anita M., “The Historical Debate on Islam and the State in South Asia,” in Weiss edited, **Islamic Reassertion in Pakistan: The Application of Islamic Laws in a Modern State**, Lahore, Vanguard Books, 1987.
- WHITE, Joshua T., “Pakistan’s Islamist Frontier: Islamic Politics and U.S. Policy in Pakistan’s North-West Frontier, Center on Faith & International Affairs,” **Religion and Security Monograph**, Series 1, 2008.
- WILKINSON P., **Terrorism versus Democracy**, London: Frank Cass, 2000.
- WILKINSON, Paul, “The Media and Terrorism: A Reassessment,” **Terrorism and Political Violence**, C.9, No.2, 1997.
- WILNER and DUBOULOZ, “Homegrown terrorism and transformative learning: an interdisciplinary approach to understanding radicalization,” **Global Change, Peace, and Security**, 22:1, 2010.
- WINCHELL, Sean P., Pakistan's ISI: The Invisible Government, **International Journal of Intelligence and CounterIntelligence** , C. 16, No: 3, 2003.

- ZANNA P. and OLSON, J.M., **The Psychology of Prejudice**. V. 7, Hillsdale, New Jersey, 1994.

İnternet Kaynakları

- ALI, Mahmud, The rise of Pakistan's army, BBC News 24 Aralık 2003, (http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/3227709.stm), 14 Nisan 2011
- AMIN, Agha Humayun, Grand Slam: A Battle of Lost Opportunities, (<http://www.defencejournal.com/2000/sept/grand-slam.htm>), 24 Nisan 2012.
- ASEAN backs India's stand". The Tribune, 2006-07-24, (<http://www.tribuneindia.com/1999/99jul25/world.htm#6>), 10 Aralık 2010.
- ASEAN backs India's stand". The Tribune. 2006-07-24.. (<http://www.tribuneindia.com/1999/99jul25/world.htm#6>), 20 Mayıs 2009.
- Bangladesh: Emerging Discontent, 1966-70, (<http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-1103.html>), 23 Haziran 2012.
- BBC News, The 1965 War, (http://news.bbc.co.uk/hi/english/static/in_depth/south_asia/2002/india_pakistan/timeline/1965.stm), 12 Haziran 2011.
- CARPENTIER, N., The Ideological Model of War,” paper for the 6th Global Conference “Violence, Contexts and the Construction of Enemies” in Budapest / Hungary (2-5 May, 2007), (<http://www.inter-disciplinary.net/ptb/hhv/vcce/vcce1/s11.html>) 27 Haziran 2009.
- CONTROVERSY: Why Gohar Ayub is wrong about 1965 – Khalid Hasan, Daily Times, June 10, 2005,

(http://www.dailytimes.com.pk/default.asp?page=story_10-6-2005_pg3_2),
12 Haziran 2012.

- DUGDALE-Pointon, **Covert Operations, Cold War and Beyond**, 29 Ağustos 2003, <http://www.historyofwar.org/articles/concepts_covert_ops.html>, 1 Mart 2009
- Election Statistics of Pakistan, (<http://elections.com.pk/contents.php?i=7>), Erişme tarihi: 11 Kasım 2011.
- Encyclopedia Britannica, “Khilafat Movement,” (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/316624/Khilafat-movement>) Erişme tarihi: 22 Mart 2011
- Encyclopedia Britannica, History of Pakistan, (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/438928/Pakistan-Peoples-Party>), 12 Nisan 2011.
- Fatalities in Terrorist Violence in Pakistan, <<http://www.satp.org/satporgtp/countries/pakistan/database/casualties.htm>>, 19 Aralık 2011.
- HASAN, Riaz ul, Media boom: 90 channels, 106 FM stations in 10 years, Viewpoint, (<http://www.viewpointonline.net/media-boom-90-channels-106-fm-stations-in-10-years.html>), 22 Temmuz 2012
- How I Started A War". Time. 1999-07-12. (<http://www.time.com/time/printout/0,8816,991457,00.html>), 10 December 2010.

- Indian Independence Act 1947 (c.30) (Revised Statute) from The UK Statute Law Database at opsi.gov.uk (<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo6/10-11/30>), 9 Mart 2011
- Intermedia, Violence against Media in Pakistan: 48 journalists attacked or harassed in six months, (http://www.intermedia.org.pk/mrc/mediafreedom/news_voilence.php), 30 Temmuz 2012
- MALHOTRA, Inder Underestimating India". Indian Express. (<http://www.indianexpress.com/news/underestimating-india/512676/0>) 22 Kasım 2011
- NEYAZI, Taberez Ahmed, "Darul Ulum Deoband: Stemming the Tide of Radical Islam in India," <<http://dr.ntu.edu.sg/handle/10220/6513>>, 15 Aralık 2011.
- Pakistan 'prepared nuclear strike. BBC News. 2002-05-16. (http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/1989886.stm), 10 Aralık 2010.
- Pew Research Center, 74% Call America an Enemy, (<http://www.pewglobal.org/2012/06/27/pakistani-public-opinion-ever-more-critical-of-u-s/>), Erişim Tarihi: 28 Haziran 2012
- Pew Research Center, Support for Campaign Against Extremists Wanes, (<http://www.pewglobal.org/2011/06/21/u-s-image-in-pakistan-falls-no-further-following-bin-laden-killing/>), Erişim Tarihi: 3 Temmuz 2012
- Pubby, Manu, Pak commander blows the lid on Islamabad's Kargil plot". (<http://www.indianexpress.com/news/pak-commander-blows-the-lid-on-islamabads-kargil-plot/475330/>), 5 Aralık 2010.

- Refugee Review Tribunal, Country Response, 7 Kasım 2008, (www.mrt-rrt.gov.au/ArticleDocuments/100/PAK38118.pdf.aspx), 6 Kasım 2011
- SAXENA, Ashish, India, Pakistan and the Secret Jihad. The Covert War in Kashmir, 1947-2004, 17 Şubat 2010, (<http://www.newasiabooks.org/review/india-pakistan-and-secret-jihad-covert-war-kashmir-1947-2004-0>) Erişim Tarihi: 24 Şubat 2011
- SEDGHI, Ami, Journalists Killed Since 1992, The Guardian, 14 Aralık 2011, (<http://www.guardian.co.uk/news/datablog/2010/jan/11/journalists-killed-list-data>), 20 Aralık 2011.
- TAHIR, Seema Naghmana, Community Radio a Tool of Social Change: Still a Far Cry in Pakistan, (<http://pu.edu.pk/images/journal/studies/PDF-FILES/Artical%20No-4.pdf>), 4 Haziran 2012.
- The War for Bangladeshi Independence, 1971, (<http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-1104.html>), 23 Aralık 2011.
- WALSH, Nick Paton and HABIB, Nasir, March 18, 2011, Pakistani leaders condemn suspected U.S. drone strike, Mar 18, <http://articles.cnn.com/2011-03-18/world/pakistan.drone.strike_1_drone-strike-intelligence-officials-volatile-tribal-region?_s=PM:WORLD> 12 Eylül 2011

Röportajlar

- Adnan Rehmat, Country Director İnterMedya, Röportaj 22 Aralık 2010'da yapıldı.
- Ershad Mahmood, Keşmir ve Pak-Hindistan ilişkileri konusunda köşe yazarı ve araştırmacı, Röportaj 15 Kasım 2011'de yapıldı.

- Reza Rehman Qazi, terörizm ve güvenlik meseleleri konusunda köşe yazarı ve araştırmacı, Röportaj 13 Kasım 2011'de yapıldı.
- Safdar Siyal, PIPS'te Araştırma görevlisi, Röportaj 22 Aralık 2010'da yapıldı

ÖZET

Küresel veya dini terör, dünya politikasında esas güvenlik gündemi haline geldi. El-Kaide gibi küresel teröristler; Afganistan, Pakistan ve bilhassa bu iki ülke arasındaki aşiret bölgeleri gibi merkezlerden faaliyet yürütmektedir. Terörle mücadele, ABD'nin teröre karşı savaş başlatmasıyla ortaya çıktı. ABD, Afganistan'ı işgal ederek teröre karşı savaşı başlatmış oldu. Diğer taraftan, teröre karşı savaşın başlatılmasından bu yana on yıldan fazla bir süre geçmesine rağmen terör eylemleri hala şiddetli bir şekilde devam ediyor. Teröristlerin siyasi şiddeti, bu savaşta ABD'nin tarafında yer alan Pakistan'ı da içine aldı.

Afganistan ve Pakistan devletleri radikal İslami ideoloji ve militan gruplar için ideal bir ortam sağladı. Bu gelişmede esas aktör Pakistan oldu. Pakistan İslam adına kurulmuştu. Fakat ülkenin demokrasi'ye dayanan laik ve modern bir devlet mi yoksa Şeriat'a dayanan teokratik bir devlet mi olması gerektiği konusunda ülke içinde kimlik krizi bulunmaktadır. Bu kimlik bunalımına bağlı olarak, zamanla ülkenin farklı yönetimleri, özellikle Ziya ül Hak yönetimi devleti ve toplumu İslamlaştırmaya çalışmıştır.

SSCB'nin Afganistan'a müdahalesi gibi uluslararası olaylar, Pakistan'a Batı sınırında etkili olma fırsatını sundu. Pakistan, İslami militanları Afganistan'daki komünist güçlere karşı direnmeleri için yetiştirdi ve destekledi. Bu, ABD'nin komünist rakiplerine son verme oyun planı ile örtüştü. ABD ve bazı Batı ve Müslüman ülkelerin desteğiyle; eğitilmeleri, doktrini benimsemeleri ve sonrasında Afganistan'a gönderilmeleri için dünyanın her tarafından Pakistan'a mücahitler getirildi. SSCB'nin

çekilmesinden ve Kabil yönetiminin çökmesinden sonra Pakistan Taliban'ı destekledi.

Bütün bu süreç boyunca devlet patronajındaki siyasi ve militan İslam, Pakistan toplumunu ve medyasını bir hayli radikalleştirdi. Bunun bir sonucu olarak, militan ideolojiyi destekleyen çevreler medyanın içine girdiler. Bu aktörler, medyada teröristlere olumlu bir şekilde yer vererek teröristlerin gündemini desteklediler. Böylece terörist gündemi ve kamu gündemi arasındaki bu sinerji kamu algısını etkilemiş oldu. Sonuç olarak insanlar, terörist grupların propagandasını olumlu karşıladılar. Bu durum, halkın teröristlerin hedeflerine sempati göstermekle kalmayıp aynı zamanda onlara adam ve materyal sağladığı kısır bir döngü yaratmaktadır.

Bu tez, öncelikle korelasyon araştırma tekniğiyle terörist gündemi ve haber gündemi arasında bir ilişki kurarak iddiaları kanıtladı. Sonrasında da açıklayıcı araştırma yöntemiyle terörist grupların halkın algısı üzerindeki sebep-sonuç modeli ortaya çıkarıldı. Tez, hipotezde öne sürülen iddiaları doğrulamak amacıyla verilerin elde edilmesi ve analiz edilmesi için hem nitel hem de nicel araçlar kullandı.

ABSTRACT

The Islamization of state and society in Pakistan provided an ideal environment for global terrorists like Al-Qaeda to pursue their ideologies and terror acts. Thesis establishes a positive correlation between terrorists' ideologies and the news media in Pakistan which further reinforces the process of radicalization of people and state. Terrorists have sympathizers and actors within the media who provide bias coverage of them and thus influence the public perception. This perception further strengthens the terrorists grip on society when public opinion favors them. This cause-and-affect model creates a vicious cycle where terrorists not only effect the public opinions but public in turn lend them support and affect policy making of the state.